

SOTAMIES RAHIKAINEN

Miehen roolit sodassa

Pro gradu-tutkielma
Kirjallisuus, kotimainen linja
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2003

Toni Rautio

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Toni Rautio	
Työn nimi Sotamies Rahikainen Miehen roolit sodassa	
Oppiaine Kirjallisuus, kotimainen linja	Työn laji Pro gradu –tutkielma
Aika Kevät 2003	Sivumäärä 89 sivua, 1 liite
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimus käsittelee Väinö Linnan luoman <i>Tuntemattomassa sotilaassa</i> esiintyvän sotamies Rahikaisen henkilökuva. Tuon esiin Rahikaisen erikois- taidot, mitkä liittyvät kaupantekoon ja naiseen. Näissä asioissa menestyminen perustuu vahvaan pohjoiskarjalaiseen huumoriin. Lisäksi tarkastellaan Rahi- kaisen sodankäyntitaitoja, hänen ulkoista olemustaan sekä arvomaailmaa. Huomioin työssäni Rahikaisen esikuvan sotamies Rummukaisen ja myös te- oksesta filmatut elokuvat. Tutkimuksessani käytin pääteorialähteenä Hoch- manin teosta <i>Character in literature</i>. Toinen tärkeä teorieos on Shlomith Rimmon-Kenanin <i>Kertomuksen poetiikka</i>. Nämä teokset antavat pohjan henkilökuvaukseen.</p> <p>Pyrin löytämään Rahikaisen henkilökuvaan positiivisen näkökulman. Usein Rahikainen on nähty ainoastaan negatiivisesti, johtuen hänen suhteellisen heikoista taistelusuorituksistaan. Olen vertaillut Rahikaista muihin Linnan so- tilaisiin, joista tärkein on Hietanen. Nämä tiedot ja taidot ovat osoittaneet, mi- ten tärkeä mies Rahikainen on joukolle. Hän säilyy mukana koko sodan ajan ja hänen puheensa kuuluu teoksen lähes joka sivulla. Hän nousee Koskelan, Hietasen ja Rokan rinnalle teoksen päähenkilöiden joukkoon.</p>	
Asiasanat Väinö Linna, Rahikainen, sotamies, kauppamies, naistenmies, huumori	
Säilytyspaikka Jyväskylä yliopiston kirjallisuuden laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
1.1 Väinö Linna ja <i>Tuntematon sotilas</i>	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	2
1.3 Teoria, lähteet ja muu Linna-tutkimus	4
1.4 Rahikaisen esikuva sotamies Rummukainen	6
2 Rahikainen, mies	8
2.1 Ulkonäkö ja olemus	8
2.2 Kotipaikka ja tausta	18
2.3 Rahikaisen murre	23
3 Sotamies Rahikainen	27
3.1 Sodankäyntitaidot	27
3.2 Rohkea sankari vai purnaava pinnari?	38
4 Kauppamies sodassa	50
4.1 Itäsuomalainen perusluonne	50
4.2 Rahikaisen kauppataidot	53
4.3 Ravinnon hankinta	56
4.4 Muu kaupankäynti	61
5 Naistenmies	64
6 Pohjoiskarjalainen huumorimies	72
6.1 Rahikaisen huumori	72
6.2 Rahikaisen arvomaailma	78
6.3 Elokuvien Rahikainen	81
7 Päättäntö	83
Lähteet	86
Liite	90

1 JOHDANTO

1.1 Väinö Linna ja *Tuntematon sotilas*

Urjalassa syntyneen Väinö Linnan (1920 - 1992) tuntevat lähes kaikki suomalaiset. Hänen tuotantonsa ei ole laaja, mutta sitäkin merkittävämpi. Hänen esikoisteoksensa *Päämäärä* ilmestyi vuonna 1947. Tämän jälkeen ilmestyivät *Musta rakkaus* (1948) sekä pääteokset *Tuntematon sotilas* (1954) ja romaanitrilogia *Täällä Pohjantähden alla* (1959, -60, -62). Tämän jälkeen Linna sairastui vakavasti, mikä esti suuremmat luomistyöt. Näiden teosten lisäksi Linnalta on ilmestynyt vielä essee kokoelmat *Oheisia* (1967) ja *Murroksia* (1990). (Laitinen 1997, 512 - 516, 663.) Linna sai Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinnon vuonna 1962 (Stormbom 1992, 230). Lisäksi Linnan arveltiin olleen Nobel-palkinto ehdokkaana *Pohjantähti*-trilogian valmistumisen jälkeen (Tenhunen 1988, 40). Vuonna 2000 ilmestyi *Tuntemattoman sotilaan* alkuperäiskäsikirjoitus *Sotaromaanin* nimellä ja samalla Linnan muista teoksista otettiin uusia painoksia.

Linna toimi jatkosodan syttyessä kiväärinjohtajana jalkaväkirykmentti 8:n ensimmäisessä pataljoonassa (I/JR 8). Sodassa hän teki paljon muistiinpanoja, joiden pohjalta hän loi mestariteoksensa *Tuntematon sotilas*. Ensimmäinen painos oli 4 000 kappaletta. Vuoden päästä kirjaa oli myyty 175 000 kappaletta. Muutaman vuoden päästä teos oli käännetty lukuisille kielille ja kokonaispainos nousi yli puolen miljoonan kappaleen. Teoksen huomioarvo oli valtava. Teos aiheutti Suomen kulttuurihistorian suurimman kirjasodan. Sanomalehdissä siitä kirjoitettiin yli 350 palstametriä (mukaan lukien kirjoitukset Laineen elokuvasta). Teoksesta kirjoitetaan paljon, jos siitä kirjoitetaan 18 - 20 palstametriä. Kirjaa arvostelivat lähes kaikki tahot, niin lotat kuin upseeritkin. (Stormbom 1992, 56 - 57, 125 - 126.) *Tuntematon sotilas* on Suomen luetuimpia romaaneja. Tästä seuraa luonnollisesti, että henkilöt, mukaan lukien sotamies Rahikainen, ovat lähes jokaiselle suomalaiselle tuttuja.

Tuntematon sotilas kertoo erään konekiväärikomppanian, ja varsinkin yhden sen joukkueen, vaiheista Suomen jatkosodassa. Kirja on totuudellinen kuvaus sodan

mielettömyydestä. Se kertoo niin inhimillisyydestä kuin raakuudesta ja tuo hyvin esiin tavallisen rivisotilaan tuntemukset erilaisissa sodan tilanteissa. Sotilaiden ponnistukset ovat joskus epäinhimillisiä ja Linna kuvaa näitä toimintoja loistavasti. Linnan taistelukohtaukset ovat realistisia. Mutta ennen kaikkea Linna on loistava henkilökuvien luoja. Miehet tulevat eri puolelta Suomea, jolloin kulttuuri- ja kotitaustat vaihtelevat paljon. Linna kuvaa Suomen eri heimoja osuvasti. *Tuntematon sotilas* on ollut esikuvana monelle myöhemmin kirjoitetulle sotateokselle.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tässä tutkimuksessani aion tarkastella Väinö Linnan luoman henkilön, *Tuntemattomassa sotilaassa* esiintyvän, sotamies Rahikaisen henkilökuvaa. Teoksessa on monta mielenkiintoista henkilöä, jotka olisivat tutkimuksen arvoisia, mutta mielestäni Rahikaisella on monia erikoistaitoja, joiden avulla hän erottuu sotilaiden harmaasta massasta ja nousee teoksen keskushenkilöihin Koskelan, Rokan ja Hietasen rinnalle. Tutkimuksessani pyrin vertaamaan eri henkilöitä eri tilanteissa ja erilaisten ominaisuuksien avulla. Pyrin vertaamaan Rahikaisen kykyjä ja taitoja muihin teoksen henkilöihin, joiden taidot ovat eri tavalla hyviä tai poikkeavat Rahikaisen taidoista ja osaamisesta. Lisäksi huomioin erilaisia ulkomuodollisia, henkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia ominaisuuksia, jotka ovat paljonkin erilaisia kuin Rahikaisen ominaisuudet.

Lukija voi havaita Rahikaisen puhetta lähes jokaisella teoksen sivulla, millä keskustelua käydään. Hän on usein mukana, kun jotain merkittävää tapahtuu, varsinkin kun tapahtumat sijoittuvat varsinaisten sotatoimien ulkopuolella. Hän on myös niitä harvoja teoksen päähenkilöitä, jotka selviävät sodasta ilman suuria vammoja. Tämä haavoittumattomuus pitääkin hänet mukana teoksen alusta loppuun saakka. Mielestäni Rahikainen on jäänyt tavallaan liian vähälle huomiolle tutkimuksissa ehkä johtuen hänen heikoista taistelusaavutuksistaan.

Rahikaisen vahvuudet ovat aivan toisaalla. Hän on tärkeä henkilö joukolle ravinnon hankkijana. Hän on kauppamies. Lisäksi Rahikainen on joukon keskeinen henkilö, kun puhutaan naisista. Rahikaisen huumori on myös erittäin elinvoimaista ja

hänellä on repliikki lähes joka tilanteeseen. Tähän antaa mahdollisuuden hänen kotiseututaustansa, vahva pohjoiskarjalainen murre kuuluu usein hyvin terävänä. Olen ottanut nämä asiat esille työssäni. Yleisesti Rahikaisesta on kuvattu negatiivisesti. Myös Rahikaisen ulkoiset ominaisuudet tuovat esiin hänelle ominaisia piirteitä. Työni keskeinen tarkoitus on tuoda esiin näitä erikoistaitoja ja osaamista, joiden hallintaan ja hoitamiseen muiden taito tai halu eivät riitä. Tämän lisäksi luonnollisesti sodankäyntitaidot otetaan esille. *Sotaromaani* on tuonut moniin kohtiin lisävalotusta Rahikaisen toiminnasta. Sensuroija on eniten poistanut kohtia, jotka liittyvät uskonnollisiin käsitteisiin ja Raamattuun sekä vihollisen arvioimiseen. Lisäksi on poistettu kirosanoja sekä naisiin liittyviä huomautuksia. Näitä ja Rahikaisen rivouksia ja "viisauksia" on eniten poistettu alkuperäiskäsikirjoituksesta. Kirkko ja uskonto olivat 1950-luvulla suomalaisen julkisen mielipiteen suojeluksessa. Viholliseen liittyvät poistot on tehty varovaisuussyistä.

Rahikainen voidaan nähdä monin eri silmin, niin upseerien kuin sotamiehien näkökulmasta. Kertoja antaa tietyn pohjan, jota ei voi sivuuttaa. Teoksen repliikit ja teot avaavat Rahikaisen henkilökuvaa. Muiden sotilaiden ja Rahikaisen oma näkökulma ovat olennaisia. Vertailu muihin sotamiehiin ja upseereihin ja vastakohtaparit, tärkeimpänä Rahikainen ja Hietanen, ovat tärkeitä tutkimuskohteita tässä työssä. Pyrin löytämään tarkan luennan avulla uusia piirteitä Rahikaisen monipuoliseen henkilökuvaan. Vaikka Rahikainen on täysin fiktiivinen henkilö, on hänellä selkeä esikuva oikeassa elämässä, jonka huomioin tutkimuksessani. Huomioin myös teoksesta tehdyt kaksi elokuvaa. Niiden merkitys on varmasti suuri lukijalle, kun pohditaan Rahikaisen henkilökuvaan. Monet ihmiset ovat nähneet molemmat elokuvaversiot , näissä esiintyy kaksi aivan erilaista ja erinäköistä Rahikaista. Väinö Linnan omat mielikuvat Rahikaisesta tuovat mielenkiintoisen lisän Rahikaisen henkilökuvaan. Samoilla linjoilla Linna on kuvannut myös muita "veljeksiä". Kun verrataan henkilöitä tälläkin tasolla, lukija voi löytää Rahikaisesta joitain uusia piirteitä, jotka eivät ennen ole olleet huomionarvoisia. Linna aikoi alunperin kirjoittaa teoksesta kolmiosaisen, joten näitä taustoja olisi selvitetty tarkemmin, mutta tämä olisi laimentanut liikaa kirjan varsinaista tarkoitusta kuvata sodan todellisuutta (Stormbom 1992, 118).

Kannattaa huomata, että sotatilanne nostaa henkilöissä esiin ominaisuuksia ja piirteitä, jotka voivat olla rauhanaikana aivan turhia tai niitä ei arvosteta. Monilla

henkilöillä on ominaisuuksia, jotka korostuvat sodassa, kuten itsekkyyks, julmuus tai esimerkiksi armottomuus. Nämä ovat luonnollisesti keskeisiä ominaisuuksia sotakirjassa, fyysisesti vahvat ja tappamisen parhaiten omaksuvat nousevat parhaiten esiin. Tämän takia Rahikainen jää usein vähälle huomiolle. Hypoteesina on, että Rahikainen pyrkii elämään sota-aikana hyvin pitkälti samanlaista elämää kuin siviilissä kauppoineen ja naisineen.

1.3 Teoria, lähteet ja muu Linna-tutkimus

Tutkimukseni pääteorialähde on Baruch Hochmanin teos *Character in literature*. Hochman esittelee teoksessaan henkilöiden luonteenpiirteisiin liittyvän kahdeksan muuttujan luokituksen. Hochmanin luokittelu on laajentanut E.M. Forsterin litteät/pyöreät (täyteläiset) henkilöt asetelmaa, kuten myös John Harvey neljän muuttujan asetelmaa. Harveyin luokittelussa erotetaan päähenkilö ja tämän lisäksi on sivuhenkilö, kuorohenkilö sekä "ficelle", joka on myös eräänlainen taustahenkilö, vaikka se suomennetaan jonkinlaiseksi veijariksi tai huijariksi eli narriksi. Tässä luokittelussa kolme sivuhenkilön muotoa rakentavat verkostoa, joka pyrkii tukemaan ja valaisemaan päähenkilön luonnetta. Harveyin päähenkilöä verrataan Forsterin pyöreään henkilöön ja sivuhenkilöä litteään henkilöön. Myös nämä kaksi teoriaa esiintyvät sovellettuna tutkimuksessani. (Hochman 1985, 87.)

Hochman jaottelee ominaisuudet ja niiden vastakohtat seuraavasti:

tyylittely	todenkaltaisuus
koherenssi	ei-koherenssi
kokonaisuus	pirstaleisuus
kirjaimellisuus	symbolisuus
moniulotteisuus	yksinkertaisuus
läpinäkyvyys	läpäisemättömyys
dynaamisuus	staattisuus
suljettuus	avoimuus

(Hochman 1985, 89.)

Tämä luokittelu on melko kattava ja kuten lukija huomaa, se on huomattavasti laajempi kuin Forsterin tai Harveyin luokittelu. Hochman pyrkii samanlaiseen luokitteluun kuin normaalissa elämässä. Hochman muistuttaa, että meidän pitää

tuntee konteksti, joka henkilön tuottaa, jotta osaisimme lukea hänet oikein. (Mt, 45, 86.) Hochman antaa runsaasti teoksessaan esimerkkejä eri kaunokirjallisista teoksista. Pyrin näiden ominaisuuksien avulla hahmottamaan Rahikaisen henkilöahmoa.

Tämän teoksen lisäksi käytän muitakin teoriakirjoja, jotka laajentavat tutkimustani. Näistä eräs tärkeimpiä on Shlomith Rimmon-Kenanin *Kertomuksen poetiikka*. Rimmon-Kenanin teos esittää selkeästi suoran ja epäsuoran henkilökuvauksen eri piirteet. Rimmon-Kenan erottelee nämä kuvaukset ja selvittää epäsuoran kuvauksen eri muotoja ja lisäksi myös analogiat luonnehdinnan vahvistajana. Tämä teos tuo henkilökuvausteorioihin omat piirteensä. (Rimmon-Kenan 1999, 77 - 91.)

Näiden teoriasteosten ohella käytän Jim Kitsesin luomaa Westernin ideologian kiteyttävää käsiteoppositioiden sarjaa. Kitsesin mallin tarkoitus on selvittää amerikkalaisten westernien ideologiaa ja yhteiskuntasuhdetta. (Salmi 1993, 162.) Pauli Manninen on muuntanut tämän mallin Suomeen sopivaksi ja hän on soveltanut tätä mallia *Tuntemattoman sotilaiden* henkilöihin (Manninen 1996, 100 - 101). Tämän lisäksi käytän myös Arne Kinnusen teosta *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys* (1994).

Linnan teoksista on kirjoitettu todella paljon ja Linnaa on tutkittu myös suhteellisen paljon. Näiden teoriasteosten lisäksi Yrjö Varpion, Pekka Liljan, Jyrki Nummen ja Heikki Siltalan tutkimukset ovat olleet tärkeitä lähteitä minulle. Varpio on tutkinut Linnan teosten kääntämistä, julkaisemista ja vastaanottoa ulkomailta teoksessaan *Pentinkulma ja maailma* (1979). Pekka Liljalta on ilmestynyt tutkimus *Väinö Linnan Tuntematon sotilas konfliktromaania* (1984). Lisäksi hän on tutkinut *Tuntemattoman sotilaan* todellisuuskentöjä (1991). Väitöskirjoja on tehty kaksi, Jyrki Nummen *Jalon kansan parhaat voimat* (1993) ja Heikki Siltalan *Kolmen rintaman konfliktit* (1996). Nummi käsittelee tutkimuksessaan *Tuntemattoman sotilasta* ja *Täällä Pohjantähden alla* -trilogiaa Runebergin, Topeliuksen ja Kiven kansallisiin kuviin verraten. Siltala vertailee *Tuntemattoman sotilaan*, Norman Mailerin *The Naked and The Deadin* ja Willi Heindrichin *Das geduldige Fleischin* tekstienvälisyyttä. Monet Linna-tutkimukset ovat käsitelleet *Pohjantähti-trilogiaa* ja varsinkin yhteiskunnallista sisältöä. *Tuntemattoman sotilaan* tutkimuksissa on keskitytty joukon kuvaukseen ja jätetty henkilöt vähälle. Henkilökuvauksen

tutkimuksissa esiin on lähes aina nostettu Rokka, Koskela tai Hietanen.

Päälähde on luonnollisesti ollut *Tuntematon sotilas*. *Sotaromaani* on ollut tässä suurena tukena.

1.4 Rahikaisen esikuva sotamies Rummukainen

Sotamies Rahikaisella on vahva esikuva todellisessa elämässä. Linna myöntää käyttäneensä Rahikaisen esikuvana kanssaan samassa komppaniassa ollutta liperiläistä sotamies Kauko Rummukaista. Teoksen henkilö on luonnollisesti fiktiivinen, mutta tiettyjä yhtäläisyyksiä löytyy. Rummukainen on sanonut haastattelussa: " *Ei tietenkään yksi yhteen. Totta kai kirjailija käytti mielikuvitustaan ja kirjoitti sen suomin vapauksin, mutta monessa kohdin piirteet pitävät paikkaansakin*". Joillakin tapahtumilla on siis selkeää tosipohjaa. (Saario 1996, 144.)

Rahikaisen kauppamiestaidot perustuvat Rummukaisen osuusliikkeen myyjänä hankkimiin kykyihin. Lehdon, Määtän ja Rahikaisen ilmahälytyksen aikana seisoma kovennettu perustuu tositapahtumaan, joka oli seurausta Rummukaisen ruuanhakumatkasta. Samoin Rahikaisen lähtö kiljunjuonnista omille teilleen on tosipohjainen, vaikka Rummukainen on sanonut: "*Niitä naishommia hän (Linna) taisi vähän liioitella*". Kauko Rummukainen haavoittui Uuksunjoella vuonna 1944 ja menetti toisen kätensä. Rahikainen selviytyy sodasta naarmuitta. (Saario 1996, 144.)

Pekka Liljan tutkimus tuo myös esiin selvästi Rahikaisen esikuvan Rummukaisen. Lilja kertoo, että selvin esikuva miehistöstä löytyy Rahikaiselle. Liljan tutkimus väittää Rummukaisen haavoittuneen Tulemajoen taistelussa. Rahikainen tekee samoja asioita kuin Rummukainen. Hän on erikoistunut evakuointiin ja naisiin. Myös Linnan sodassa olleet aseveljet ovat samaa mieltä Rahikaisen esikuvasta. (Lilja 1991, 516.) Liljan tutkimuksesta löytyy lisää vastaavuuksia Rahikaisen ja Rummukaisen välille. Rummukainen on evakuoinut sokerisäkin kuten Rahikainenkin. Lisäksi Lilja tarkentaa ennen rangaistukseksi määrättyä kovennetun seisomista leipää varastetun erästä kuorma-autosta. Rummukainen ja pari kaveria olivat kuitenkin ostaneet leivän tykistöltä. Rummukainen ei pitänyt

ilotyttöverkostoa, mutta hän tutustui useisiin naisiin sodan aikana. Rummukainen lähtee Rahikaisen tavoin matkalle etsimään naisia Mannerheimin syntymäpäivillä Kuuttilahdessa. Lisäksi Rummukaisen ja Rahikaisen muutkin "harrastukset" ovat yhteneväiset. Molemmat katselivat mielellään naisten kuvia lehdistä ja lauleskelivat. (Lilja 1991, 477, 481, 490 - 491, 494, 496 - 497.) Kirjailija Heikki Turunen on muistellut yhteistä iltaa Linnan kanssa Erkki Lepokorven luona: kun Turunen puki yllensä takkia, hän huitaisi isolla kädellään kattokruunusta muutaman kristallin palasen lattialle, tällöin Linna oli mietteliäästi ja lämpimästi sanonut: "*Rahikainen Joensuusta*". (Talvio 1995, 98.)

Teoksen ehkä selkein esikuva on Rokalla. Hänen esikuvansa on Kannakselainen pienviljelijä Viljam Pylkäs. Linna itsekin on tunnustanut vastaavuuden. Pylkäksen puheenparsit, tavat, luonne ovat siirtyneet Rokan hahmoon vain vähän muunneltuna. Myös monet tapahtumat, kuten venäläisen joukon yksin tuhoaminen, ovat tosiperäisiä. Lisäksi Pylkäs kulki yhdessä ystävänsä ja pakkikaverinsa Toivo Ruunaan kanssa samalla tavalla kuin Rokka ja Suen Tassu. Teoksen miehistä Rokka on saanut eniten julkisuutta ja suosiota osakseen. (Saario 1996, 151.) Liljankin mielestä selvin esikuva on Rokalla. Kk-komppaniassa palveli myös Antti Rokka, mutta hän ei millään tavalla vaikuttanut *Tuntemattoman* hahmoon. Outsider kirjoitti Rokan nimissä sotakirjankin, jolla yritettiin hyödyntää *Tuntemattoman* Rokan kuuluisuutta. Rokan ja Pylkäksen vaiheet ovat hyvin samankaltaiset. (Lilja 1991, 514 - 515.) Rokka on esittänyt kirjallisesti itseään, mutta hän voi symboloitua johonkin vastaavassa tilanteessa eläneeseen oikeaan henkilöön, tässä tapauksessa Pylkäkseen.

Luonnollisesti jatkosodassa ja teoksen tapahtumissa on paljon yhteistä. Monet pienet yksityiskohdat ovat tapahtuneet samalla tavalla. Rahikaiselle rakkaita "harrastuksia" on harrastettu lähes kaikissa yksiköissä. Näitä tapahtumia ovat kuvanneet esimerkiksi Nyman ja Pipping teoksissaan. Mannerheim-viinat juotiin joka yksikössä ja kiljunkeitto oli yleistä. Ruuan ja muunkin tavarain evakuointi oli yleistä, viina ja tupakka olivat arvokkaita. Myös naisista puhuttiin paljon. (Nyman 1975, 146, 153, 160, 286). Sotasaaliita pidettiin kunniasaaliina. Monet ansaitsivat näillä lisäansioita (Pipping 1978, 172, 175).

On aina muistettava ero teosten henkilöiden ja luonnollisten henkilöiden välillä, eli

tässä tapauksessa Rahikaisen ja Rummukaisen ero. Kirjalliset henkilöt ovat rakennelmia, jotka voisivat olla olemassa, mutta lukijan ei pidä lukea heitä todellisina henkilöinä, vaan mielikuvituksen tuotteina. Teosten henkilöillä ei ole todellista historiaa, eikä usein myöskään kuviteltua historiaa. Hochman sanoo, että henkilöt eivät "elä" kansien välissä. Henkilöhahmoja pitää osata käsitellä aivan eri tavoin kuin oikeita henkilöä, vaikka henkilö esittäisi oikeaa henkilöä. Teosten henkilöitä pitäisi käsitellä kuten "kuolleita" henkilöitä, kun teos on kirjoitettu, henkilöt tavallaan kuolevat. Usein kuitenkin lukija tietää enemmän kuvitteellisista henkilöistä kuin oikeista henkilöistä, koska oikeiden henkilöiden ajatukset ovat salaisia ja kuvitteellisen henkilön sisäinen elämä voi saada valotusta. Teoksen henkilöt ovat kirjailijan luomia hahmoja, vaikka ne perustuisivat oikeisiin henkilöihin. (Hochman 1985, 32, 48, 59 - 60, 62, 80, 90, 117). Rahikainen ei hengitä, eikä lukija voi esimerkiksi estää häntä tekemästä tekojaan, kuten voisimme estää oikean Rummukaisen teot. Mutta myöskään Rahikaisen sisäiseen elämään ei päästä käsiksi. Kuitenkin esikuvan tunteminen voi avata uusianäkökulmia Rahikaisen henkilökuvan määrittelyyn.

2 RAHIKAINEN, MIES

2.1 Ulkonäkö ja olemus

Sotamies Rahikainen on pohjoiskarjalainen "lunki ja pinnari" (TS, 11). Hän on salskea mies. Rahikaisella on kihara tukka, pehmeä ja kaunis lauluääni ja alati tyhjää "mälväävät leuat".(TS, 11, 25). Suomalaiselle kiharahiustyypille on melko harvinainen ja tämän vuoksi kertoja haluaa tuoda asian esille. Näiden ominaisuuksien ansiosta hän menestyy naismaailmassa. Rahikainen, muiden ohella, miehistyy sodan kuluessa, sileät lapsen kasvot saavat uurteita (TS, 160). Rahikaisen etunimeä lukija ei saa tietää. Rahikainen säilyttää henkensä.

-Niin kiero hää on jot luotikaa ei satu(TS, 277.)

Kertoja kertoo teoksen usean päähenkilön etunimen. Hietasen etunimi on Urho. Tämä voi olla symbolinen merkitys Hietasen rohkeudesta ja tarmokkuudesta.

Toisaalta esimerkiksi Koskelan etunimi Vilho ei anna suomen kielessä viitteitä mihinkään, ellei sitten juuri Koskelan kasvojen ilmeettömyyteen ja hänen hiljaisuuteensa. Nimi, josta Vilho on saanut alkunsa on Vilhelm. Se on muinaissaksalainen nimi. Se tarkoittaa lujatahtoista kypäräniekkaa. Monet valloittajat ja Saksan keisarit ovat olleet tämän nimisiä, yksi esimerkki valloittajista on Wilhelm Tell. (Vilkuna 1996, 186.) Muutenkin etunimi kerrotaan pääsääntöisesti päällystään kuuluvasta henkilöstä. Rahikaisen etunimi voi jäädä kertomatta varmaan siksi, että armeijassa puhuttelussa hänen etunimellään ei ole merkitystä, kuten etunimillä ei ole merkitystä muidenkaan miehistöön kuuluvien osalta. Puhutellessa armeijassa kaikki tunnetaan arvolla ja sukunimellä. Nimi voi olla epäsuorassa henkilökuvauksessa tärkeä seikka.

Analogia voi heijastaa nimen ja luonteenpiirteen kontrastia, mistä voi seurata myös ironinen vaikutelma. (Rimmon-Kenan 1999, 88 -89.) Hietasen Urho nimessä ironiaa ei voida havaita, kuten ei muidenkaan mainittujen nimien kohdalla.

Hamonin mukaan nimet voivat rinnastua henkilökuvan piirteisiin neljällä tavalla. Ensimmäiseksi on visuaalinen rinnastus, O-kirjain liitetään pyöreään ja lihavaan henkilöön, H-kirjain puolestaan pitkään ja laihaan. Toinen näkökulma on akustinen, siinä rinnastetaan onomatopeian eli luonnonääntä muistuttavin keinoin, kuten esimerkiksi jokin eläimen ääni, tai vain ikään kuin onomatopoeettisesti. Näiden lisäksi nimi voi rinnastua artikulaatioltaan tai morfologisesti. Tällaisia rinnastuksia on *Tuntemattomasta sotilaasta* melko vaikea havaita, esimerkiksi tukevien Vanhalan ja Mäkilän nimissä ei esiinny O-kirjainta. Hamonin kategorian tuntumaan asettuvat Ewenin tarkastelemat semanttiset yhteydet, vaikka ne eivät välttämättä perustukaan morfologisiin yhteyksiin. Allegorioissa nimi esittää henkilön keskeisen luonteenpiirteen. (Rimmon-Kenan 1999, 88.) Hietasen etunimen yhteydessä lukija havaitsee tämän tapaisen merkityksen.

Rahikaisen ulkonäkö kuvataan jopa yllättävän tarkkaan. Hän on melko kookas ja roteva. Rahikaisen ruumiinrakennetta kuvataan, kun hän varastaa kenttäkeittiöltä astian, johon kiljupanos tehdään. "*Rahikainen liukui kuin käärme*" (TS, 271), kertoo Rahikaisen olevan notkea ja liukas liikkeissään. Tämä voi kuvata myös käärmeen kavaluutta. Hyvää lauluääntä korostetaan. Laulutaito tuodaan useampaan kertaan esiin. Rahikainen pystyy laulamaan laulujen korkeatkin kohdat helposti. Hän

hallitsee laulujen sanat hyvin (TS, 314). Rahikaisen ääntä kuvataan pehmeäksi ja kauniiksi. Miehet eivät aina pidä Rahikaisen laulusta tai viheltelystä, välillä miehet kuuntelevat sitä mielellään. Lehto ei arvosta tällaista taitoa ja keskeyttää Rahikaisen laulun vartiovuoron varjolla, johon Rahikainen osaa vastata melko osuvasti *"No, voi helevetti. Senhän tietää. Ilman minnuuhan se Moskova jää käymätä."* (TS, 104.)

Rahikainen toimii kollektiivisen melankolian tulkkina asemasodan aikana laulaessaan "Elämää juoksuhaudoissa". Tätäkään esitystä ei kukaan korsutovereista keskeytä, vaikka laulun sanat tiedostetaan naiiveiksi. (Siltala 1996, 297.) Sävelen Rahikainen saa Vanhalan gramfonista, joka kantaa uskollisesti "soittopeliä mukanaan" ja Vanhalaa huvittaa Rahikaisen tunteellisen antaumuksellinen laulu suuresti (TS, 314). Vanhala itse laulelee hieman myöhemmin vartiossa ja naureskelee yksinään (TS, 319). *Sotaromaanissa* kertoja kuvaa hyvän lauluäänänen kuuluvan usein henkilöille, jotka ovat voimakkaasti eroottisia ja joiden eros on hieman "mälväävää" laatua (*Sotaromaani*, 141). Lauluäänessä nähdään selkeä vastakohta esimerkiksi Hietaseen, joka kailottaa heikolla äänellä joitain epämääräisiä renkutuksia itse keksityillä sanoilla (TS, 29, 33). Hietaselle lauluääni ei ole tärkeä ominaisuus. Hänessä halutaan korostaa sotilastaitoja, kuten myös Lehdossa. Hietanen on myös fyysisesti vahvempi henkilö ja herättää tällä kunnioitusta muissa sotilaissa (TS, 10).

Kertojan antama kuva Rahikaisesta tuo hyvin esiin hänen ulkoisia ominaisuuksiaan. Kertoja käyttää Rahikaisesta sanaa "läpiliipattu" (TS, 314). Tämä tarkoittaa, että Rahikainen huolehtii ulkonäöstään hyvin myös tällaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa. Hän ajaa partansa mahdollisimman usein ja kiharat hiukset ovat hyvässä järjestyksessä. Muuten sotatilanteessa ulkoisesta olemuksesta huolehtiminen on vaikeaa. Jokaisella sotilaalla vaatetus ja jalkineet ovat samanlaiset ja peseytymismahdollisuudet olemattomat.

Ulkoista olemusta on käytetty ilmentämään luonteenpiirteitä niin kauan kuin kertomakirjallisuutta on ollut. Kasvon- ja luonteenpiirteiden välillä on välttämätön ja suora yhteys. Ne ulkoiset piirteet on syytä pitää erillään, joille henkilö ei mahda mitään, kuten pituus, silmien väri tai nenän koko ja ne piirteet, jotka ainakin osittain riippuvat henkilöstä itsestään, kuten esimerkiksi kampausta ja vaatetus. Edelliset

luonnehtivat henkilöä pelkän läheisyyden perusteella, jälkimmäisiin liittyy myös kausaalisia vivahteita. (Rimmon-Kenan 1999, 84 - 85.) Sodassa ei pysty vaikuttamaan vaatetukseen eikä paljon kampaukseenkaan. Joskus ulkoinen kuvaus puhuu itse puolestaan, joskus kertoja selittää sen yhteyden luonteenpiirteeseen. Usein tällaiset selitykset ovat pikemminkin piilomäärittelyä kuin epäsuoraa luonnehdintaa. Näin on myös silloin kun jokin ei-visuaalinen määre liitetään synekdokeen tapaan henkilön olemuksen johonkin osaan, ei henkilöön kokonaisuutena. (Rimmon-Kenan 1999, 85 86.)

Mutta epäsuora esittäminen voi perustua myös tilalliseen läheisyyteen: juuri tähän perustuu ulkoisen olemuksen ja ympäristön suhde. Kyse voi tässäkin olla kausaalisesta yhteydestä, tosin vähäisemmässä määrin - henkilön nukkavieru puku tai siivoton huone ei vain viittaa masennukseen vaan on myös sen tulos. Nämä kaksi epäsuoran esittämisen tyyppiä eroavat siinäkin suhteessa, että edellinen on aikasidonnainen, jälkimmäinen ei. Mutta tämäkään ero ei ole ehdoton, sillä henkilön ulkoisen olemuksen tai ympäristön kuvaus voi koskea tiettyä ajankohtaa. Tällaiset aikaan sidotut kuvaukset luonnehtivat pikemminkin ohimenevää mielentilaa, eivät "jokseenkin vakaata tai pysyvää henkilökohtaista ominaisuutta". (Rimmon-Kenan 1999, 84.) Sodassa puvut ovat lähes aina siivottomia, Rahikainen on miehistöstä upseerien ohella tarkin pukeutumisestaan. Sotatilanteessa siivottomuus ja masennus ovat jokapäiväistä, joten lukija ei voi suoraan verrata ympäristön vaikutusta johonkin siviilimaailmassa tapahtuneeseen teokseen.

Muita miehistön jäseniä kuvattaessa kertoja ei näe heitä ulkoisesti tyylikkäänä. Kertojan kuvaus esimerkiksi Vanhalasta kertoo hänen olevan hiljainen ja lihava, joten hän ei ulkomuodoltaan ole Rahikaisen kaltainen (TS, 31). Vanhala on kuitenkin paikkansa täyttävä sotilas. Samaa lukija voi havaita sotamies Määttästä. Hän on pieni mies. Mannerheimin syntymäpäivillä, teos kuvaa hänet "lähes yhtä isoksi kuin kiven", jonka hän nostaa (TS, 281). Määttä on sotilaana komppanian parhaita ja tästä syystä hänen voimansa on tärkeä ominaisuus. Rahikaista verrataan ulkoisesti upseerien veroiseksi naistenmieheksi (TS, 25). Vaikka hänellä ei ole "nappeja" kauluksessa, hän voi kilpailla upseerien kanssa ulkonäöllään. Kanttiinin lotan osalta hän puheensa eivät kuitenkaan johda toivottuun tulokseen, sillä luutnantti Lammio hieman kiirehtii Rahikaisen kaupantekoa (TS, 25). Mutta tämä kertoo paljon Rahikaisen käytöksestä ja ulkomuodosta ja siitä, että hänelle ei löydy "vastusta" naismaailmassa miehistön keskuudesta. Kukaan muu miehistöstä

ei uskalla sanoa kanttiinin lotalle mitään.

Linna on esseissään kuvannut Rahikaista sanalla ankerias (Linna 2000, 97). Linna kuvaa Rahikaisen 175 cm:ä pitkäksi, vaaleaksi, huolimattoman veteläksi. Hiukset ovat vaaleat ja suu aistillinen. Rahikaisen katse on avoin, mutta ei voimakas. Rahikainen ei ole rikollinen, "mutta joustava sosiaalisessa käytännössä". Hän ei ole niin kunnianhimoinen, että hän uhraisi jotain persoonallisesta hyvinvoinnistaan. Rahikainen väistää helposti, mutta hän ei nöyrry. Hän ei tee mitään väkisin, mutta etsii usein helpon kohdan, josta mennä läpi. Rahikaisen oveluus on moukanoveluuden yläpuolella. Oveluus on niin pitkällä, että hän on viljellyt tämän ominaisuuden loppuun itsessään, koska se on hänen etunsa. Rahikaisen liiketoimet eivät ole vain rahanansaitsemiskeino, vaan tapa viljellä kaupantekokykyään ja nauttia siitä. (Linna 2000, 97.) Nämä ominaisuudet ovat tärkeitä Rahikaiselle, hänen käydessään kauppaa tai naisasioissa ja ne vahvistavat Rahikaisen luonnekuvaa.

Kun Linna tarkentaa kuvaa muista päähenkilöistä, niin luonnollisesti kuvaus vahvistaa näiden henkilöiden ominaisuuksia niiltä osin, jotka ovat kyseisille henkilöille tärkeitä. Esimerkiksi Hietanen ei pituuden osalta poikkea Rahikaisesta, mutta hänen ruumiinrakenteensa on vahvempi ja hänessä on "voimakasta uhoa, terveyttä ja voimaa". Hietasta Linna kuvaa "karhunpenikäksi, joka on leikkisä, mutta raskaskäpäläinen". Hietanen on myös rohkea ja luja, muttei kova. Hän naiivin hyväntahtoinen, mutta jyrkkä käsityksissään. Tässä hän erottuu selvästi Rahikaisesta. (Linna 2000, 92 - 93.) Tällaiset ominaisuudet ovat olennaisia hyvälle sotilaalle ja taistelijalle.

Vanhalasta kirjailija sanoo, että hän on Rahikaista lyhyempi ja "kankearuumiisempi". Hän hymyilee alituisesti ja liikkuminen on vetelämpää kuin Rahikaisen. Luonteeltaan hän on luontainen humoristi ja hän vakavoituu harvoin. (Linna 2000, 96.) Tässä on samaa kuin Rahikaisessa. Vanhala selviää "järkytyksistä" nopeasti. Hän on rohkea, mutta ei sankarillinen. (Linna 2000, 96 - 97.)

Kainuusta kotoisin oleva sotamies Määttä on lyhyt ja "pitkäselkäinen ja sitkeäruumiinen". Kasvot ovat etnologisesti määritellen perinteisen

pohjoissuomalaisen kaltaiset, leveine nenineen. Määttä liikkuu eleettömästi ja taloudellisesti. Hänestä huokuu "sitkeää ja joustavaa voimaa". Hänen kaikki liikkeensä ovat harkittuja ja rauhallisia, niin kuin suorittaisi ne "väliin pitämättömän huolimattomasti". (Linna 2000, 95 - 96.) Tässä nähdään selvää eroa Rahikaisen liikehdintään. Muutenkin Määtän olemus on melko selvä vastakohta Rahikaiselle. Linna näkee Määtän "ihannesotilaana", hän käyttää termiä "sisukimppu". Määtän luonne on itsenäinen ja peräänantamaton, muttei reuhtova tai uhmaava. Hän on metsän lapsi. (Linna 2000, 96.) Rahikainen eroaa tässäkin asiassa Määtästä. Rahikainen on omimmillaan kaupungeissa, kuten Petroskoissa oleskelu osoittaa. Hän nauttii ympärillään olevasta toiminnasta. Määttä tajuaa ilmiöt ympäristössä, mutta pitää ne, hiljaisena, omana tietonaan. Määttä voi jopa tuntea alemmuudentunnetta pienuudestaan, (160 - 165cm), mutta se ei ole verrannollinen hänen voimiinsa ja kestävyyteensä. Määtässä ei ole yhtään "herranpelkoa". Kaikki mitä hän tekee on vapaaehtoista ja tämä tekee hänet todella arvokkaaksi. Hän on uskollinen joukolleen. Linna pitää häntä yhtenä "merkittävimmistä suomalaisen kansansielun ilmentäjistä". (Linna 2000, 96.) Kun verrataan Rahikaisen ominaisuuksia näihin Määtän parhaisiin avuihin, niin huomataan melkoisen selkeät vastakohtat, niin ulkoisesti kuin sisäisesti. Tällainen vastakkaisuus korostaa molempien hyviä ja huonoja ominaisuuksia.

Linna perustaa paljon vastakohtille. Selkein tapa luoda vastakohtia on upseeri sotamiestä tai aliupseeria vastaan, kuten Lammio ja Rokka. Vastakohtapareja syntyy myös julmuuden ja pelon eduskuvista tai sanallisia vastakohtapareja. Kotiseututausta ja asenteellinen vastakohtaisuus täydentävät vastakohtapareja. (Niemi 1988, 131.)

Analogiat ovat tehokas keino epäsuorassa henkilökuvauksessa. Vastakkaisuus tai samankaltaisuus täsmentävät osapuolten luonteenpiirteitä. (Rimmon-Kenan 1999, 90.) Vastakkaisuus ja samankaltaisuus ovat henkilöhahmojen toisiinsa kohdistamien määrittelyjen tai kritiikin nostattajina. Hietanen ja Rahikainen ovat selkeä vastakohtapari. Moraalin ja yhteishengen ylläpidon saralla Rahikainen ja Hietanen ovat kuin "yö ja päivä". Miesten vastakohtaisuus ilmenee myös monissa muissa asioissa, kuten esimerkiksi naisasioissa. Hietanen muodostaa myös Lahtisen kanssa vastakohtaparin maailmankuvansa perusteella.

Analogia ei ole erillinen henkilön luonnehdinnan tyyppi (kuten suora ja epäsuora esittäminen): se tukee luonnehdintaa, ja tästä syystä sen luonnehtiva kyky edellyttää luonteenpiirteiden aiempaa pohjustusta muilla keinoin (Rimmon-Kenan 1999, 87). Esimerkiksi sateen jälkeen harmaan surkea aamu ei välttämättä viittaa miesten pessimismiin (TS, 192), mutta se voi vahvistaa lukijan aiempia havaintoja pessimistisestä juonteesta, jonka miesten toiminta, puhe tai ulkoinen olemus ovat aiemmin paljastaneet (Rimmon-Kenan 1999, 87).

Koska metaforiset (analogiset) ainekset kätkeytyvät metonymioihin, voidaan kysyä, onko analogiaksi kutsuttu strategia syytä erottaa ulkoisen olemuksen ympäristön kaltaisista metonymisen esitystavan muodoista (Rimmon-Kenan 1999, 87). Tähän löytyy hyvä esimerkki sodan loppupuolelta, kun rinnastetaan Koskelan ulkoista olemusta kohonneine poskiluineen ja punaisine ja turvonne silmineen, Suomen tilanteeseen ja tulevaan tappion ankeuteen (TS, 362). Koskelan väsyneisyys ja Suomen huono tilanne ovat selvästi analogisia. Näin ollen kumpaankin edellä esitettyyn kysymykseen on vastattava myöntävästi, ja silti nämä epäsuoran esittämisen muodot perustuvat ennen muuta jatkuvuuteen, joka puuttuu analogiasuhteista tai jää niissä taka-alalle. Kuten aiemmin havaittiin, epäsuoraan esittämiseen liittyy lisäksi usein implisiittinen syysuhde. Analogia taas on puhtaasti tekstuaalinen sidos, joka on tarinallisesta syysuhteesta riippumaton. Analogioiden erilaisten mahdollisuuksien ja tapauksen tyhjentyvä luetteleminen on mahdotonta. (Rimmon-Kenan 1999, 87.)

Niemen mielestä Linnan sodankäsitykseen sopii, että sodasta selviävät hengissä ne, jotka eivät ota sotaa tosissaan, kuten vaikeampia paikkoja välttelevä Rahikainen, sekä pilkkakirveet Vanhala ja Honkajoki. Parhaat sotilaat kuolevat tai jäävät "tuntemattomiksi sotilaiksi". Taisteluiden monikerroksista mielettömyyttä vertauskuvallistaa, että nämä "sodan julmana leikkinä kokeneet miehet joutuvat rauhanteon hetkellä todistamaan erään mielipuolen julistusta omista rauhanehdoistaan". (Niemi, 1988, 132.) Lukijan pitää kuitenkin muistaa, että myös hyviä taistelijoita jää henkiin, kuten Rokka, joka kyllä haavoittuu. Samoin hengissä selviää Määttä.

Jouko Turkka käyttää Rahikaisesta nimityksiä "ihmiskauppias ja rosvo". Turkka rikkoo rajoja ja pohdiskelee mielikuvalinjalla, että "Rahikainen selviää sodasta sen

vuoksi, että hänellä ei ole kunniaa eikä siihen liittyviä estoja. (Turkka 1980, 156.)

Kertoja kuvaa Rahikaisen pääosin ulkoapäin (behaviorisesti), lukijalle kerrotaan siis hänen ulkoinen olemuksensa, toimintansa, ilmeensä ja eleensä. Lukijalle esitetään vain hänen puheensa. Lukija voi tehdä päätelmiä hänen sisäisestä elämästä hänen käyttäytymisensä ja "mutinansa" perusteella. Läpinäkyvä henkilöahmo merkitsee kaiken kertomista. Kerronta tunkeutuu henkilön sisäiseen maailmaan, ajatteluun, aistimuksiin, uniin kuin häntä ympäröivään maailmaan. Tällaista läpivalaistua henkilöä pidetään psykologisen kuvauksen kannalta runsaimpana ja syvimpänä. Mutta myös kerronnan läpinäkymättömyys tarjoaa lukijalle mahdollisuuksia tehdä päätelmiä henkilöahmon tietoisuuden osalta. (Kantokorpi 1990, 125.) Lukijan on pääteltävä sotilaiden eleistä, ilmeistä ja reaktioista heidän tietoisuutensa tila.

Kappaleessa, jossa kerrotaan Rahikaisen ulkoisesta olemuksesta, on kertojan suoraa määrittelyä. Se nimeää luonnehdittavan henkilön piirteen. Esittäminen on epäsuoraa silloin, kun luonteenpiirrettä ei mainita vaan se näytetään tai havainnollistetaan, esimerkiksi toiminnan avulla. Suoran luonnehdinnan esittää tekstin arvovaltaisina ääni, lukijalla ei ole syytä epäillä kertojan luotettavuutta. (Rimmon-Kenan 1999, 77 - 79, 127.) *Tuntemattomassa sotilaassa* vain kertojalla lienee suoran määrittelyn edellyttämä arvovalta. Kertoja ei itse esiinny tekstissä. Kertojaa voidaan luonnehtia kaikkitietäväksi. Tällainen tietävin kertoja on ekstradiegeettinen. Kaikkitietävyys on kuitenkin sikäli harhaanjohtava käsite, että lukijalla ei ole olemassa mitään tietämisen suuretta, johon verrattuna kertoja olisi "kaiken tietäjä" tai "vähemmän tietäjä". Ekstradiegeettista kertojaa eivät aika, paikka tai tila kahlitse, hän voi liikkua niissä vapaasti. (Kantokorpi 1990, 151.) Linnan kertoja ilmentää Rahikaisen piirteitä niin suoran kuin epäsuoran esittämisen keinoin. Kukaan muu kuin Linnan kertoja ei voi esittää tarkempaa kannanottoa Rahikaisen ominaisuuksista, vaikka monet teoksen henkilöt kertovat oman mielipiteensä Rahikaisesta, kuten esimerkiksi Hietanen.

Monet ominaisuudet kuten esimerkiksi ääni ja kihara tukka voivat kertoa epäsuorasti hyvinkin paljon henkilöstä. Toisto, samankaltaisuus, kontrasti ja looginen implikaatio ovat koheesio-pyrkimyksen keskeisiä periaatteita, kun lukija yrittää löytää henkilön toiminnasta yksilöllisyyden (Rimmon-Kenan 1999, 53).

Hochmanin teoksessa Chatman on samoilla linjoilla kuin Rimmon-Kenan. Hän esittää, että henkilön puheet, eleet, toiminta ja ajatukset rakentavat henkilökuva. Nämä voivat olla luotettavia tai epäluotettavia. Samoin muut henkilöt antavat omat kuvauksensa henkilöstä. Minimaalisen tyylitelty kuvattu henkilö on usein avoin, kun taas maksimaalisen tyylitelty henkilö on suljettu. Realistinen henkilö on kuin oikea ihminen, koska myöskään oikean ihmisen motiiveihin ei päästä käsiksi. Kun henkilö kuvataan läpinäkyvästi tulevat myös motiivit esille. (Hochman 1985, 34, 128, 131.) Esimerkiksi Rokka kertoo oman mielipiteensä Rahikaisesta.

Rahikainen on henkilö, joka on esillä teoksen lähes joka sivulla ja kaikissa tapahtumissa, niin hyvässä kuin pahassakin. Rahikainen itse järjestää monta ikimuistettavaa tapahtumaa joukolle. Hänen suustaan tulee elävää tekstiä, jossa tulevat esiin pohjoiskarjalan murteen parhaat vivahteet, huumoria unohtamatta. Jo teoksen ensi sivuilla kuuluu tutuksi tuleva purnaus ja kommentit, joita ei vähällä saada loppumaan:

-Tämä se on. Kiäntyä sitä soassa osata. Myö senkun vinkkeliä tehään, niin sillä selevä. Sota käyp. -Mitä se Rahikainen mutisee. Turpa kiinni rivissä. -Hoitelehan omas. (TS, 7.)

Tämä tulee jatkumaan teoksen viimeisille sivuille. Tällaiset yksinpuhelut ja "mutinat" sekä lisäksi tajunnanvirtateknikka voivat avata henkilöä lukijalle (Hochman 1985, 126).

Rahikaisella on seksuaalisesti väritynyt ajatusmaailma. Hänen ajatuksiaan värittävät naiset. Tämä tulee ilmi jo sotaan lähdetäessä. Rahikaisella on muiden sotilaiden silmissä naistenmiehen ja hedonistin maine, joka syntyy hänen puheistaan, ajatuksistaan ja toiminnastaan. (Siltala 1996, 270.) Rahikainen myös onnistuu usein aikeissaan naisten suhteen.

Lilja kuvaa tutkimuksessaan Rahikaista "temperamentiltaan flegmaattiseksi", joka osaa olla myös vihainen (Lilja 1984, 20). Tästä Rahikaisen luonteen "flegmaattiseksi" kuvaamisesta, voidaan olla eri mieltä. Monissa kommentissa Rahikainen osaa olla vihainen, esimerkiksi "tiuskiessaan" Hietaselle ja

purnatessaan lähtöjen yhteydessä, vaikka yleisesti hän ottaa tilanteet melko rauhallisesti. Stormbom kuvaa Rahikaista "kelmiksi lavertelijaksi" (Stormbom 1992, 143).

Rahikainen muodostaa "pakkiporukan" Lehdon ja Määtän kanssa. Nämä kolme keittävät korvikkeen samassa pakissa. Tässä syntyy epävirallinen pienryhmä, jonka jäsenet ovat kiinnittyneet toisiinsa tavallista vahvemmin solidaarisuuden sitein. (Lilja 1984, 73.) Tämä pakkiporukka on melko kummallinen, jos ajatellaan miesten luonteita, jotka ovat täysin erilaiset. Rahikainen on suulas, Lehto tyly ja kova eikä Määtä puhu juuri mitään. Ystävyys on varmaan lujittunut yhteisten ravinnonhakumatkojen ansiosta. Esimerkiksi Rokka ja Suden Tassu ovat oma pakkiporukka. Tämä johtuu heidän yhteisestä kotiseututaustastaan. Muiden päähenkilöiden pakkiporukkasuhteista lukija ei saa tietää mitään.

Usein Linnan ja Runebergin sotilaita verrataan toisiinsa. Rahikaiselle ei löydy selkeää esimerkkiä *Vänrikki Stoolin tarinoiden* sotilaista. Monelle muulle Linnan sotilaalle tällainen löytyy. Nummi on löytänyt yhdenmukaisuuksia monista hahmoista: esimerkiksi Vänrikin Otto von Fiendt ja kapteeni Kaarna, Sven Dufva ja Yrjö Lahtinen sekä ehkä selvimmin numero 15 Stolt sekä Viirilä. (Runeberg 1927, 39, 50, 159 ja Nummi 1993, 103, 111, 116.) Rahikainen ei myöskään käytä Runebergin sanontoja tai vertauksia missään tilanteessa.

2.2 Kotipaikka ja tausta

Kertoja kertoo Rahikaisen olevan kotoisin Pohjois-Karjalasta (TS, 11). Tämän tarkemmin lukija ei saa tietää hänen kotipaikastaan. Kertoja ei kerro monen muunkaan päähenkilön kotipaikkaa. Monet tutkijat pitävät Rahikaista savolaisena (Nummi 1993, 128). Knut Pippingin mukaan Rahikainen tulee Kuopiosta (Pipping 1980, 298). Tämä on melko kummallista, vaikka kertoja sanoo selvästi Rahikaisen olevan pohjoiskarjalainen. Tämä voi johtua siitä, että Karjalan ja Savon raja on muuttunut tai hämärtynyt. Ennen Karjala oli varsinaisesti Karjalan kannas ja nyky-Suomessa Etelä-Karjala on noussut pohjoisemmaksi. Tietysti alueet ovat lähekkäin ja virallisen rajan vetäminen on mahdotonta. Savon ja Pohjois-Karjalan murre on hyvin samankaltainen.

Rahikainen on kotoisin samasta pitäjästä kuin sotamies Sihvonen. Tässä tulee esille sana pitäjä, joka kertoo Rahikaisen olevan lähtöisin jostain pienehköstä maatalousvaltaisesta kunnasta. Kaupungista ei liene kysymys. Pohjois-Karjalassa ei ole tällä hetkelläkään kuin yksi keskikokoinen kaupunki. Muuten kuitenkin nämä miehet ovat toisten vastakohtia monin tavoin, Sihvonen on "hätäinen tohottaja" (TS, 46). Murre on ainoa piirre, joka näitä sotilaita yhdistää. Kertoja ei kerro, tuntevatko miehet entuudestaan. Sihvonen ei myöskään ole rohkea sotilas, mutta hoitaa tehtävänsä suuremmin purnaamatta. Sihvosen älykkyys ja sanavalmius eivät yllä Rahikaisen tasolle. Sihvosesta saa jopa hieman yksinkertaisen kuvan.

Rahikainen on kompleksisempi henkilö kuin Sihvonen. Sihvonen on määritelmän mukaan litteä tyyppi, tämä tyyppi voidaan kuvata yhden luonteenpiirteen ympärille ja hän on usein koominen (Rimmon-Kenan 1999, 54). Litteät tyypit (sivuhenkilöt) tukevat ja ovat usein turvana pyöreille tyypeille eli päähenkilöille. Mutta lukija ei voi nähdä henkilöitä näin yksinkertaisesti. Hochman varoittaa, että litteät tyypit olisivat analogisia pyöreille tyypeille muuten, paitsi että lukija näkee ne ulkopuolelta. Tietyistä kirjallisuuden henkilöihahmoista voi tulla tyylin nimi, esimerkkinä puhutaan vaikka "hamletismista". Sivuhenkilöiden avulla rakentuu se maailma, jossa päähenkilö voidaan kokea elävänä ja rikkaana. Jotkut henkilöt voivat toisaalta olla niin kompleksisia, että he näyttävät usein epäjatkuvilta. (Hochman 1985, 43 - 44, 46, 68, 94.)

Sihvonen on pieni, hoikka ja hintelä mies. Hän on tumma ja kalpeakasvoinen. Hänen olemuksessaan on "tempomista, nykimistä ja riuhtomista". Nämä reaktiot ovat hänelle vaistomaisia. Sihvosella ei ole lujaa tahtoa ja hän ärtyy helposti. Hänessä esiintyy pientä purnausrasmielä, mutta tämän ylemmäs purnaus ei mene. Sihvosella on itsetuntoa, mutta "kykyjen puute pakottaa pysymään passiivisena". Sihvonen on "tyypillinen tunneihminen". (Linna 2000, 97 - 98.) Keskipohjalainen Salo eroaa Rahikaisesta kotipaikan ja murteen suhteen (TS, 13). Ulkoisesti Salo on normaalinkokoinen ja -näköinen mies.

Teoksen päähenkilöt tulevat eri puolilta Suomea, niin etelästä, pohjoisesta, lännestä kuin idästäkin. Lukija voi huomata, että upseerit ovat kaupunkilaisia, lukuun ottamatta Koskelaa. Aliupseerit ja miehistö ovat pääosin pieneläjiä

maaseudulta. Miehistöstä ainoa poikkeus on Asumaniemi, joka on helsinkiläinen. Aliupseereista Lehto on Tampereen seudulta ja Lahtinen on pohjoishämäläisestä kaupungista tai kauppalasta. (Manninen 1996, 91.) Rahikainen on tässä suhteessa muihin verrattava maalaispoika.

Ammatteja kertoja ei miehilleen ole juuri antanut. Upseerit ovat pääosin aktiiviupseereja, kuten Lammio, tai virkamieskodista virkauralle pyrkiviä, kuten Kariluoto, joka päättää kuitenkin siirtyä upseerin uralle. Miehet ovat useimmiten heimon kuin minkään ammatin tai sosiaaliryhmän edustajia. Kertoja kertoo monista vain alueen, josta mies on kotoisin, esimerkiksi Määttä on kainuulainen, Salo keskipohjalainen, Riitaoja keskisuomalainen. Heidän sosiaalisesta taustastaan ei kerrota paljon mitään muuta, esimerkiksi tarkka ammatti jää kertomatta. Asumaniemen ohella vain Suden Tassusta kerrotaan hänen olevan pientilallinen Kannakselta, kuten Rökkakin. Miehistö on siis maaseudun pieneläjiä, joiden proletarisuus jää tarkemmin määrittelemättä. Teoksen henkilökokoelma on edustava alueellisesti. (Manninen 1996, 91 - 92.) Myöskään Rahikaisesta ei kerrota muuta kuin että hän on pohjoiskarjalainen. Hänen siviiliammattiaan ei kerrota. Rahikaisen kauppamiestaidoista ja hänen halukkuudestaan tehdä kauppaa lukija voi päätellä, että hänellä on tulevaisuudessa halu hakeutua kaupalliselle alalle.

Aliupseerit ovat vänrikki Koskelan ohella teoksen keskeiset henkilöahmot. Lehto on auton apumies ja myös Lahtisen tausta on selkeästi proletaarinen, koska hän asuu "yhtiön huoneissa" (TS, 254). Muut keskeiset aliupseerit Rokka, Hietanen, Mäkilä ja lisäksi Koskela ovat "talonpoikia" tai ainakin maaomistajien poikia. (Manninen 1996, 92.) Hietasen talonpoikaistaustasta kertoo se, kun hän on nähnyt Veran näköisiä naisia joskus vilaukselta autosta nimenomaan meijerimatalla kotipitäjässä (TS, 236). Tässä lauseessa tulee myös siviilielämän tunteja esiin.

Ammattitaitoinen kaupunkiproletariaatti puuttuu lähes kokonaan, vain Lahtinen on siis tehdastyöläinen ja Lehto on autonapumies. Tämä on ymmärrettävää, koska konekiväärikomppania ei ole mikään tekninen yksikkö. Koska suuri osuus miehistä on "maalaisköyhälistöä", tekee se ymmärrettäväksi yleistykset, että Linnan sotilaat ovat tuomittuja "hanttihommiin" siviilissä ja sen, että he ovat kansan syvistä riveistä lähtöisin (Manninen 1996, 92 - 93). Kun lukija ajattelee Rahikaisen nokkeluutta,

lukija voi miettiä, ovatko hanttihommat hänelle riittäviä töitä. Rahikaisella on vahva tulevaisuuden usko ja hän osoittaa jo sotatoimissa vahvaa liikemieskykyä.

Mannisen *Tuntemattoman sotilaiden* henkilöihin soveltamaa Kitsesin Westernin ideologian käsiteoppositioiden sarjassa jaotellaan pääryhmät villeys ja sivilisaatio. Tätä luokittelua tarkennetaan erottelemalla molempien pääryhmien alle kolme tarkempaa ryhmää, joista kaikista löytyy omat erikoispiirteensä. Villeyden alapuolelle tulevat yksilö, luonto ja länsi, ja sivilisaation alle sijoitetaan yhteisö, kulttuuri ja itä. Yksilössä tulevat esiin vapaus, kunnia ja oman edun tavoittelu, kun taas yhteisössä ovat vastakohtaisesti rajoitukset, instituutiot, kompromissit, sosiaalinen vastuu ja demokratia. Luonnon ja kulttuurin vastakkain asettelut ovat samansuuntaiset. Luontoon liittyy puhtaus, kokemus ja brutaalisuus, kun taas kulttuurin piiriin kuuluu korruptio, tieto, hienotunteisuus ja inhimillisyys. Länsi ja itä jaottelu pyrkii tuomaan esiin lännen yliverlaisuuden. Länteen liittyy Amerikka, tasavertaisuus ja traditio, kun taas itä nähdään Eurooppana, luokkajakona ja muutoksena (Salmi 1993, 162.) Lukija voi miettiä, soveltuuko tällainen ruutuajattelu kaunokirjalliseen teokseen ja sen henkilöihin.

Mannisen mielestä Kitsesin malli sopii kuitenkin hyvin Suomeen, pulmaa esiintyy dikotomiassa länsi - itä. Manninen muuntaa tämän Suomeen pohjoinen - etelä jaotteluun, joka kuvaa paremmin Suomen oloja. Lisäksi Kitsesilla on dikotomia maanviljelys - teollisuus, missä maanviljelys jää alaotsikon länsi ja pääotsikon villeys alle. Suomeen sovellettuna maanviljelys siis kuuluisi luokkaan pohjoinen villeys, villi pohjola, ja tämä ei ole mahdollista. Suomessa maanviljelys on aina merkinnyt metsästä sivilisaation piiriin siirtymistä, kuvaannollisesti Impivaarasta Jukolaan muuttoa. Muuttamalla Kitsesin dikotomiat nelikentäksi päästään paremmin Suomen oloja kuvaavaan malliin. (Manninen 1996, 100.) Linnan dikotomia voidaan nähdä hämäläis-varsinaissuomalainen hyvänä ja pohjalainen pahana.

Suomalaisessa kentässä Manninen sijoittaa pystysektorille pääryhmiksi maaseudun ja kaupungin. Vaakasektorille hän sijoittaa villeyden ja sivilisaation. Tällöin maaseutu/villeys ruutuun sijoittuu yksilö, luonto, pohjoinen, rajaseutu, metsätalous ja menneisyys. Kaupunki/villeys ruutuun tulee yksilö, teollisuus ja tulevaisuus. Sen sijaan sivilisaatio/maaseutu käsittää luonnon lisäksi yhteisön,

etelän, maatalouden ja talonpoikaisen Suomen. Sivilisaatio/kaupunki ruutuun tulee ainoastaan yhteisö ja teollinen Suomi. (Manninen 1996, 100.)

Manninen on asetellut *Tuntemattoman sotilaan* henkilöitä suomalaiselle kentälle. Hän sijoittaa viljeys/maaseutu ruutuun Viirilän, Rahikaisen ja Riitaojan. Sivilisaatio/maaseutu ruutuun hän sijoittaa Rokan, Koskelan, Hietasen ja Mäkilän. Viljeys/kaupunki ruudusta löytyvät Lehto, Asumaniemi, Honkajoki, Lammio ja Kaarna, kun taas sivilisaatio/kaupunki ruutuun tulevat Lahtinen, Kariluoto, Sarastie ja Jalovaara. (Manninen 1996, 101.) Kaarnan "viljeydelle" on vaikea löytää perusteita.

Talonpoikaisu ruutu on luonnollisesti keskeisin, sisältyyhan siihen kolme teoksen keskeisintä henkilöä. Rahikainen on sijoitettu maaseudun viljeiden ruutuun. Tämä pitää varmaan paikkaansa. Hänen seuranaan ovat Viirilä ja Riitaoja. Nämä kolme henkilöä ovat kaikki maalta kotoisin, mutta luonteeltaan aivan erilaisia. Sana viljeys sopii Viirilään loistavasti. Häntä voidaan pitää mielipuolisena ja hän uskaltaa tehdä taisteluissa lähes mitä vain. Riitaoja on pelkuri. Rahikainen voitaisiin mielestäni sijoittaa myös maaseutu - sivilisaatio ruutuun. Vaikka lukija ei saa tietää omistaako Rahikainen maata tai onko hän pientilallisen poika, niin Rahikaisen sijoittamista tähän ruutuun voidaan perustella kauppiamiestaidoilla, jotka kertovat Rahikaisen viihtyvän sivistyksen parissa. Lisäksi Rahikainen, kuten myös Rokka ovat loistavia huumorimiehiä. Rahikaisen huumori on kuitenkin enemmän ironista. Tähän maaseutu - sivilisaatio ruutuun kuuluvat mielestäni myös Määtä ja Vanhala, joita yllättäen ei ole sijoitettu mihinkään ruutuun. On huomattavaa, että kaikki upseerit tulevat kaupungeista, poikkeuksena vain Koskela tulee maaseudulta. Lammion voisi sijoittaa myös sivilisaation pariin, koska hän toimissaan erittäin virallinen. Kaarna kuuluu paremmin kansanmiesten joukkoon, johon hänet on sijoitettukin. Esimerkiksi Lahtisen kielenkäytössä kuuluu jonkinlainen viljeys, vaikka hänet sijoitetaan sivilisaation pariin. Honkajoen voisi sijoittaa mihin tahansa ruutuun, koska hänen käytöksensä ja kielenkäyttönsä vaihtelevat hullun ja viisaan välillä tilanteiden mukaan todella paljon. *Tuntemattoman sotilaan* kansanmiehet, Hietaset ja Määtät ovat jonkinlaisia jaloja viljejä (Raittila 2000, 23). Sotatoimet tekevät heistä luonnollisesti viljejä, mutta heissä säilyy eräänlainen jalous, joka ilmenee esimerkiksi starikan, eräänlaisen alkusuomalaisen kohtelussa (TS, 216). Mielestäni Rahikainenkin kuuluu tähän joukkoon samoin perustein.

Sotamies Rahikainen edustaa Linnan miehistöstä haanpääläis-tyyppistä sotilashahmoa, omavaraisuudesta irtautuneen kaupпамiehen ja urbaanin vetelehtijän perikuvaa. Rahikainen osoittaa, että suomalaisella maaseudulla on aina ollut omat kaupunkilaisensa. Haanpää oli kiinnostunut materiaalivirroista, yhteiskunnasta teknis-taloudellisena koneistona ja yksilön osasta siinä. Kaikissa miesvaltaisissa työyhteisöissä on omat koskelansa sekä myös rokkansa ja rahikaisensa. (Raittila 2000, 14 - 15.) Toisaalta vetelehtijöitä löytyy myös maaseudulta, esimerkiksi "peräkamaripojat". Rahikaisen kaltaista miestä tarvitaan lähes kaikenlaisissa yhteisöissä. Hänen kaupпамiestaitonsa on erikoisosaamista. Tämä tukee myös sitä, että vaikka Rahikainen on maaseudulta, hän viihtyy myös erittäin hyvin kaupungeissa, tästä on hyvä esimerkki hänen toimintansa Petroskoissa.

2.3 Rahikaisen murre

Teoksen miehet tulevat eri puolilta Suomea. Tämän vuoksi myös Suomen päämurteet ovat tyylitellen edustettuina. Teoksen keskeiset henkilöt edustavat itäistä ja läntistä murretta ja myös pohjoinen ja etelä saavat omat edustajansa. Murteiden lisäksi muut alueelliset ominaispiirteet tulevat esiin, esimerkiksi Rokan karjalainen vilkkaus ja Salon pohjalainen jäyhyys. Varpion mielestä kirjan monet murteet ja suomalaisen huumorin erityispiirteet ovat juuri ne suomalaisuuden piirteet, joita Linna haluaa tuoda esille (Varpio 1988, 32). Kielellinen eroavuus on keskeinen rikkaus joukkueen muodostamassa pienyhteisössä (Nummi 1993, 130). Rahikainen on teoksen keskeinen henkilö. Rahikaisen puheessa tulee esiin pohjoiskarjalaisen murteen pääpiirteet. Muut savolaiset ja pohjoiskarjalaiset ovat hiljaisempia tai muuten vähemmän esillä teoksessa, kuten esimerkiksi Sihvonen ja Mielonen.

Linna on tuonut teoksessaan esille nimenomaan perussuomalaisen kansanmiehen, rotunsa edustajan. Hän ei tarkoita tällä ainoastaan upseeria tai sotilasta. Murteiden käytöllä on oma taiteellinen merkityksensä henkilöiden luonnehtimisessa ja niiden avulla on saatu teos edustamaan kansamme eri piirteitä. (Matson 1969, 179.) Pohjois-Karjala on osa Karjalaa. Pohjois-Karjalan murre on peruspiirteiltään savolaismurteita. Aidolle kansankielelle on tunnusomaista elävyys ja tuoreus. Näihin

kuuluu monet tehokeinot, kuten sanonnat, vertaukset ja sananparret. Kieli voi olla pisteliästä, mutta se tavoittelee leikillisyyttä. Väestössä on myös paljon savolaista alkuperää. (Turunen 1956, 11 - 12, 101, 103.)

Pohjois-Karjalan murteessa on yhtäläisyyksiä niin Pohjois-Savon kuin Etelä-Savon murteille, mutta siinä on myös sydänsavolaisista murteista poikkeavia piirteitä. Yhtäläisyyksiä, jotka liittyvät Pohjois-Karjalan murteen savolaismurteisiin on paljon. Useat niistä ovat samalla itäsuomalaisuuksia vastakohtana läntisten murteidemme yhteisille erikoispiirteille. Näitä yleissavolaisia murrepiirteitä esiintyy niin vokaaliston yhtäläisyyksissä, kuten esimerkiksi eä muuttuu iä:ksi. Myös konsonantistossa on yhtäläisyyksiä, kuten esimerkiksi mitä muuttuu mitteeksi. (Turunen 1956, 13 - 14, 17, 20, 21.)

Pohjois-Karjalan murteen savolainen perusluonne on täysin selvä. Yhtäläisyyttä Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon murteiden välillä, lukija voi huomata esimerkiksi sanoissa kantaa ja kyntää, joissa aa ja ää muuttuvat oo:ksi ja öö:ksi. Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan murteen yhtäläisyyksiä ovat esimerkiksi sana mehtä (metsä), ja siitä muotoutuva mehässä. Kaikesta tästä huolimatta Pohjois-Karjalan murteessa on paljon omia erikoispiirteitä, että sen erottaminen sydänsavolaisista murteista käy selväksi, mutta myös Pohjois-Karjalan murteessa itsessään on sisäisiä eroavaisuuksia alueiden mukaan. (Turunen 1956, 17, 20, 21, 24.) Myös Kettunen laskee Pohjois-Karjalan alueen kielen savolaismurteisiin, erityisesti sen itäiseen ulkoryhmään (Kettunen 1930, 38.) Näistä murteen erikoispiirteistä lukija huomaa hyvin Rahikaisen pohjoiskarjalaisuuden. Rahikaisen puheesta tulevat esiin Pohjois-Karjalan murteen vivahteet, kuten lauseessa:

-Siinä on Rahikaisen akan pojan vehkeet. Annahan kun kuittoon.
(TS, 17.)

Rahikainen käyttää tavaroistaan rennosti sanaa "vehkeet" ja kuittaa sana muuttuu "kuittooksi".

Sie ja mie sanojen perusteella Rahikainen on Joensuun eteläpuolelta. Itäiset savolaismurteet poikkeavat jonkin verran pohjoissavolaisista murteista. Tyypilliset erot ovat o- ja ä- loppuisten vokaaliyhtymien oikeeneminen pitkiksi vokaaleiksi

(poikii, piippuu, ryppy). Tässä itäsavon murteet liittyvät Kannaksen murteisiin. Erona Rokan ja Rahikaisen murteisiin on ensimmäisen tavun aa:n ja ää:n edustuksessa. Rokalla nämä ovat aa ja ää, ja Rahikaisella näiden æemasta diftongi. Ero löytyy myös ts:n edustuksessa, Rokalla se on ts ja Rahikaisella ht. (Ruoppila 1981, 237.) Esimerkki diftongin käytöstä löytyy kanttiinikeskustelussa, missä Rahikainen kysyy lotalta:

-Kuinkas paljon tuota tupakkoo soa? (TS, 25.)

Taitavien puhujien viitekehys on teoksessa kansanperinne. Perinteen kautta miehet ilmaisevat myös maailmankuvaansa ja käsityksiään ihmisten maailmasta siltä osin kuin ne ovat painaneet jälkensä kieleen. Perinne ohjaa myös sitä, miten puhutaan. (Nummi 1993, 73.) Murteiden tuominen teokseen ei merkinnyt ainoastaan paluuta realismiin vaan myös kansanomaiseen kulttuurin piiriin. Elävän kielen puhuja on teoksessa eri perinteiden, uuden ja vanhan sekoittaja. Teoksen kansanomaiset sutkautukset, huutaminen ja nauru, "saatanat ja perkeleet" ovat osa romaanin dynaamista ja konkreettista maailmankuvaa. (Nummi 1993, 97.) Turkan mielestä murteet ovat teoksessa enemmän kuin pelkkää kieltä. Tässä yhteydessä ne ovat maailmankatsomus. (Turkka 1980, 158.)

Lukijan kannattaa huomata, että upseerit puhuvat kirjakieltä, poikkeuksena Koskela, jolla väliin voi tulla hämäläistä korostusta. Sotamiehistä kirjakieltä puhuu vain Honkajoki ja aliupseereista, ehkä hieman yllättäen, tappaja Lehto. Myös Vanhala puhuu lähes kirjakieltä. (Länsimäki - Koivusalo 1993, 4 - 7.) Lukijan kannattaa huomata Lammion virallinen puhetyyli miehistölle (ja myös muille), tämä rakentaa selvästi Lammion henkilökuvaa. Usein henkilön koko käyttäytyminen vahvistaa luonteenpiirteitä. (Hochman 1985, 72 - 73.) Rahikainen puhuu ja elehtii rennosti ja luontevasti. Jo teoksen ensimmäisillä sivuilla Rahikaisen puheen luontevuus tulee esille, kun hän uskaltaa keskustella tuttavallisesti kapteeni Kaarnan kanssa sodan kulusta. Rahikainen vastaa Kaarnalle:

-Herra kapteeni. Se sitä nykyään on kova kulkemaan. Salamasotaa kun on. (TS 12 - 13.)

Keskustelun kuluessa Rahikainen uskaltaa naurahtaa. (TS, 12 - 13.)

Armeijan upseerit pystyvät keskenään dialogiin, samoin rivimiehet, mutta herrat ja kansa yltävät vuoropuheluun harvoin. Maailmankuva ja kulttuuri ovat erilaisia. Ymmärtämättömyys on molemminpuolista. (Heinonen 1997, 123.) Rahikainen pyrkii tässä tilanteessa murtamaan tätä "ymmärtämättömyyttä".

Esimerkiksi Vanhalaa huvittaa savon murre suunnattomasti. Hän käyttää sitä usein. Kerran lähdön yhteydessä hän komentaa itseään savon murteella:

-Remelistä olokapiälle vempauttakkee, hep! (TS, 294.)

Henkilön puhe, joko keskustelu ääneen tai hiljaa mielessä, voi ilmentää yhtä tai useampaa luonteenpiirrettä sekä sisällöltään että muodoltaan. Myös se mitä henkilö sanoo toisesta voi luonnehtia sekä keskustelun kohdetta että puhujaa itseään. Puheen muoto tai tyyli on yleinen luonnehdinnan väline teksteissä, joissa henkilöiden kieli on yksilöity ja poikkeaa kertojan kielestä. Tyyli voi ilmaista syntyperän, asuinpaikan, yhteiskuntaluokan tai ammatin. Tyyli ei vain paljasta henkilöahmon sosiaalisia vaan myös yksilöllisiä ominaisuuksia. Tapa, jolla toiminta ja puhe ilmentävät luonteenpiirteitä, perustuu syy-seuraussuhteeseen, jonka lukija tulkitsee "kääntäen": X tappoi lohikäärmeen, hän on rohkea: Y käyttää sivistyssanoja, hän on siis "snobi". (Rimmon-Kenan 1999, 82 - 84.) Myös Hochman korostaa kielen merkitystä, ei vain henkilökuvan rakentumisessa, vaan myös koko ympäristöstä, missä he ovat olemassa. Jos lukija ei pääse henkilön ajatuksiin, niin hänen puheensa on tärkeä mielikuvan luoja henkilöstä. (Hochman 1985, 70 - 72.)

Rahikaisen murre kertoo mistäpäin Suomea hän on kotoisin. Lisäksi Rahikaisella on hyvät puhelahjat. Edellä lukija on myös huomannut upseerien ja sotamiesten puheen eron. Tämä kertoo paljon yhteiskunnallisesta asemasta tai jopa ammatista.

3 SOTAMIES RAHIKAINEN

3.1 Sodankäyntitaidot

Rahikainen ei ole paljon esillä merkittävässä taistelukuvauksissa. Rahikaisen rohkeus tulee esille ainoastaan kauppa- ja ruuanhankintatehtävissä. Muuten Rahikainen ei helpolla itseään "likoon" laita, kuten Hietanen sanoo:

-Et Rahikainen ei kans ol kovi mont kertta ittiäns kuulan tiel pannu (TS, 277).

Rahikaisen piirteitä on mahdollista ammentaa kertojan luonnehdintojen lisäksi myös romaanin muiden henkilöiden (sekä tietysti Rahikaisen itsensä) perspektiivistä käsin. Miehistön ja upseerien perspektiivillä tarkoitan sellaista suoraa tai epäsuoraa Rahikaiseen kohdistuvaa määrittelyä, jonka fokalisoijaksi joku muu kuin kertoja. (Rimmon-Kenan 1999, 92.) Tämä Hietasen kommentti on esimerkki tästä.

Kun miehet lähtevät Paloaukealta Rahikaiselle ja Hietaselle tulee erimielisyyttä. Rahikainen etuilee tilaa kuorma-auton ohjaamon seinustalta ja vaatii vielä lisää tilaa pakkaukselleen ja kiväärilleen, ainakin Hietasen mielestä. Koskela ei tähän kuormaukseen puutu. Hietanen on kantanut kaunaa Rahikaiselle etuilun ja pinnauksen vuoksi ja alkaa "mekottaa" Rahikaiselle:

-Tiätyst sää pane pakkaukse allas ja kiväri sylis niinku muukki. - Miten mie istun repulle? Kirjoituslehtiö mytistyy.[...] -Jumalaut! Sun preiviainettes tähren täsä ei ruvet repuil erikses tila jättämä, sanoi Hietanen. -No, soatanhan mie. Soatan hyvinnii panna sen alleni, jos tuo noin kovasti koskoo siun sieluus. -Ei se kosk mun sialussen yhtikä, mut Salon ja Vanhalan takapuol siin joutu kovil, niin et pan reppu allas vaan! (TS, 36.)

Rahikainen joutuu antamaan periksi korkeampi-arvoisen edessä. Hietanen perustelee asian hyvin. Hän huolehtii kaikkien miesten hyvinvoinnista, hyvän esimiehen tavoin. Kuitenkin lukija voi havaita hänen äänessään jonkinlaista kateutta, koska Rahikainen tarvitsee kirjoituslehtiöitä naisille kirjoittamista varten.

Näissä asioissa hän on ylivertainen muihin nähden. Hietanen unohtaa kinastelun lähes heti, kun hän alkaa pitää lähtiäispuhetta Paloaukealle (TS, 37).

On huomattavaa, että kun Rahikaisen on herätettävä mies kipinävirtioon, on tämä Hietanen. Rahikainen joutuu ravistelemaan kunnolla saadakseen Hietasen hereille. Kun tämä havahtuu, kysyy hän huolehtivasti, onko kelomäntyä vielä. Rahikainen kehaisee pilkkoneensa sitä ja olleensa isänmaallinen ja jopa "sotahullu". (TS, 162.) Hän ei varmaan puhuisi näin, ellei tietäisi miehen olevan Hietanen, joka on usein näpöyttämässä Rahikaista. Rahikainen miettii vielä leivänhankintaan lähtöä, mutta käy kuitenkin nukkumaan (TS, 166). Ja kun Rahikainen on ehtinyt nukkua vähän aikaa, Hietanen jo huutaa herätyksen. Pian tämän jälkeen on lähdön hetki ja Rahikainen saa aiheen laukaista lähdöstä:

-Hyvähän tuo nyt ei oo miltään puolelta, vaikka tuota miten keäntelisi, sanoi Rahikainen, joka oli kaikkein vihaisin. (TS, 169.)

Se, että Rahikainen ei haavoitu taisteluissa saattaa korostaa mahdollisesti Rahikaisen pelkuruutta tai itsesuojeluvaistoa, mutta hän suorittaa henkensä uhalla monia sellaisia tehtäviä, jotka ovat todella tärkeitä koko joukkueelle. Hänen ravinnonhakupunkkinsa ovat välillä vaarallisia. Myös Määtä säilyy hengissä, vaikka osallistuu aina pahimpiin paikkoihin, eikä säästele itseään. Vanhala haavoittuu kylkeen partioretkellä, mutta selviää oltuaan jonkin aikaa sotasairaalassa (TS, 319).

Ainoa, joka Linnan sotilaista etsii tilaisuuksia rohkeutensa näyttämiseen on Kurjensaaren mielestä Rokka, Rahikainen ei tee tässä poikkeusta muihin sotamiehiin (Kurjensaari 1980, 67). Mielestäni Rokka ei etsi mahdollisuuksia rohkeutensa näyttämiseen, vaan toimii aina taistelussa tarkoituksenmukaisesti. Rahikaisen haavoittumattomuus kertoo siitä, että Rahikaisen perussota- ja taisteluvälmiudet, johon kuuluu esimerkiksi suojautuminen, on oltava melko hyvät, vaikka hän monen mielestä on pelkuri. Ilman näitä taitoja sodassa tulisi väkisin jonkinlaisia naarmuja, vaikka yrittäisi vältellä pahimpia paikkoja. Hän ei omasta tahdosta mene pahimpiin paikkoihin ja jos hänet näihin määrätään, niin silloinkin hän kieltäytyisi. Tästä saadaan eräs esimerkki, kun Lehto ilmoittautuu ryhmineen vapaaehtoiseksi erääseen erikoistehtävään. Tästä hän jaksaa Lehdolle purnata ja

sanoja löytyy:

-Myö tietysti pahimpaan.[...] -Siun helevetin sotahullun pit männä tarjoutummaan. Mää yksin jos miel tekköö. Pimmeeseen ehtimään... Ties missä ne ovat...[...] -Tässä tiijä mikä vielä aukenoo. (TS, 178 - 180).

Rahikainen yrittää viimeiseen asti paluuta, mutta Lehto pysyy kovana. Hän jopa suuttuu Vanhalalle, ja nimittää häntä "perkeleen naurajaksi". Tästä kohtauksesta seuranneiden tapahtumien johdosta Hietasen ja Rahikaisen eripura vain pahenee.

Pian tämän kiistelyn jälkeen Lehto haavoittuu vakavasti kävellessään vihollisen väijytykseen. Rahikainen, Vanhala ja Sihvonen jäävät kolmestaan. Riitaoja on lähtenyt karkuun ja kaatuu pian tämän jälkeen. Rahikainen on heti halukas palaamaan, Vanhala haluaisi ottaa selvää Lehdon kohtalosta. Rahikaisen tahto on kuitenkin vahvempi ja miehet palaavat. Rahikainen sanoo, että "miten siitä selvän otat" ja sanoo kuulleensa Lehdon "parahduksen". Rahikainen jättää jalustankin, jota Vanhala lähtee hakemaan, samalla Lehtoa huutaen. Rahikainen varoittelee Vanhalaa "mölyämästä". Rahikainen ei myöskään ole halukas etsimään Riitaojaa. Lehto huutelee miehiä tuskissaan ja ampuu tämän jälkeen itsensä. (TS, 182 - 188.)

Rahikainen kertoo Koskelalle tiedon, että Lehto on "kaatunut". Rahikainen on tilanteesta levoton ja puhuu työkeästi, mikä on hänelle melko vierasta. Hän haluaa torjua mahdolliset syytökset. Hän arveli Koskelan äänettömyyden merkitsevän tuomiota. Rahikainen pyrkii syyttämään niitä esimiehiä, jotka käskivät tähän tilanteeseen. (TS, 189.) Rahikainen on jälleen se, joka hoitaa puhumisen, muut ovat ääneti. Se on hänelle luontaista. Rahikainen joutuu valehtelemaan, niin Lehdosta kuin Riitaojasta. Kun miehet löytävät Lehdon ruumiin, on Hietanen se, joka alkaa ensimmäisenä syytellä. Muut eivät paljon puhu, ei edes Koskela. Syytöksen kohde on pääosin Rahikainen, koska tämä hoitaa puhumisen. Rahikainen ei ole sen enempää syyllinen kuin muutkaan ryhmän jäsenet. Vanhala siirtelee vain levottomana saappaitansa. Hietasen ja Rahikaisen välille kehkeytyy sanaharkka:

-Ja Lehto oli kuallu vai?[...] -En tiijä. Ei tuo vastannu kun huuettiin. Elä suotta tuijota. -Mää vaan ihmettelen tätä kauhiast. Täsä näyttä olevan kauhia mysteeri. Oikke semmone mysteerinäytös. Kuis kuallu voi amppu ittiäs? Ei jumalaut. Nyt mää ole

hämmästynyt. Mää ole niin kauhia hämmästynyt eten mää itekkä ollenkas tiärä kui hämmästynyt mää ole. -Senkun hämmästelet. (TS, 193.)

Rahikainen kiivastuu hieman. Koskela lopettaa kiistan ja sanoo, että: *"ei sitä pois olisi tästä paikasta saatu ja Lehto oli oikea mies kestämään ton kuoleman"*. Riitaojankin ruumis aiheuttaa ihmettelyä, mutta Vanhala pystyy todistamaan, ettei Riitaojan ruumis ole voinut olla siinä paikassa silloin, kun he ovat kulkeneet paikan ohi. (TS, 193.) Hietasen syytös on pääosin turha. Hän haluaa kuitenkin lähes joka tilanteessa, jossa on mahdollisuus, syytellä Rahikaista. Tässä paikassa kaikki huomaavat Lehdon pelastamisen mahdottomuuden. Vanhala on toipunut jo tapahtuneesta ja nauraa tässä vaiheessa normaalisti. Hän on iloinen uudesta ryhmänjohtajasta, Rokasta. (TS, 191.)

Seuraavassa taistelussa Hietasen ja Rahikaisen kiista jatkuu. Hietanen näkee, että Rahikainen ampuu tähtäämättä taivaalle. Hietasen mieliala on tilanteen takia kireällä ja hän alkaa huutaa Rahikaiselle:

-Tähtä kans, äläkä siäl pilvi pommita! Tos katajapuskas on miäst niinku pihu. (TS, 197.)

Rahikainen ampuu, mutta edelleen piilossa. Hietanen kiivastuu lisää. Hänen pelkonsa ilmenee levottomana toimintatarmona. Rahikaisen piilottelu tuntuu hänestä viheliäiseltä. Hän tietää, että hyökkäys pitää saada pysähtymään:

-Jumalaut! Lakka haaskamast niit kutei! Niit ei piissa präiski pisin taivast. (TS, 197.)

Hietanen yrittää komentaa Rahikaista, että tämä ei tuhlaisi vähiä panoksia.

Rahikainen tuntee vanhan vastenmielisyyden Hietasta kohtaan heräävän. Hietasen sanat Lehdon ruumiin luona eivät ole unohtuneet:

-Elä, elä veikkonen komentele! Mokoma sotaherra.-Ole mää sentä semmonen komentaja et sää ruppet tähtämän kans. Ampu ton puska! Siäl on konekivär ja muitki äiji niin pal ko vaa mahtu. Rahikainen nosti mielenosoituksellisesti päänsä ylemmäs, ampui ja jatkoi riitaa vetäessään hylsyä kivääristään: -Pia leipäläpes kiinni! Pahainen alikessu. Kus noussu peähän. (TS, 197.)

Hietanen kiihtyy niin paljon, että on valmis lyömään Rahikaista. Tilanne on kuitenkin

vakava ja hän pysyy paikoillaan. Hän huutaa vielä:

-Tuki kuanos! Et mun ei tartte tul tukkima sitä. Sää ole semmone miäs, et mää en tiär mikä sää oike ole... Miks mää sun oike sanosi? Sää ole semmone juur ko vesivellink sukas! (TS, 198.)

Tähän Rahikainen ei enää vastaa mitään (TS, 198). Turkka kutsuu tätä kiistaa luonteiden sodaksi, kun Hietanen lähes pyytää vihollista lopettamaan sodan, ainakin ammuskelun, että hän voisi selvittää välinsä Rahikaisen kanssa (Turkka 1980, 156). Tämän jälkeen Hietanen tuhoaa sankarillisesti tankin ja estää näin vihollisen hyökkäyksen etenemisen. Rahikainen haluaa mukaan tuhoamiseen ja haluaa ampua vihollisen. Rahikainen juttelee Hietaselle sellaisella äänensävyllä, että olisi tuhonnut hyvinkin puolet vaunusta, koska hän on ampunut pari laukausta vaunun luukuista sisään. Rahikaiselle on jäänyt edellisestä kiistasta kiusallinen olo. Hietasen teko on nujertava vastaus Rahikaisen sanoille. Tämän vuoksi hän yrittää nostaa itsetuntoaan huolehtimalla Hietasesta. (TS, 200.)

Sekä ainutkertaiset että tavanomaiset toiminnot kuuluvat johonkin seuraavista kategorioista: toimeenpanot (henkilön suorittama teko), laiminlyönnit (teko, joka henkilön tulisi tehdä, mutta joka jää tekemättä) ja aikomukset (henkilön toteuttamaton suunnitelma tai intentio) (Rimmon-Kenan 1999, 80). Sodan käyminen on jokaiselle sotilaille tavanomaista tekemistä, mutta tässä edellä kuvatussa taistelussa Rahikainen laiminlyö selvästi velvollisuuksiaan.

Henkilön ainutkertaiset teot kiinnittävät yleensä huomion henkilöahmon dynaamiseen eli toiminnalliseen aspektiin, ja ne merkitsevät usein kertomuksen käännekohtaa (Rimmon-Kenan 1999, 79 - 80). Tästä hyvä esimerkki on Hietasen vihollistankin tuhoaminen, tämä teko avaa suomalaisille etenemismahdollisuudet (TS, 198 - 199). Panssaritorjuntamiehet ovat yrittäneet estää tankkia etenemästä, mutta tämä tapa ei ole onnistunut (TS, 196). Tämä panssarimiesten tavanomainen yritys kertoo taas henkilöiden henkilökuvien muuttumattomuudesta tai staattisuudesta (Rimmon-Kenan 1999, 80). Tässä tapauksessa tavanomainen puolustus ei onnistu. "Vaikka ainutkertainen teko ei heijasta pysyviä ominaisuuksia, se on silti henkilölle luonteenomainen. Sen dramaattisuus antaa jopa ymmärtää, että sen paljastamat luonteenpiirteet ovat ratkaisevampia kuin henkilöahmon

monet rutiininomaiset tavat". (Rimmon-Kenan 1999, 80.) Sota-aikana miehistö joutuu tekemään paljon rutiininomaisia tekoja ylempiarvoisten käskystä ja nämä teot eivät välttämättä paljasta mitään.

Mutta silti ainutkertaiset teot voivat nousta teoksesta selkeästi esille, kuten esimerkiksi Hietanen tässä vaununtuhoamistilanteessa. Rokka myöhemmin osoittaa tämän omalla tavallaan, esimerkiksi vanginsieppaamistilanteessa (TS, 333), mutta myös Rahikainen ravinnonhakumatkoillaan. Rahikaisen monet pienetkin teot kertovat paljon hänen luonteenpiirteistään. Usein luullaan, että on saatu tyhjentävä kokonaisuus henkilöstä, vaikka vain osa hänestä on saatu esiin (Hochman 1985, 104.) Kun sotilaista on kerrottu heidän sotilastaitonsa, niin lukija unohtaa monet muut piirteet ja taidot, jotka ovat voivat olla erittäin mielenkiintoisia. Rahikainen on juuri tällainen sotilas, jolla on piirteitä, jotka eivät liity sotaan. Näitä ovat esimerkiksi kaupantekomatkat.

Kun Koskela saapuu paikalle tankin tuhoamisen jälkeen ja kehuu Hietasta, liittyy Rahikainen seuraan ja yrittää olla "osasankari". Koskela ei noteeraa Rahikaista millään tavoin. Kolmestaan he kuitenkin lähenevät vaunua. Rahikainen kehuu "lopettaneensa luutnantin ja sanoo nyt vastaavansa kapteenia". Samalla hän kaupпамiehenä irrottaa luutnantin arvomerkkejä. Vähitellen Rahikaisen ja Hietasen kiista laantuu. Tähän vaikuttaa osittain se, että Hietanen on vielä hieman sekaisin suorituksestaan. Kun Hietanen miettii, onko hänen "päähänsä tullut vikaa" räjähdyksestä, niin Rahikainen uskaltaa sanoa hieman ironisesti, mutta sovinnonhaluisena:

-Oisko tuolla sellaiseen ennee tiloja. (TS, 202.)

Hietanen hyväksyy sovinnon, koska vain naureskelee. Samalla häntä tulevat onnittelemaan korkeammat upseerit. (TS, 202.) Tankin tuhoamisesta Hietanen saa kersantin arvon. Hietasen asemaa nostaa vielä se, että hän toimii joukkueen varajohtajana Koskelan ollessa muissa tehtävissä tai lomalla. Tämän mahdollistaa Hietasen hyvä sotakuntoisuus ja kersantiksi kohoaminen vain vahvistaa hänen asemaansa joukkueessa. Hietanen, kuten myös Rokka, ovat miehiä, joiden rinnalta ei kehtaa lähteä. Hietanen aivan kuin "vanhenee silmissä" ja hänen riehakkuutensa vähentyy vastuun myötä. Hietasen rohkeus kasvaa sodan kuluessa ja silmiin ilmestyy uhmaa. Kun joku tuntee vahingoniloa tulevasta tappiosta, sanoo hän

lyhyesti ja uhkaavasti: "Suu kiinni"! (TS, 349, 352.) Hietanen säilyy loppuun asti kovana sotilaana. Hän yrittää vielä sokeanakin pelastaa sairaankuljetusauton haavoittuneet sotilaat, mutta kaatuu vihollisen tulitukseen. (TS, 378.)

Rahikaiselle sodan keskeinen funktio, tappaminen, on sivuseikka. "Sotilaana hän on keskitasoa huonompi". Hän pyrkii vain säilyttämään henkensä, ilman tavoitetta sankaruudesta. (Siltala 1996, 268.) Asemasodan aikana hän tuumailee melko mitäänsanomattomasti, kun vihollinen ampuu naapuritukikohtaan kranaatteja:

-Miljoona sitä soap taas kuustuumii.(TS, 300.)

Häntä ei paljon sodan kauheus jaksaa mietityttää, vaikka ammusten tuho saattaa olla valtava (TS, 300).

Rahikainen ei ylene sodan kuluessa, vaikka hän on mukana sodan loppuun asti. Myös samalta alueelta kotoisin oleva Sihvonen on tällainen henkilö. Pohjalainen Salo ei myöskään ylene. Määttä kohoaa alikersantiksi ja Vanhalakin korpraaliksi. Rahikaiselle yleneminen ei ole varmaan tärkeää. Vaikka sota-aikana upseerin arvo takasi usein paremmat mahdollisuudet naisten kanssa seurusteluun. Tästä saadaan teoksessakin esimerkkejä, kun upseerit ajelevat autoissa lottien kanssa. Myös Hietanen sanoo kauluksessa tarvittavan "knapei" (TS, 26). Ryhmänjohtajaksi Rahikaisesta ei olisikaan. Tämän todistaa se, että hän ei varusmiesaikana ole päässyt tai halunnut aliupseerikouluun.

Rahikaiselle ei myös myönnetä ansiomerkkejä (TS, 145). Rahikainen seisoo kovennetun loppuun asti Lehdon ja Määttän kanssa. Kovennetun loppupuolella, kun pommitukset loppuvat, puhuu hän vanhaan tyyliinsä hieman ironisesti arvomerkeistä:

-Saa nähä, monesko luokka se tipahtaa vapauven rististä, kunhan kuovi soap kuulla, minkälaisii sankareita myö ollaan (TS, 138).

Kun kunniamerkkejä on jaettu, muistaa Rahikainen "veistellä" niistä. Lehto heittää mitalinsa Rahikaisen jalkoihin ja sanoo:

-Jos kaipaat sitä, niin tuosta saat. Minä en ole kiiltävän perään.
(TS, 145.)

Rahikainen ei Lehdon mitalia huoli ja mitali jää siihen (TS, 145).

Kun lukija tarkastelee Rahikaisen sodankäyntitaitoja kriittisesti, havaitaan, että ne ovat kuitenkin melko lailla kohtuulliset. Arvomerkkejä ja ylennyksiä saavat sodassa melko harvat, kuten jo teoksessa havaitaan. Lukijan täytyy muistaa, että Rahikainen on sotamies eli rivimies. Hänen ei tarvitse nousta päällystön tasolle kaikessa toiminnassaan. Hietanen on esimerkiksi aliupseeri, jolloin hänelle täytyy asettaa huomattavasti suurempia vaatimuksia kuin tavalliselle sotamiehelle. Samaa asiaa todistaa, kun Määttä sanoo Lehdolle:

-Vaan sinä se soat männä seisomaan keskelle, kun oot ryhmänjohtaja ja isoin rosvo. (TS, 135.)

Puheessa tulee esille se, että Lehto on alikersantti ja näin ollen esimiesasemassa. Tällöin hänen vastuunsaakin on suurempi sotatilanteessa kuin muiden ja tämän takia Määttä kehottaa Lehtoa seisomaan keskelle. Jos sota-aikana upseeri tekisi vastaavanlaisen rikkeen, rangaistus vain korostuisi. Vastaavanlaista tilannetta on vaikea kuvitella upseerien kohdalle, vaikka esimerkiksi Koskela sallii usein pienet rikkeet. Koskela ei pidä paljon muista upseereista, lukuun ottamatta Kariluotoa. Esimerkiksi Lammiokin tekee rikkeen poistuessaan alueelta, vaikka komppania on hälytysvalmiudessa ja siis poistumiskiellossa. Hän uskaltaa vielä vastata kapteeni Kaarnalle tietävänsä asian. Mutta tällainen "ripitys" ei kosketa Lammiota vähääkään. Kaarna ei rankaise Lammiota tästä rikkeestä. (TS, 27.)

Mitalien jakotilaisuudessa sotamiehistä mitalin saa vain Määttä (TS, 145), Muut mitalin saajat ovat aliupseereita ja upseeri Koskela (TS, 145). Tämä kuvaa hyvin sitä, etteivät muutkaan sotamiehet mitään "supersotureita" ole. Teoksessa ei ole kerrottu muista mitalien jakotilaisuuksista, joten lukija ei saa tietää, saavatko muut soturit mitaleita. Upseerien kunniamerkit jaetaan yleensä muissa tilaisuuksissa. Ylenemiset ovat myös melko harvinaisia. Upseereissa yleneminen on yleisempää. Teoksen alemmista upseereista (vänrikit ja luutnantit) lähes jokainen ylenee. Tämä johtuu siitä, että heidän tekonsa tulevat yleensä helpommin palkitsijoiden tietoisuuteen. Alikersanteista vain Hietanen ylenee kersantiksi ennen kaatumistaan

tuhotessaan tankin pahassa tilanteessa (TS, 199). Rokka pilaa mahdollisuutensa huonolla käytöksellään korkeampiin arvoihin sekä Mannerheimin ristin ritaruuteen (TS, 324). Muut keskeiset aliupseerit kaatuvat melko varhain tai ovat käytökseltään epäsopivia, esimerkkinä Lehto. Taistelutaidoltaan kaikki ovat hyviä.

Ylenemiset ovat harvinaisia. Tässäkin asiassa Määttä on se mies, joka ylenee ryhmänjohtajaksi asti eli alikersantiksi, vaikka hänessä ei ole minkäänlaista ryhmänjohtaja-ainesta hiljaisuutensa vuoksi. Määttä on kykenemätön johtamaan suurta joukkoa, hänellä ei ole niitä ominaisuuksia, joilla miehet saadaan liikkeelle (TS, 432). Muuten hän on esimerkillinen sotilas. Sota-aikanakin sotamiehestä alikersantiksi yleneminen on harvinaisen asia, ainakin tämän teoksen henkilögalleriassa. Määttä on mies, joka ei konekiväärinkantamisessa apua pyydä ja jolle konekivääri kuuluu kuin luonnostaan (TS, 396).

Vanhala ylenee korpraaliksi ja toimii sodan loppupuolella ryhmänjohtajana. Ryhmänjohtajan tehtävä on vastuullista ja esimerkiksi Vanhala suhtautuu asioihin vakavammin tultuaan ryhmänjohtajaksi, vaikka silmät "tirrivät" kuten ennenkin (TS, 429 - 430). Vänrikki Jalovaara lupaa, että Vanhalalle tulee toinen "natsa"(TS, 440). Tämän natsan konkreettinen saaminen jää kuitenkin teoksen ulkopuolelle. Yleneminen on veltoksi ja aina hymyileväksi kuvatulle miehelle iso saavutus. Jalovaara sanoo sotamies Honkajoelle samassa yhteydessä: "*Ja kyllä se riitti sinultakin*" (TS, 440). Tämä tarkoittaa todennäköisesti sitä, että Honkajoelle esitetään korpraalin arvoa. Tämä on tärkeä huomata, kun muistetaan Honkajoen tarinat ja hänelle annettu kurinpalautus (TS, 341). Lammiokaan ei saa miehen irtailuja loppumaan (TS, 345 - 347). Tilanne, josta Honkajoki sekä myös Vanhala "natsansa" saavat on sellainen, että Rahikaista ei siihen saisi. Miehet suorittavat juoksuhaudan valtauksen, joka on vaarallinen tehtävä.

Fyysisiltä kyvyiltään Rahikainen on kohtuullinen sotamies. Se tulee todistetuksi monissa kohdissa. Kun esimerkiksi Riitaojan ja jopa Sihvosen voimat alkavat ehtyä pitkillä marsseilla, Rahikainen jopa kantaa Riitaojan kivääriä, ja jaksaa vielä sutkauttaa:

-Koitahan jos saisit voatteesi kulkemaan. Miulla tuo asevelihenki ei enää niiden kantamiseen riitä. (TS, 174.)

Kun miehet saavat upottaa Koskelan käskystä konekiväärit suolampeen peräytymisvaiheessa, on Rahikainen muiden ohella tyytyväinen. Konekiväärit painavat todella paljon ja Rahikainen tokaisee:

-Et kalva miun olkapeätä enää.(TS, 397.)

Yksi konekivääri päätetään jättää muistoksi. Koskela kysyy Määtältä, ottaako tämä sen, koska Määttä ja konekivääri kuuluvat luonnostaan yhteen ja Määttä on pitänyt konekivääriä kuin perintökelloa. Määtälle tämä sopii hyvin. Vaikka Määttä vastaa välinpitämättömästi, tietää Koskela tehneensä Määtälle jotain, mitä mitkään kunnianosoitukset eivät voi korvata. Koskela todistaa teollaan Määtän olevan "paras" mies kantamaan konekivääriä. (TS, 396 - 397.) Määtän voidaan karrikoidusti sanoa personoituneen konekivääriinsä, kuten myös kiväärin jalustaan, minkä Määtän toteamus pahassa paikassa todistaa: "Otanhan minä jalustan" (TS, 260).

Tämän jälkeen miehet keskittyvät haavoittuneiden kantamiseen, joita riittää. Rahikainen, Vanhala, Honkajoki ja Sihvonen kantavat Ukkolaa. Honkajoki on kantajista ainoa, joka yrittää kehua sotasairaalan autuutta Ukkolalle. Vanhala yrittää piristää Ukkolaa nokkelilla jutuillaan ja hihityksellään. (TS, 398 - 399.) Sen sijaan sanavalmis Rahikainen on hiljaa. Mutta myös tämä tilanne todistaa Rahikaisen olevan fyysisesti kohtuullisen voimakas mies, koska kantaa kuten muutkin sotilaat. Jonkin ajan kuluttua tauolla, Ukkola ampuu itsensä Sihvosen kiväärillä. Tämä on jättänyt vahingossa sen Ukkolan parien viereen. Miehet joutuvat hautaamaan Ukkolan suohon ja Rahikainen lausuu lapioidessaan:

-Tuon nyt olis kestäny. Mut jekkainen tekköö tilinpeätöksen mielesä mukkaan. (TS, 401).

Honkajoki on vakava ja Vanhala muistelee Ukkolan olevan viimeinen neljännen joukkueen miehistä, joka Paloaukealta oli lähtenyt (TS, 401). Rahikainen on myötätuntoinen ja osaa kunnioittaa Ukkolaa eikä puhu mitään turhaa. Viimeisten kranaattien putoillessa eräs mies yrittää nousta pois poterostaan. Määttä yrittää saada häntä takaisin. Tykkitulen tauottua Määtän avuksi tulevat Vanhala, Sihvonen,

Honkajoki ja Rahikainen. (TS, 442.) Tässä tulevat esiin kaikki elossa olevat päähenkilöt. Heidät kuvataan kaikki sankareina. Heidän taistelusaavutuksensa ovat kuitenkin vaihtelevia.

Rahikainen saa toimia Koskelan lähettinä, kun Salonen on kaatunut. Vaikka Koskela ei välttämättä lähettiä tarvitse. Rahikainen saa tehtävän sen vuoksi, että hänellä on paremmat mahdollisuudet liikkua ravinnonhankintareissuilla, "vänrikki Koskelan asialla", oli Rahikaisen ainainen vastaus, jos joku tiedusteli hänen matkoistaan. (TS, 142.) Tämä kertoo Koskelan luottamuksesta ja siitä, että Koskela osaa suhtautua miehiinsä oikein ja ymmärtää miesten nälän. Koskela uskaltaa hyväksyä ohjesäännön vastaisen menettelyn tarvittaessa, esimerkiksi hän hyväksyy, että kaikkia varastettuja elintarvikkeita ei palauteta Lammion käskyn mukaisesti (TS, 134). Koskela näkee, että Rahikainen on paras mies kyseiseen "lähetin" tehtävään. Rahikainen myös hankkii ruokaa saamallaan valtuuksilla. Koskela tietää, että Rahikainen varastaa ruuan jostain. (TS, 142.)

3.2 Rohkea sankari vai purnaava pinnari?

Lukija voi löytää Rahikaisen teoista myös hieman sankarillisuutta, vaikka tutkijat leimaavat hänet usein yhdeksi joukon pahimmista pelkureista. Tämä johtuu siitä, että hän uskaltaa purnata lähes joka asiasta. Monet sotilaat ovat hiljaisempia, ja näin he eivät yleensä sano mitään monista muistakaan asioista. Sotamies Riitaoja on kuitenkin porukan pahin pelkuri, mutta hänen pelkoaan pidetään jollain tavoin erilaisena. Riitaoja ei kykene hallitsemaan pelkoaan (Siltala 1996, 269). Riitaoja pelkää jopa tykkien ääntä (TS, 45). Tämä on melko mielenkiintoinen näkemys. Sodassa kaikki varmasti pelkäävät, mutta pelon hallittavuus tai hallitsemattomuus ovat melko vaikeita asioita selvittää. Rahikainen voisi myös käyttäytyä samoin, jos hän pelkäisi yhtä paljon. Aarne Laurilan mukaan Riitaojassa yksinäisyys, alemmuudentunto ja ahdistus tiivistyvät (Laurila 1980, 314). Rahikaisesta ei voi näitä piirteitä löytää.

Sotatilanteessa yksikään sotilas ei turhaan vaaranna henkeään menemällä

pahimpaan paikkaan. Rohkeus liittyy siihen, että halutaan näyttää muille. Tämä on yleistä varsinkin nuorten miesten keskuudessa. Teoksessa Rahikaisen suoranainen pelkuruus tulee esille harvoissa kohdissa. Puhutaan ennemminkin pienestä pinnauksesta ja kujeilusta, jotka kuuluvat olennaisesti armeijaan ja myös rintamaoloihin. Armeijassa toisen miehen saaminen pieneen vartiovuoroon, esimerkiksi voittamalla korttipelissä on monelle hyvin piristävä asia harmaaseen arkeen. Sodassa vartiovuoron pinnausyritys voi johtaa jopa kuolemanrangaistukseen. Rahikaisen kohdalla tällaista pinnausta on ravinnonhakumatkat, jolloin hän ei liiku muiden mukana. Tällöin hän kuitenkin samalla rikkoo armeijan säännöksiä ja häntä voidaan rangaista.

Sotamiehissä uhkarohkeutta esiintyy vain sotamies Viirilässä. Mutta tämä johtuu jopa jonkinasteisesta hulluudesta. Jo kuvaus, joka Viirilästä annetaan Kariluodon näkökulmasta, on kuvottava. Viirilä on "isopäinen apina". Ulkonäkö on "vastenmielinen, köyry varsi, letkahtelevat jalat ja iso pää". Hänen vaatteensa ovat miten sattuu ja samoin varusteet, ja niistä osaa ei ole ensinkään.(TS, 224.) Kuvaa hulluudesta rakentaa myös hänen käytöksensä kurinpalautuksessa. Hän tekee kaiken tahallaan väärin ja esittää esimerkiksi hevosta. Upseerit eivät saa hänestä kitkettyä tätä huonoa käytöstä. Viirilä möläyttää peräytymisvaiheessa huudon "Jeesus Perkele", kun hän hyökkää. Karjula saa Viirilän hulluuden loppumaan ampumalla tämän. Viirilä huutaa ennen kuolemaansa Karjulalle menevänsä "Inariin susia naimaan".(TS, 342 - 343, 385, 414.) Nämä puheet ja teot puoltavat sitä, että hänessä on jotain mielipuolisuuteen viittaavaa sairautta. Hannes Sihvo on soveltanut Klappin typologiaa hullusta sosiaalityypistä ja sijoittaa Viirilän niin hurjapäiden kuin ulkomuodoiltaan rumien ja erikoisten joukkoon (Sihvo 1990, 30 - 31).

Määttä on rohkea kaikissa toimissaan mitä tekee. Hän ei myöskään kunnioita liikaa herroja, mutta hän ei ole hullunrohkea. Sodassa kenenkään ei voida personoituneen johonkin esineeseen tai asiaan, koska kaikki ovat ulkoisesti lähes samanlaisia, oli henkilö pää- tai sivuhenkilö (Hochman 1985, 112). Määttä on tässä asiassa jonkinlainen poikkeus. Hän ja konekivääri kuuluvat yhteen. Toisaalta toinen tähän kuvaukseen sopiva on juuri Viirilä, hän esiintyy tyypillisesti paidattomana.

Sotamies Salosta löytyy tyhmää rohkeutta peräytymisvaiheessa, kun hän yrittää

kiväärillä tuhota maataistelukone Stormovikin. Tässä yrityksessä hän menettää toisen jalkansa aivan turhaan, koska mitään mahdollisuutta koneen pudottamiseen ei ole. Salo yrittää olla vielä miehekäs ja sanoo:

-Ei meillä ruveta yhtä jalkaa suremahan. Jos on tullu juostua, niin nythän se on pois joka pahentaa. (TS, 354.)

Salon kuulunut ominaisuuksiltaan tavallisiin miehiin ja yrittää näin nostaa omaa arvostustaan. Miehet eivät häntä kuitenkaan pitkään muistele. (TS, 353, 355.)

Joskus sivuhenkilöt valtaavat pääosan, kuten tässä Salo (Hochman 1985, 100). Sihvonen ei yritä koskaan nousta muiden yläpuolelle missään tehtävissä. Hän jopa myöntää pelon. Rahikainenkaan ei ole koskaan niin tyhmä, että yrittäisi jotain vastaavaa kuin Salo. Salo on kyvyiltään lähimpänä perussotamiestä, joka ei purnaa ja tekee tehtävänsä normaalisti. Rahikainen, Riitaoja ja Honkajoki tekevät sotamiehistä selkeimmät poikkeamat perussotamieheen. Yleensä Salo käyttäytyy tavallisen sotamiehen tavoin, josta meidän on selkeä huomata poikkeama.

Kaikki teoksessa esiintyvät keskeiset upseerit ja aliupseerit ovat rohkeita sotilaita. Rohkeus on jokaisella hieman erityylistä. Osassa on hiljaista harkintaa, joissain kylmää päättäväisyyttä. Joillakin henkilöillä rohkeus on auttanut pääsemään aliupseeri- tai upseerikouluun. Se erottaa heidät tavallisista sotamiehistä. Usein sotamiehet jopa kadehtivat rohkeutta. Esimerkiksi miehet eivät voi halveksia Lammiota rohkeuden puutteesta. (TS, 404), sama koskee everstiluutnantti Karjulaa, joka ei tunnu pelkäävän mitään (TS, 415). Lammio voi vaatia jotain sellaista, jota sotilas ei voi käsittää velvollisuudekseen rintamaoloissa ja kiinnittää huomion joutavaan, (olipa tämä sotilas kuka tahansa). (Lappalainen 1955, 39 - 40.) Tästä hyvä esimerkki on "asevelitalkoot", joihin Lammio käskee miesten osallistua (TS, 130). Kopealla käytöksellään Lammio herättää miehistössä vastarinnanhalua, kuten yhteenotto esimerkiksi Rahikaisen kanssa osoittaa, kun tämä palaa Lehdon ja Määtän kanssa ruuanhakumatkalta. (Penttinen 1960, 280). Alikersantti Lehtoa luonnehditaan Karjulan kaltaiseksi, jos hän olisi everstiluutnantti (TS, 416). Lehto on suoranaisesti raaka ja periksi antamaton, hän ei pelkää edes kuolemaa. Hänessä on jotain "synkkää", sillä "kova ja tyly luonne ei koskaan sula" (TS, 13). Ainoastaan hieman ennen kaatumistaan, hänen "mielensä hetkeksi luhistui" (TS, 184). Lehto

ampuu itsensä, joka osoittaa kovaa luonnetta (TS, 186).

Vänrikki Koskelan rohkeus on enemmän positiivisesti miehiin vaikuttavaa. Hän on esimerkillinen johtaja, joka itse näyttää esimerkin. Hieman samaa on Hietasessa. Hän toimiikin joukkueen varajohtajana, kun Koskela on muissa tehtävissä (TS, 349). *Sotaromaanissa* esiintyy Koskelan laajin repliikki, jossa hän esittää Kariluodolle näkemyksiään armeijan teloituksista ja propagandasta, jotka murentavat armeijan selkärankaa ja moraalialia (*Sotaromaani*, 428). Samoin Kariluoto, Lahtinen ja Mäkilä ovat rohkeita sotilaita, vaikka tehtävät vaihtelevat. Kaikki he kaatuessaan osoittavat sen eri tavalla. Esimerkiksi Lahtinen yrittää yksinään pidätellä venäläisiä (TS, 262) ja Mäkilä lähtee itse viemään ruokaa, vaikka toiset yrittävät estää (TS, 358 - 359). Tällaiset yksittäiset henkilöt kirkastavat koko joukkoa omalla esimerkillään (Hochman 1985, 122).

Alikersantti Rokan rohkeus on oma lukunsa. Rokka on epäilemättä, Viirilän ohella, pataljoonan rohkein sotilas. Mutta Rokan rohkeus on älykkyyteen perustuvaa. Hän on ihmisenä huomattavasti sympaattisempi kuin esimerkiksi Lehto. Silti hän kykenee tosi tilanteessa kylmään tappamiseen, kuten venäläisen joukon teurastus osoittaa (TS, 266). Rokka on esimerkki ja neuvoja jopa upseereille. Rokka johtaa hyökkäystä eikä Kariluoto edes huomaa sitä (TS, 155 - 156). Samassa hyökkäyksessä hän opastaa myös Lammion konekiväärien sijoittamisessa (TS, 153). Lammion kanssa Rokalla on eripuraa koko sodan ajan. Lammio joutuu pyytämään majuri Sarastien apua Rokan kuriin saamiseksi, nimenomaan hänen huonon käytöksensä vuoksi (TS, 326). Rokka kuuluu niihin sotilaisiin, joista on eniten hyötyä taistelussa ja jotka myös jäävät henkiin, vaikka he ottavat suurimmat riskit (Järv 1980, 304). Rahikaisen ja Rokan luonteissa on jotain samaa, mutta se ei liity rohkeuteen, ennemminkin itäsuomalaiseen "veijarimaisuuteen". Ja kuten lukija huomaa, myös Rokasta löytyy todellista purnaushenkeä, ja syynä ovat usein kuriin liittyvät asiat.

Eräs ravinnonhankintamatka nostaa Rahikaisessa esiin niin sankarin kuin purnarin. Lammio on saanut Lehdon, Rahikaisen ja Määtän kiinni luvattomasta autolla ajelusta. Tässäkin tilanteessa Rahikainen joutuu jälleen hoitamaan "valehtelun", kun Määttä ei puhu mitään ja Lehto on totutun tyyneä, vaikka on sotilasarvoltaan korkein. Rahikainen joutuu keksimään nopealla älyllään kolme vastausta Lammion

kysymyksiin:

-Kenen luvalla te ajelette autossa? -Omalla luvalla, sanoi Lehto. Koska mitään pelastautumisen mahdollisuutta ei ollut, katsoi hän yhdentekeväksi, mitä puhuisi, ja päätti esiintyä tavalliseen tyyneeseen ja tylyyn tapansa. -Mitä noissa laatikoissa on? Näyttäkää. Kukaan ei tehnyt elettäkään aukaistakseen laatikkoaan, ja vasta kun huomasi, etteivät toiset puhuisi mitään, sanoi Rahikainen: -Ka, keksilöitähän niissä... ja marmelaatii. -Vastatkaa mistä ne on varastettu! Rahikainen siirsi jalkaansa viattoman näköisenä ja puhui niin kuin maailman luonnollisimmasta asiasta: Eihän niissä mitään varastamista. Tuolla tien vieressä errään porukan EKM:llä oli kotikylän poikii, ja nehän ne antoivat ilman varastamista. -Valehtelette. Ja siksi toiseksi, teillä ei ole mitään oikeutta ottaa vastaan valtion elintarvikkeita annostanne suurempaa määrää. Ettekö muka tienneet, ettei heillä ole mitään oikeutta jakaa teille muonaa? Rahikainen tekeytyi edelleen tietämättömäksi. -Soattaa hyvinnii olla, ettei heillä oo oikeutta. Mie sitä en noista huoltokysymyksistä oo perillä. Kun kerran pyytämättä antovat niin ajattelin että iteppä tuon tietävät minkä tekevät. -Älkää selittäkö.(TS, 132.)

Rahikainen osaa tässä tilanteessa esittää tyhmempää kuin on. Myös Rokka on tässä tyhmän esittämisessä mestari. Tällä tavoin rivisotilas ylläpitää roolia vieokkaasti, joka mahdollistaa jatkuvan protestin. (Heinonen 1997, 125.)

Tämän jälkeen Lammio alkaa pommittaa kysymyksillään Lehtoa, mutta tämä vastailee röyhkeästi (TS, 132). Muista kuin Rahikaisesta ei ole näin nopeiden valheiden keksimiseen ja hän pelastaa puhumalla suurimman osan laatikoiden sisällöstä miehille, koska Lammio ei ole huomannut tarkastaa laatikoiden sisältöä. Rahikainen väittää Koskelalle, että on joutunut lähes vartiomiehen ampumaksi kytätessään tavaroita eikä aio luopua niin helpolla tavaroista. Koskela ei ota omaa osuuttaan tavaroista. (TS, 134.)

Lammio määrää rangaistukseksi kolmikolle kovennetun seisomisen täyspakkauksen kanssa. Tässä tilanteessa hänkin on kuoleman vaarassa, koska vihollinen hyökkää seisomisen aikana. Huomattavaa tilanteessa on vielä se, että rangaistuksen valvojaksi määrätään Hietanen. Hän sanoo miesten seisovan rangaistustaan juuri niin kuin "Kolkatal". Rahikainen sanoo vielä ennen rangaistuksen alkua:

-Seisotaan myö. Mutta mikä Jeesus se tuo mejän alikessu luuloo olevasa, kun se keskelle käyp. Sie se meitä kaikkeen pahaan oot houkutellu. Meijät kiltit ja kokemattomat sotamiehet oot pois sotilaskurista viekotellu. (TS, 135.)

Hietanen pyrkii huomauttelemaan Rahikaisen pinnauksesta ja tässä tilanteessa hän saa valvoa Rahikaista ja nähdä tämän rangaistuksen. Tämä epäonnistunut ravinnonhankintamatka voidaan tulkita jonkinlaiseksi marttyyrikohtaloksi (Nummi 1993, 152). Rahikainen, kahden muun ohella, voidaan nähdä jonkinlaisina sijaiskärsijöinä. Tämä kovennetun seisominen on menettänyt paljon uskonnollisia Golgata-piirteitään juuri sensorin ansiosta (Varpio 1980, 90). Rahikainen seisoo kovennetun loppuun, vaikka haluaisi lähteä suojaan, pitäen muita hulluina. Kun muut eivät lähde, on Rahikaisen lähes pakko seistä, mutta hän uskaltaa vielä tokaista: *"No männään puunoksaan sitten. Ei miusta kiinni oo"*. Rahikainen menee kyykkyy ja jopa pitkälleen pommien räjähdellessä, mutta kimpoaa pian pystyyn. Rahikaisen terävät aistit toimivat tässäkin tilanteessa ja hän tunnistaa Salosen parahduksen. Ja samassa lauseessa hän muistaa vielä huomauttaa Lehtoa "tästä" hulluudesta. (TS, 137, 138.)

Sotaromaani kertoo tarkemmin Golgata ja Raamattu vertauksista, joita Hietanen ja Rahikainen käyttävät esimerkkinä. *Sotaromaanissa* Hietanen ottaa "ryövärivertauksen" raamatusta ja alkaa selvittää miesten seistessä kovennettua:

-Mut kuka teistä on se paatunu ryövär? Mää muistan, et uskonnos ol semmone luku, et toisel puolel ol semmone paatunu ryövär ja toisel puolel taas semmone, joka katu kauhiast. Siin luki semmotti, et sää ole totisena paratiisis tänäpä. Ja kuin mones tunti se taas oli, kun tuli kauhia pimeys, ja temppelin esirippu halkes keskelt. Ja sit ol suuri maantärityksi. (*Sotaromaani*, 175.)

Rahikainen ymmärtää Hietasen tarinan ja on heti sanavalmis:

-Eikö tuo liene yheksäs tunti. Rahikainen asettui Lehdon vasemmalle puolelle. -Eikös se paatunu ollut oikealla? Sie Määtän poika saat männä sinne, sie se olet aivan tunnoton. Mie taas katumusta tunnen. Ylherkkä on tuo syän miulla. Vähän päästä silmä vettyy. (*Sotaromaani*, 175.)

Lehto pysyy tapansa mukaisesti hiljaa. (*Sotaromaani*, 175.) Tässä tilanteessa Rahikaisen kansakoulusivistyksen tulee esille. Hän tietää uskonnosta kyseisen kohdan ja osaa antaa vastauksen Hietaselle. Hietasen tietämys vaikuttaa hieman puutteelliselta. Rahikainen osaa myös nauraa itselleen, kuten puhe "syämestä ja silmän vettymisestä" osoittaa.

Tästä kovennetun seisomisesta Rahikainen jaksaa hieman ironisesti leveillä, mutta samalla hetkellä hänellä on jo uudet "metkut" mielessä:

-Eihän se kannata tuota kuolemaa kumarrella. Yhtenäen sitä saisi niska veärässä olla, jos tässä jokaiselle nyökkäilis, joka suurta melua pitää. Nyt sitä vanhat rötökset on selvät, ja huomenna tehään uusii. Jos myö tässä ollaan niin hankinnoihinhan sitä on ruvettava. Sie Koskela soat jotennin verhota sen touhun, mutta ei myö nälässä aleta elämään. (TS, 142.)

Matti Kuusi pitää tätä kohtausta unohtumattomana juuri sen takia, että Linna sijoittaa tähän nimenomaan hämäläisen Lehdon, kainuulaisen Määtän ja pohjoiskarjalaisen Rahikaisen. Linna panee merkille, että loppuun asti seisominen on juuri hämäläisen Lehdon "kuje". Tähän "hulluuteen" joutuu myös pohjoiskarjalainen Rahikainen sopeutumaan. (Kuusi 1988, 51 - 53.)

Rahikainen suorittaa sodan loppupuolella rohkean retken parakkialueelle, joka on raskaan tykistötulen alla. Hän asettaa kykynsä joukkueensa käytettäväksi. Tältä reissulta hän saa saaliikseen kymmeniä pareja saappaita. Hän yrittää vaihtaa saappaita erilaiseen tavarahan, mutta kenellekään ei ole mitään sellaista minkä kanssa kävisi vaihtokauppaa. Kun miehistön rahatilanne on myös heikko, Rahikainen joutuu antamaan saappaat ilmaiseksi. Yhtä vaarallista taistelutehtävää hän ei olisi vapaaehtoisesti lähtenyt suorittamaan. (TS, 351 - 352.) Vaikka Rahikainen luulee hyötyvänsä matkastaan, on tällaiseen vaaraan altistuminen jonkinlainen rohkeuden osoitus. Tämä on ainutkertainen teko, joka kiinnittää huomion henkilöahmon dynaamiseen aspektiin (Rimmon-Kenan 1999, 80). Tässä tapauksessa dynamiikka on vaaralle altistumista.

Rahikaisen rohkeus pääsee esiin myös esiin hieman arveluttavassa asiassa, kun hän varastaa yhteisestä päätöksestä Mannerheimin syntymäpäiville tehtävän kiljun

tekoastian. Tässä tehtävässä hänen apunaan on Rokka. "Rahikainen liukui kuin käärme keittiön luo ja tarttui sen vieressä kumollaan olevaan keittoastiaan alkaen hiljaa vetää sitä pensaikon suojaan". Mäkilä epäilee Rahikaisen liikkumista keittiön vaiheilla. Tämä uskovainen mies ajattelee Rahikaisen olevan varmasti epämääräisissä puuhissa ja onkin oikeassa. Mutta Rahikainen harhauttaa niin Mäkilän kuin vartiomiehen. Myöhemmin kun Mäkilä huomaa astian hävinneen, hän arvaa Rahikaisen varastaneen sen. (TS,270 - 271, 274.)

Rahikainen lupautuu "kiljupanoksen" valvojaksi kurkkukipua valitellen, mutta Koskela on tarkkana. Hän uskoo, että Salo on parempi mies yksitotisuutensa ansiosta. Koskela uskoo, että Saloa ei osata epäillä pinnauksesta, kuten todennäköisesti Rahikaista epäiltäisiin. Salo pitää asiaa kunniana, vaikka siihen sisältyy suoranainen loukkaus. Salon jalan vanha hiertymä saadaankin pahenemaan ja hän saa vapaata palveluksesta. (TS, 273.)

Yleisesti Rahikaisesta pidetään teoksen pahimpana purnaajana Lahtisen kanssa. Heidän purnauksensa kohteet ovat erilaiset. Lahtinen purnaa yhteiskuntaa vastaan. Rahikainen purnaa jokapäiväistä palvelusta vastaan ja kun hänellä itsellään ei ole hyvä olla. Rahikainen purnaa sulkeisjärjestyksestä, marssilepojen keskeytyessä ja liikkeellelhtöjen yhteydessä. Siltala katsoo Rahikaisen suorastaan erikoistuneen itsekkyyteen ja pinnaukseen. (Siltala 1996, 237, 268 - 269.)

Rahikainen on jo Paloaukealta lähdettäessä heittänyt ylimääräiset tavaransa lattialle Mäkilän jalkoihin pyytäen kuittausta. Tästä Mäkilä ei luonnollisesti pidä:

-On perkeles nyt mailma kummas jamas. Heitetähän varusteet juur niinkuin koira paskan puostansa. Mitään ei kuitata ilman laskemista. (TS, 17.)

Ennen Paloaukealta lähtöä Rahikainen mutisee kapteeni Kaarnan lausuntoa vastaan, joka neuvoo odottamaan, että: "*Osaahan tuon jo. Puoltoista vuotta kohta on ootettu siviiliinpääsyä*". Kaarna kuulee tämän, vaikka Rahikainen ei tarkoita tätä kapteenin korviin. Kapteeni osaa suhtautua tähän oikein ja vain naurahtaa. (TS, 34.)

Rahikainen pukee sanoiksi koko miehistön vihan Lammiota vastaan:

-Tuon perkeleen kuovin ne siihen nyt sysäsivät. Ihme se ol, ettei tuo voatinu kunniantekkoo.[...] -Voatia aina sopii. Er asia on, jos tehhään. Minun lapa se ei helepolla nouse.[...] -Eihän se keiku helepolla miunkaan käs. (TS, 70.)

Rahikainen voi tässä dialogissa kerskailla turhaan, mutta Määttä on sellainen mies, joka pysyy puheissaan. Määttä on tottelevaisimpia ja säyseimpiä miehiä koko joukossa ja hänen ei oltu kuultu purnaavan koskaan. (TS, 70.) Rahikainen jatkaa vielä tykistökeskityksen jälkeen valittamista:

-Piä perkele läpes kiinni,[...] -Elä inise helevetin keskonen. (TS, 72.)

Tässä kohdassa puhe ja kieli kertoo Rahikaisen asenteesta Lammiota kohtaan. Tämä on yleinen mielipide miesten keskuudessa ja kertoo, mikä on toisen henkilön puheen merkitys henkilöhahmon luonteenpiirrettä kuvattaessa, vaikka se ei aina olisikaan totuudellinen. (Hochman 1985, 72.) Tämä keskoseksi nimittäminen ei voi johtua Lammion pienestä koosta, Lammio on aivan normaalin kokoinen mies, ellei vähän keskimittaa suurempi. Lammio on käynyt Maasotakoulun (TS, 9), joten hänen koulutuksensa on aivan normaali ammattiupseerin koulutus. Keskoseksi nimittäminen viittaa pikemminkin hänen henkisen tason vähäisyyteen ja puutteellisuuteen. Rahikainen osaa myös ”viisastella” Lammion edessä, kun hän vastaa kysymykseen varastetuista elintarvikkeista tekeytymällä tietämättömäksi:

-Soattaa hyvinnii olla, ettei heillä ole oikeutta. Mie sitä en noista huoltokysymyksistä ole perillä. (TS, 132.)

Mikä on hieman yllättävää, Rahikainen ei purnaa hirvittävästi, kun Lammio tulee antamaan lähtökäskyn. Kasarmissa esiintyy selvään kapinahenkeä, mutta Koskela saa jälleen miehet liikkeelle. Vain Rokka on hyvällä tuulella päästessään sotimaan. Miehet jopa vaativat Koskelaa komppanianpäälliköksi. Tässä kohdassa ei maininta purnaajien nimiä, kuullaan vain epämääräisiä huutoja. Pian tämän jälkeen pataljoonan kaksi miestä teloitetaan, koska eivät ole palanneet vartiopaikalle. (TS, 246, 251.)

Rahikaisella on miehistön sosiaaliaggression purkajana terapeutin rooli. (Siltala 1996, 268). Kun vääpeli Sinkkonen sanoo, että suurimmat purnaajat ovat raukkoja,

tämä voi olla osittain totta. Hän saa sanomisen aiheen, kun Rahikainen "veistelee":

-Eihän se arvo tuota valittamista sietäisi, mutta sotaoloissa sitä pitää katella sormien välistä. Ja onhan se kyllä toisaalta niinkin, ettei se hevosen vika ole, jos sitä vanhetessa sitkistyy. (TS, 171.)

Rahikainen on ennen tätä osallistunut Rokan ja Vanhalan kanssa tehtyyn orkesteriin, johon hän on keksinyt kammasta ja voipaperista soittimen (TS, 171). Muut miehet eivät osaa asiassa juuri ilvehtiä.

Rahikainen löytää purnaamisen aiheita ruuasta. Kun kenttäkeittiöstä jaetaan hernekeittoa, Mäkilän johdolla, on Rahikainen ensimmäisenä äänessä ja hän ivaa:

-Ois tässä ollu päivä aikoo keittee kypseks asti, sanoi Rahikainen pakkiinsa katsellen. Siellähän herne toverii ehtii, mutta turha on työsä. (TS, 94.)

Mäkilä saa Rahikaisen hiljaiseksi nasevalla tokaisulla:

-Siellä on joka herne, joka sinne kuuluu. Ja noon sen laatuusia hernehiä jotta ne ei kypsy. (TS, 94.)

Tässä ruuan jako tilanteessa Hietanen tulee hieman yllättäen Rahikaisen avuksi ja saa Mäkilän hiljaiseksi äkäisellä tokaisulla. Rahikainen ei ole ainoa joka purnaa. Kaikki miehet ovat nälissään ja ruoka on ala-arvoista. Vasta Lammion ärähdys saa miehet hiljaiseksi. Vain Vanhala on tyytyväinen, hän pyytää jopa lisää soppaa.(TS, 94.)

Myöhemmin Mäkilä ei aio antaa Rahikaiselle uusia saappaita. Rahikainen keksii aiheen vitsailuun:

-Nämä ne eivät Uraliin asti kestä. -Noon vielä hyväns kunnos. -Kuntohan niillä on kova. Isännän ovat kaltaiset. Mutta varvas se pyrkii Suur-Suomee ihmettelemään. Katohan! (TS, 170.)

Rahikainen auttaa salaa varvasta näkyviin astumalla anturan reunan päälle ja nostamalla jalallaan saapasta. Mäkilä joutuu antamaan uudet saappaat. (TS, 170.) Rahikainen ei anna Mäkilän kitsaudelle periksi, vaan keksii keinon

nokkeluudellaan. Kun miehet löytävät Mäkilän ruumiin ja jälleen kerran ovat nälkäisinä odotelleet ruokaa, ja vähästä kaalikeitosta on puolet valunut maahan, pääsee Rahikainen tokaisemaan hieman kiukuissaan:

-Saitahan tuo oli eläissään, mutta eipä tuo kuollessaankaan tapojaan parantanu. (TS, 360.)

Rahikainen muistaa Mäkilän nuukuuden ja huomauttaa tästä hieman ironisesti, muut eivät sano mitään.

Rahikainen saa tavallaan myös rangaistuksen Rokan rikkeestä asemasotavaiheessa, koska hän kuuluu Rokan ryhmään. Rokka on vastannut röyhkeästi tarkastavalle everstille, Lammion ja everstin mielestä. Lammio määrää hänet ryhmineen puhdistamaan komentopaikan ympäristöä ja asettelemaan kiviä polkujen pieliin. Koskela välittää käskyn. Rokka luonnollisesti kieltäytyy annetusta tehtävästä. Rahikainen on heti juonessa mukana:

-Ei ilman esmiestä, sanoi Rahikainen. -Miten sitä pelkät tyhmit sotamiehet omin päin? (TS, 323.)

Vanhala tietysti vain nauraa ja Suden Tassu myötäilee varauksetta Rokkaa (TS, 323). Rahikainen ei varmasti ole halukas mihinkään ylimääräiseen tehtävään, ilman palkkiota. Vanhala tekisi sen minkä muutkin. Molemmat ottavat asian huumorin kannalta. Rokka joutuu myöhemmin majuri Sarastien puhutteluun, mutta hän ei nöyry myöskään tämän edessä.

Romaanin lukenut tietää, että kirjan sankareita ovat elävimminkin kuvatut sotilaat. Sen sanoo myös näkökentän yleinen rajoittuminen siihen, mitä nuo sotilaat näkevät. Rokan, Hietasen ja Koskelan vaikutuksesta voi helposti tuntua kuin Linnan tavoitteena olisi ollut teoksessa näyttää, mikä suomalaisessa mieheissä on sanan tavallisessa merkityksessä sankarillista. Mutta jos teosta katselee tällä silmällä, saattavat epämiellyttävät kohdat tuntua tarpeettomilta. Teos tarjoaa myös ne henkilöt, joista me emme ylpeile, kuten esimerkiksi Korpela. (Matson 1969, 178 - 179.) Rahikainen poikkeaa esimerkiksi Rokasta kuten myös Korpelasta. Rahikaisesta löytyy sankarillisuutta. Hänellä on poikkeuksellinen toimintatarmo ravinnonhankinnan suhteen. Ilman häntä nälkä olisi vielä suurempi. Sodassa

henkilöä arvostetaan kuitenkin ennen kaikkea taistelutaitojen ansiosta.

Pohjoismaiden ulkopuolella Euroopan läntisissä maissa Rokka nousee useimmiten esiin lukijoiden keskuudessa, Lahtisen ja Kariluodon ohella. Näitä henkilöitä arvostetaan hieman eri tavoin ja erilaisten asioiden ansiosta maailmalla. Rokan rohkeus, niin vihollisen kuin esimiesten suhteen, on tärkein ominaisuus, jonka ansiosta häntä arvostetaan. Ulkomaalaiset huomaavat myös hänen isänmaan rakkautensa. Hän on lisäksi sympaattinen ja myönteinen sankari. (Varpio 1979, 153.)

Willner sanoo, että Rokkaa, Lahtista ja myös Rahikaista on nimitetty luonteenomaisiksi suomalaisiksi sotasankareiksi mieluummin ylpeillen kuin häpeillen. Vaikka Rahikaisella, kuten muillakin sotureilla, on sosiaalisia puutteita ja heikkouksia. Lisäksi heitä rasittaa perinteisestä porvarillisesta näkökulmasta proletaarinen ja maalainen karkeus. He ovat todellisia korpisotureita, joiden maine on levinnyt ympäri maailman. (Willner 1980, 101.)

Purnausta on eräänlaista sanomisen taidetta. Kun mies osaa oikein mehevästi, sattuvasti ja tilanteesta riippumatta vahvasti ilmaista tunteensa, niin se helpottaa. Kun mies on purkanut tämän sielullisen kuormansa, on hän jälleen valmis tekoihin. (Kurjensaari 1980, 67.) Hyvä esimerkki tästä löytyy *Sotaromaanista*. Siinä esiintyy Lahtisen suuri yksinpuhelu, jossa hän solvaa niin "kotoa, uskontoa kuin isämaatakin" (*Sotaromaani*, 308). Tämän jälkeen Lahtinen kuitenkin suorittaa "isänmaan puolustusta" entistä tehokkaammin ja kaatuu aivan mahdottomassa tilanteessa yrittäessään yksinään torjua vihollista. Tämän saman lukija voi havaita myös Rahikaisesta. Se ilmenee vain entistä tehokkaampana ravinnon etsimisenä purnauksen jälkeen.

Suomen kansan mieleen Rahikainen on varmaan jäänyt purnaajana. Tätä tukee Katariina Eskolan kaksi tutkimusta *Tuntemattoman sotilaan* henkilöistä. Molemmista tutkimuksista Rokka oli ylivoimaisesti suosituin henkilö ja nousi kirjan päähenkilöksi. Vuonna 1973 Rokka oli aivan ylivoimainen, vuonna 1981 Hietanen on noussut hieman lähemmäksi, ollen siis toisena molemmissa tutkimuksissa. Hietasta seurasivat Koskela ja Vanhala. Vuonna 1973 Rahikainen ei saanut yhtään mainintaa, mutta vuonna 1981 hän sai naisilta kaksi ja miehiltä neljä mainintaa. Rahikainen sijoittui molemmilla kerroilla yhdeksänneksi. (Eskola 1984, 329 - 330.)

Tämä tutkimus tukee sitä seikkaa, että Rahikainen huomataan vain purnaajana, hänen erikoisosaamisensa jää taka-alalle. Rokalla on hyvä taistelutaito ja huumorintaju, ja näin hän menestyy tässä tutkimuksessa.

4 KAUPPAMIES SODASSA

4.1 Itäsuomalainen perusluonne

Tuntemattomassa maakunnalliset stereotypiat ovat ilmeisiä. Monien keskushenkilöiden ulkoinen kuvaus noudattaa tyyppejä, jotka ovat käyneet tutuksi Topeliuksen *Maamme-kirjasta*. Tästä löytyy lukuisia esimerkkejä, kuten "hiljainen ja hidas hämäläinen Koskela" ja "värikäs karjalainen" Rokka. Koskela, Rokka ja myös Rahikainen ovat Topeliuksen galleriasta, mutta myös muita maakunnallisia tyyppejä sovelletaan henkilöihin. (Nummi 1993, 128 - 129.)

Itäsuomalaiset heimona nähdään yleisesti hyvinä kauppamiehinä (Topelius 1981, 155). Rahikainen on hyvin tyypillinen Itä-Suomen edustaja. Samasta kunnasta kotoisin oleva Sihvonen (TS, 46) ei ole läheskään niin lähellä heimonsa perustyyppiä. Savolaiset ovat varakkaampia, omintakeisimpia ja heillä on enemmän itseluottamusta kuin karjalaisilla, jotka ovat joutuneet kärsimään paljon sortoa. Savolaiset voivat olla joskus pöyhkeitä, mutta heillä on oma arvokkuutensa. Tiedon haluisina ja hyväpäisinä he ovat maakansan sivistyneimpiä. Savolainen on ymmärtäväisempi ja enemmän omaa etuansa katsova kuin hyväntahtoinen karjalainen. Savolaisen kaupanteko onnistuu tavallisesti paremmin kuin karjalaisen, jotka syövät enemmän kuin tienaaavat. (Topelius 1981, 155.) Nämä savolaisista kertovat seikat antavat paljon pohjaa Rahikaisen kauppamiestaidoille, joita seuraavissa kappaleissa kuvataan.

Veijo Hietala näkee stereotyyppisen myytin yhtenäisestä kansanluonteesta sekä heimoille tyypillisistä ominaispiirteistä. *Tuntemattomassa* kansanluonne ja maakunnallinen etnisyys nousevat keskeisiksi. Pohjoiskarjalainen Rahikainen on marginaalisempi hahmo kuin Rokka, mutta hänen rauhallisen tervejärkiset kommenttinsa antavat nekin perspektiiviä sodankäynnin mielettömyydelle.

Savolaisuus voidaan nähdä ideologisena reservinä, josta ammennetaan positiivista ja energistä optimismia sodan ankeuden ja koettelemusten vastapainoksi. Jos esimerkiksi pohjalaisuus edustaa maanläheistä voimaa, paikallaanpysyvyyttä ja vakaata fyysisyyttä, niin savolaisuus edustaa henkisiä resursseja, liikkuvuutta ja nokkeluutta. Savolaisuus esitetään humoristisena ja valoisana. Jos esimerkiksi elokuvassa esiintyy savolainen sankari, hänet esitetään useimmiten aktiivisena ja energisenä toiminnan lähteenä. (Hietala 1992, 101 - 103, 105.) Myös kirjallisuudessa on havaittavissa sama asia savolaisuuden suhteen. Hietalan mukaan teoksessa nostetaan erityisesti esiin Hietasen sujuva ja käytännöllinen "supliikki". Tällainen piirre liitetään usein savolaisiin (Hietala 1991, 16). Hietasen murre erottaa hänet kuitenkin selvästi savolaisista.

Rahikainen edustaa aktiivista ja energistä tyyppiä. Samaa voidaan sanoa myös alikersantti Mielosesta. Hän on kotoisin "jostakin Kuopion takaa". Hän on itsetietoinen ja asiallinen mies. Kapteeni on valinnut hänet komentoryhmänjohtajaksi ja tämä lisää hieman Mielosen tärkeyttä: *"Myö kapteenin kansa järjestettiin"*. Toisten miesten uteluihin hän vastaa yleensä "tietäväisin" äänenpainoin. Sentään aivan kaikkea Mielonenkaan ei tiedä. (TS, 41.) Miehistö suorastaan vihaa Mielosta tämän huutamien herätysten johdosta. Usein saattaa kuulua: *"-Saatanan savolainen..."* ja Hietanen pelottelee Mielosta jopa ampumisella. Mielonen osaa suhtautua näihin kommentteihin perussavolaisella huumorilla: *"-Elä veikkonen"*. (TS, 167 - 168.) Mielonen on tyypillinen savolainen "piällysmies". Sihvosella savolaisuuden stereotypia supistuu ainoastaan murteeseen.

Vastakohtana "sutkeille" savolaisille voidaan pitää esimerkiksi sotamies Saloa. Hän saapuu eri puolelta Suomea. (TS, 13.) Salo edustaa turhaa pohjalaista uhoa ja kehumismentaliteettia, jonka todistaa kun hän sanoo: *"-Jo on pojat pyssyjä nuo. Ne kun alkavat huokumahan, niin eiköhän viejä naapurია tukka suorasa"*. (TS, 43.) Muut sotilaat huomaavat kehumisen tässä tilanteessa turhaksi.

Salossa tulee myös esille joitain pohjalaiselle ominaisia piirteitä, esimerkiksi hän liikehtii tehostetusti ja miehekkään mahtavasti. Hän on hieman "naiivi", mutta hyväntahtoisen rehellinen. Hänen normaali tavallisuutensa pakottaa pysymään hänet "normaaleissa kehissä". Hän seuraa ympäristöään eikä kykene itsenäiseen

kannanottoon. Salo on hyvin velvollisuuden- ja kunniantuntoinen, vaikka on rohkeudeltaan ja muilta ominaisuuksiltaan erittäin tavallinen. (Linna 2000, 98.)

Alikersantti Mäkilä, joka on kotoisin Laihialta, on taas hyvin uskonnollinen. Hänen puheissaan ei ole koskaan mitään huumoria. Mäkilä on myös erittäin rehellinen ja saituuus on hänen intohimonsa. Varusvarastonsa hän hoitaa "liiankin" tunnollisesti. (TS, 15.) Minkäänlaista kaupantekoa hän ei suvaitse, vaikka hän voisi "pihistää" varastosta helpostikin. Pohjalainen viisaus, jonka Hakalan veljesten vanha opettaja tuo esiin Antti Tuurin teoksessa *Pohjanmaa*, sanoo että, pohjalainen ei luota muihin kuin itseensä ja eroaa siinä muista Suomen heimoista ja ulkomaalaisista (Tuuri 1985, 226). Tämä kertoo hyvin Mäkilän asennoitumista omaan työhönsä.

Näissä asioissa lukija näkee eräänlaisen peruseron pohjalaisuuden ja karjalaisuuden välillä. Pohjalainen näkee asiat ehkä hieman yksitotistemmin kuin hieman kiero karjalainen. Pohjalaisten rehellisyys on hyvin tunnettua ja samoin tietynlainen leveys ja miehekkyyden korostaminen. Stormbom kutsuu Saloa turhanpäiväiseksi kerskuriksi (Stormbom 1992, 155). Maksimaalisesti tyylitellyt henkilöt ovat usein karikatyyrejä, kuten Forsterin litteät tyytit. (Hochman 1985, 94).

Rokka osoittaa poikkeuksellisen lahjakkaat kykynsä myös näissä kauppa-asioissa. Rokka, karjalaisena, jonka Topelius määrittelee iloiseksi ja anteliaaksi väeksi, on hyvä kauppamies. Topelius jatkaa, että karjalainen on Suomen kansan valopuoli. Hän on "avomielinen, kohtelias, vilkas ja kevytmielinen". Lisäksi hän on "helposti ohjattava ja helposti eksytetty, herkkäuskoinen, mutta ei vailla suomalaista itsepintaisuutta". Karjalainen on kuitenkin "herkkä oppimaan ja varustettu luonnonlahjoilla". He tarvitsevat vain hyvää kasvatusta, että he nousevat kansansa parhaiden joukkoon. (Topelius 1981, 155.) Näistä kauppataidoista saadaan tietoa myöhemmin, kun Rokka ja Rahikainen toimivat yhteistyössä. Rokan pokkurointia kaihtava karjalainen toiminnallisuus nostaa hänet kokonaisuudessaan teoksen dynamoksi (Hietala 1991, 16).

4.2 Rahikaisen kauppataidot

Kauppamiehenä Rahikainen on joukkueensa ylivoimaisesti paras. Rahikaisen asenne kauppatoimiin tulee näkyviin jo teoksen ensisivuilla. Näissä kaupantekotilanteissa Rahikainen muuttuu tavallisesta rivisotilaasta kaupanteon

ammattilaiseksi ja miehen erilaiset roolit tulevat esiin. Jo ennen kuin on päästy edes rintamalle, teoksen alussa, lukija saa todisteen Rahikaisen kauppataidoista. Sotilaiden ollessa ostoksilla kanttiinissa, Rahikainen hamstraa jo tupakkaa ja rinkeleitä. Hän näkee tulevan tilanteen ja tietää, että näillä tarvikkeilla on mahdollisuus käydä kauppaa. (TS, 25.) Näillä tupakoilla Rahikainen ei vielä hirveästi pääse rikastumaan, kun lähes kaikilla on rahat loppu ennen päivärahojen saamista. Koskela tulee vielä takaajaksi, joskin hän lupaa kiikarinsa, jos joltain ei rahoja tulla saamaan:

-Tässä tiijä kuka seuroovat päivärahat kuittoo. Kuka niistä sitten vastoo. -Minä. (TS, 48.)

Rahikainen luopuu häpeillen ja puolittain loukkaantuneena tupakoistaan. Tässä tilanteessa miehet huomaavat Koskelan sinuttelevan Rahikaista ja tämän jälkeen Koskela sinuttelee kaikkia miehiä. (TS, 48.) "Miesten lähettäminen tupakannälässä sotaan on niin suuri virhe, ettei mikään selitys kelpaa sen puolustukseksi" (*Sotaromaani*, 79).

Rahikainen pystyy käymään kauppaa millä tahansa "tarvikkeilla", saappaista naisiin. Lilja käyttää Rahikaisesta nimitystä "evakuointimestari". (Lilja 1984, 52.) Rahikainen korvaa jonkinlaisen rohkeuden puuttumisen kauppamiehen ominaisuuksilla, tällaisen tyyppin saattaa löytää lähes jokaisesta armeijan yksiköstä (Pipping 1980, 300). Penttinen käyttää Rahikaisesta nimitystä "ilmiömäinen", puhuttaessa ravinnonhankinnasta. Hän pitää yritteliäimpiä miehiä oma-aloitteisina hovihankkijoina, tässä on vastaavuus myös muihin armeijoihin. (Penttinen 1960, 282.)

Rahikainen hankkii ylimääräistä ravintoa vaihtamalla ja varastamalla sitä niin siviileiltä kuin armeijalta. Hän yrittää myydä ruokaa aluksi, mutta vahvempien ja korkeampiarvoisten ansiosta se ei onnistu. (Siltala 1996, 269.) Näitä korkeampiarvoisia ovat esimerkiksi Koskela, Hietanen ja Lehto. Rahikainen joutuu luopumaan itsekkyydestänsä, aivan kuten upseerit joutuvat luopumaan virallisesta normistostaan yhteisen edun vuoksi. Tietysti Rahikainen hyötyy kauppamiehen taidoistaan, kun hän vaihtamalla vihollisen arvomerkkejä ja kokardeja täyttää myös oman vatsansa. (Siltala 1996, 269.) Hän kerää näitä esineitä sodan alusta lähtien. Alussa näistä vihollisen arvomerkeistä muut ovat kateellisia ja haluavat osalle,

mutta Rahikainen sanoo vain:

-"Sanokeehan kenen paukusta kupsahti, niin sille annan. Muuten ei heru".

Ampujaa ei luonnollisesti löydy ja Rahikainen pitää laatat. (TS, 63 - 64.) Myös Rokka ihmettelee, löytyykö merkeille ostajia, Rahikainen uskoo takaa tulevista joukoista löytyvän (TS, 157). Nummen mielestä Rahikainen evakuoit tavaraita jälleenmyyntiin, yhden kuolema, toisen kauppa (Nummi 1993, 154).

Yli kolmen vuoden sota-aika on melko pitkä aika henkilön elämässä. Hochmanin mukaan aika mahdollistaa muutoksen ja kehityksen. Ja ilman muutosta tai mahdollisuutta muutokseen, henkilössä ei ole syvyyttä ja dynaamisuutta. Yleisimmin kapea aika-dimensio kertoo tarkemmin henkilön dynaamisuudesta. Yleisesti kehitys ja muutos liittyvät pyöreään henkilöön. (Hochman 1985, 132, 146.) Sodan kuluessa kokardeja tärkeämmäksi evakuoitkohteeksi nousevat esimerkiksi leipä ja telttakangas (TS, 160). Peräytymisvaiheen aikana Rokka on ampunut vihollisen majurin. Hän väittää ensimmäisen komppanian miesten vieneen arvomerkit ja kyselee niistä Rahikaiselta. Rahikainen vastaa vailla intoa:

-En oo nuita enää kerräilly. Joutaa miun puolesta. Joutaat laatat, joutaa Karjalat ja joutaat soat. Mänköön! (TS, 421 - 422.)

Tässä kohdassa Rahikainenkin on masentunut. Häntä ei enää jaksa edes kaupanteko kiinnostaa. Ehkä Rahikainen miettii jo rauhanajan kuvioita ja mahdollisia hävinneelle tulevia pakotteita. Rahikainen ei varasta oman joukkueen tai edes oman komppanian miehiltä, vaan varkaudet kohdistuvat vieraisiin joukko-osastoihin tai viholliseen (Lilja 1984, 52). Ainoa omaan joukkoon kohdistuva varkaus on kiljuastian varastaminen, muuta näyttöä ei saada, että Rahikainen varastaisi omilta miehiltä. Tämäkin astia palautetaan takaisin Mäkilälle.

Rahikaisen kauppamiesvaisto tietää, missä vaiheessa tavara pitää myydä. Hän onnistuu viekkauksellaan myymään luutnantti Braskanovin kynsienhoitovälineistä viilan kirjurille päivärahojen jaon yhteydessä. Maksu tästä viilasta on yksi tupakka-aski, mikä on halpa hinta. Kaikki tietävät kirjurin hieman naismaiset piirteet ja Rahikainen onnistuu iskemään näihin juuri oikealla hetkellä. Rahikainen osaa

puhua oikeilla sanoilla, "että on soma vehje, kun ei itsellään ole aikaa viilailuun ja tupakka-askista antaisin". Muut yrittävät samaa tempua heti perässä, mutta he eivät saaneet kirjurilta kuin muutaman tupakan. Rahikainen on tyytyväinen ja kehuu Hietaselle tämän hoputtaessa kovennetun seisomiseen, kenen ansiota se on, että ravintoa riittää:

-Eipä osannu arvata noapurin herra, miten arvokkaat olivat hänellä vehkeet, kun sattuivat oikean miehen käsiin. Miulla sitä on sellanen käs, jossa kaikki siunaantuu. Lienöö se tuokii taivaan lahja. Miten sitä muuten... Mutta torrakka olalla tässä pittää ruveta hojottamaan, vaikka sitä henkesä kaupalla pittää porukkoo sopuskoissa. (TS, 135.)

Sotaromaanissa Rahikainen käyttää kädestään nimitystä ristuskäsi (*Sotaromaani*, 175). Rahikainen näkee kädessään ironisesti jotain ylluonnollista, uskuntoon liittyvää, mutta sensori on nähnyt tämän liian rohkeana vertauksena.

Rahikaisen asennetta kauppa-asioihin kuvaa hyvin hänen mielipiteensä, kun porukka saapuu Petroskoihin. Hänen näkökulmansa on aivan erilainen kuin monen muun sotilaan, kun tykistö jauhaa kaupunkia hajalleen. Esimerkiksi Hietanen ajattelee ihmishenkiä. Lahtinen, kommunistina, ajattelee asiaa vain rahan kannalta: "*Milläs kansa noikin miljoonat maksaa?*" Rahikainen sen sijaan miettii vain omia tarkoitusperiään ja toivoo kaupungin säilyvän ehjänä:

-*"Kuspiät, kaiken ampuuvat hajalle. Mitä siellä nyt enää tekköö."* Lisäksi Rahikainen on malttamaton, kun kaupunkiin ei meinata päästä. Hän pelkää, että "toiset porukat siellä jo parraat palat sieppooivat". Hän jaksaa vielä myöhemmin pelätä samaa ja sanoo: "Myö soahaan pojat nuolla huulia. Siellä on kaikki viety", ja katseli kaipaavasti yli lentokentän. (TS, 221, 222, 225.)

Rahikaisen on lähdettävä hamstrausmatkalle ja naisia metsästämään taistelujen kuolemankauhun ja elämisentahdon raivokkaiden purkausten jälkeen (Varpio 1979, 75). Rahikainen luultavasti tietää varastamisen ja evakuoinnin mahdolliset seuraukset, jos hän jää kiinni. Mutta Rahikainen, kuten muutkin pyrkivät minimoimaan riskin varkaustapauksissa. Hän uskoo esimerkiksi Petroskoissa suorittamansa tyttökaupan johtavan korkeintaan vankeustuomioon. Rahikainen on kauppa-asioissa täysin moraaliton. Tietysti on muitakin rangaistavia tekoja, esimerkiksi kiljunkeitto ja juominen. (Lilja 1984, 64.)

Rahikainen osaa myydä tarvittaessa myös itsensä. Kun Hauhia kaatuu, Rahikainen ottaa suruun osaa muiden ohella. Mutta hänellä on mielessään jo seuraava vartiovuoro. Hän onnistuu tinkimään Hauhian kesken jääneestä vartiovuorosta täyden vartiovuoron. (TS, 316.) Rahikainen käyttää vieokkaasti tilaisuuden hyväkseen, kun muut ovat vielä pökerryksissään traagisista tapahtumista. Monet Rahikaisen kauppateoista ovat ainutkertaisia. Niihin eivät teoksessa muut pysty. Rahikainen kehittyi jonkin verran kauppa-asioissa tilanteen mukaan.

Rahikainen voidaan määritellä Forsterin mallin mukaan pyöräksi henkilöksi. Hän kykenee ilmentämään useampaa kuin yhtä ominaispiirrettä. Harvey'n luokituksessa Rahikaiseen soveltuu päähenkilön määritelmä, joka vastaa Forsterin pyöreää henkilöä. Henkilö esitetään meille myönteisessä valossa. Harvey'n mallin muut henkilöt ovat sivuhenkilöitä määritteleviä. On myös henkilöitä, jotka ovat dynaamisia ja kompleksisia, mutta eivät silti kehity. (Hochmann 1985, 87.)

4.3 Ravinnon hankinta

Rahikainen on ravinnonhankinta-asioissa joukkueelleen elintärkeä. Nuoret miehet ovat usein nälässä. Tarpeet voivat ajaa monia henkilöitä tekoihin, joista he eivät ole tietoisia (Hochman 1985, 52). Suomen armeijan annokset ovat pienet ja joskus ruokaa saadaan odotella päiväkausia. Nämä ajat Rahikainen pyrkii hyödyntämään ravintoa etsien. Kertoja mainitsee Rahikaisen ravinnon etsintämatkoista, joita Rahikainen tekee useita. Rahikainen takaa joukkueelle jonkinlaisen ravitsemustason, toisinaan jopa juhlallisen runsaita aterioita (Nummi 1993, 151). Lukija ei saa tietää Rahikaisen matkoista tarkkoja yksityiskohtia.

Ensimmäinen näyte Rahikaisen evakuointitaidoista löytyy, kun hän on löytänyt ison säkin sokeria. Monet muutkin ovat hävinneet evakuointipuuhiin, mutta Rahikainen on taas löytänyt suurimman saaliin. Vanha kiistakumppani Hietanen on heti saaliinjaolla ja Rahikainen purnaa vastaan:

-Mitä löysit. -Sokeria. Nyrkin kokosia kimpaleita. -Anna vähän. - Anna, anna. Mie jos mitä löyvän ja hankin, niin kohta koko

rykmentti on kimpussa. Oma ryhmä soap. Hankkikaa ite itellenne sokeria.[...] -Säkki täys sokeri, huusi Hietanen Koskelan korvaan. -Ei anna kun omal ryhmäl. (TS, 90.)

Hietanen jakaisi mielellään sokerin kaikkien kanssa, mutta Rahikainen antaisi vain omalle ryhmälle. Koskela on jälleen sovittelevassa roolissa, hän pystyy auktoriteetillaan tasaamaan tilanteen. Tässäkin tilanteessa Hietanen joutuu turvautumaan Koskelan apuun, koska hän haluaa itse myös sokeria. Rahikainen joutuu taipumaan ylempien edessä. Kun Rahikainen ei halua yksinään kantaa säkkiä, Hietanen on ensimmäisenä auttamassa ja puolustamassa saalista vierailta joukoilta, jopa väkivallalla uhaten, ja myöhemmin hän huolehtii, jos joku kaatuu, että loppu sokeri tasataan muiden kesken. (TS, 90, 92, 95.) Rahikainen olisi varmaan myynyt mielellään sokerin, kuten lähes kaiken jota käsiinsä saa. Tästä sokerinhakumatkasta lukija saa hyvän esimerkin Rimmon-Kenanin mainitsemasta ainutkertaisesta teosta, kukaan muu teoksen henkilö ei tätä ravinnonhakumatkaa yrittänyt tehdä (Rimmon-Kenan 1999, 80).

Rahikainen kehittyi joukkueensa ravinnonhankkijaksi, tähän hänet ajaa todellinen hätä. Tätä voidaan verrata normaaliin elämän tilanteeseen ravinnon puuttuessa. Rahikaisessa korostuu tässä tilanteessa minimaalinen tyyllittely, eli luonnollisuus, joka on lähellä luonnollisen henkilön toimintaa. Jos henkilö on maksimaalisesti tyyllitelty, hän voi vaikuttaa jopa groteskilta, tavallisen ihmisen yksinkertaistukselta, kuten Forsterin litteä henkilö (Hochman 1985, 94). Sodassa monet sotilaat näyttävät yksinkertaistukselta, koska sotatilanne yksinkertaistaa ihmisiä ja periaatteessa luovuus on kielletty, kuten esimerkiksi Salo osoittaa, uskomalla ja tottelemalla joka asiassa.

Lehto, Määttä ja Rahikainen eivät marssineet etenemisvaiheessa. Nämä kolme ilmestyvät usein jonkin ohiajavan kolonnan matkassa. Koskela ja miehet sallivat tämän ilman kateutta, koska he tietävät miesten olevan ravinnonhankinnassa ja jakavan ravinnon kristillisesti. Kerran tällaisen retken jälkeen Rahikainen on onnistunut hankkimaan räiskäletarvikkeet. Hän ilmoittaa iloisena:

-Tuolla Lehon pojan repussa on voita ja vehnä jauhoja. Nyt sitä räiskäleitä paistetaan. (TS, 126.)

Alkuun miehet eivät usko, mutta pian nuotiot loimuavat ja räiskäleitä paistetaan. Rahikainen kehuu, että tarpeet eivät olleet helpot hankittavat:

-Älkäähän ahmiko kaikkee kerralla! Nepä eivät olleet helepot hankittavat. Kaheksan erlaatuista vaihtoo tein ennen kuin heltisivät. Yhen kerran jo viinapullokin käsissä, vaan en juonu. (TS, 126.)

Tähän Lehto vastaa osoittaen kenen ansiota näiden retkien tulokset olivat, että ne hyödyttivät kaikkia:

-Olisit kyllä poika juonut, jos minä olisin antanut. (TS, 126.)

Kuitenkin näissäkin kaupoissa Rahikainen on se, joka hoitaa kaupanteon. Hän on riittävän viekas. Lehto ja Määttä on enemmän valvontatehtävissä. Lehto pitää Rahikaisen kurissa, että Rahikainen ei myy ja käytä kaikkia tarvikkeita omiin tarkoituksiinsa.

Rahikainen keksii mitä ihmeellisimpiä keinoja ravinnon hankintaan. Tästä on eräs esimerkki, kun hän pyydystää kukonpojan itä-karjalaisessa kylässä. Hän heittää kapulalla kukkoa, joka pökertyy heiton voimasta. Samalla majuri Sarastie saapuu yllättäen paikalle:

-Mikäs teidän nimenne on? -Sotamies Rahikainen, herra majuri. -Eikös Rahikainen tiedä, että kylissä on ankarasti kielletty kajoamista asukkaiden omaisuuteen. -Herra majuri. Sitä kun ei asukasta oo. Myö tutkittiin. -Sitten teidän pitäisi tietää, että siinä tapauksessa kaikki on valtion. Teidän on se tiedettävä. Asiasta on tarpeeksi puhuttu. (TS, 213.)

Rahikainen selviää tästäkin tilanteesta puhujanlahjoillaan. Hän keksii vastauksen hieman venyttellen, saadakseen lisää aikaa:

-Herra majuri. Kyllähän myö tuo tiijetään. Ei myö olla kajottu. Mut tämä se oli viallinen. Ontu jalakoosa. Lie vaikka taistelun aikana vioittunu. Kuollu tuo ois varmaan. Mie aattelin että suotta jäp. Kun itekseen kuoloo. (TS, 214.)

Sarastie hyväksyy selityksen. Hän pitää sitä hyvin keksittynä kyseiseen

tilanteeseen. Hän lupaa kukonpojan palkinnoksi hienosta heitosta. Rahikainen pysyy osassaan ja kiirehtii kukon avaamista pilaantumisen välttämiseksi. Rahikainen häipyä kukkoineen. Porukka vaatii, että kukosta on keitettävä keitto ja jälleen Rahikaisen on suostuttava ylivoiman edessä, ja kukko laitetaan padan korvaavaan ämpäriin. (TS, 214.)

Perunoita edellä mainittuun keittoon on Rahikainen hankkinut Rokan kanssa. Ei kenenkään maalla on perunamaa, jonne toverit ovat ryömineet. Vihollinen on kuitenkin huomannut tapahtuman ja avannut tulen. Rahikainen on ryöminyt pakoon, mutta Rokka on suojautunut ja jatkanut kaivamista. Perunoita on keitetty tätä ennen paljaaltaan, koska miehillä on ollut hirvittävä nälkä. Rokka on pilkkonut huonekaluja nuotioon, joita sytytetään useita. (TS, 213.)

Rahikaisen tärkeys "ruuanlaitossa" lisääntyy, kun soppaan tarvitaan suolaa. Rahikainen lähtee etsimään sitä lähitaloista. Tällä reissulla hän löytää vanhan miehen erästä mökistä. Rahikainen huutaa muut paikalle, huumoria äänessään:

-Tulkee kahtomaan. Teällä sitä on alakusuomalainen.
Partaniekka karvareuhka peässä. (TS, 214.)

Rokka alkaa jututtaa ukkoa. Ukko yrittää valehdella. Rokka huomaa tämän, samoin Rahikainen, joka kyselee suolaa. Jälleen kerran Salo uskoo ukon puheet ja antaa tälle leipää. Ukko sanoo ettei hänellä ole mitään syömistä. Hän valehtelee myös ihmisiä kidutetun ja tapetun ja että kaikki on viety. Rokka katselee vain viekkaasti ympärilleen ja jatkaa tarinointia. Hän rauhoittelee ukkoa, että mitään paha ei tehdä. Samassa Rokka löytää korillisen leipää ja ukko säikähtää. Salo yrittää pelastautua ottamalla osaa Rokan nauruun, joka on koko ajan aavistanut ukon kujeet. Salo on nolo, koska on ainoana uskonut ukon valheet. Rahikainen on ollut koko ajan huolissaan suolasta, mutta pian Rokka löytää sitä. Miehet antavat ukolle suolasta tupakkaa palkkioksi ja lupaavat keittoa. Miehet lähtevät tämän jälkeen jatkamaan keiton keittämistä. Keitto jää kuitenkin raa'aksi, koska Mielonen huutaa lähtökomennon. Keittoämpäri otetaan riukuun ja nostetaan olalle mukaan. Miehet toivovat, että keitto saadaan kypsäksi seuraavalla tauolla. (TS, 216 - 217.)

Kun asemasota päättyy ja miehet joutuvat lähtemään "kotoisasta"

korsumajoituksesta, on nälkä jälleen jokapäiväinen asia. Rasitus vaatii enemmän ravintoa ja huollon ollessa epäjärjestyksessä tulee annos epäsäännöllisesti ja usein vajaana. Joskus ruokaa on yllin kyllin, kun jokin suuri armeijan varasto täytyy tuhota. Miehet ottavat ruokaa tällöin niin paljon kuin jaksavat kantaa.(TS, 350 - 351.) Rokka pukee ravinnon tarpeen sanoiksi:

-Liikuntasota tuop taas nälän. Asemasovas annos sut sut riitti ko ei liikkunt, mut nyt alkaa pojat taas muruloihe kerruu. (TS, 350.)

Rahikainen on jälleen se mies, johon joukko luottaa ravinnonhankinnassa. Rahikainen asettaa taitonsa Hietasen joukkueen käytettäväksi. Rahikainen pelastaa usein joukkueen nälästä ja parantaa vielä vaetetustilannettakin. (TS, 351.)

Jostain Rahikainen löytää ruokaa. Peräytymisvaiheessa Rahikainen on kantanut suunnattoman suuren määrän ruokaa hajalle pommitetusta kuorma-autosta. Mutta ei ruoka pitkään riitä, kun myös muiden porukoiden miehet ovat pyytelemässä sitä. Miehet ovat solidaarisia ja aseveljeys on kunniaassaan. Miehet tuntevat nälän niin hyvin, että ruuan he jakavat, vaikka muissa asioissa on erimielisyyksiä. (TS, 360.)

Rokka myöntää Rahikaisen arvon ravinnonhankinnassa avoimesti. Kun Rokka haavoittuu viimeisissä taisteluissa yhdessä Suden Tassun kanssa, käy hän tämän jälkeen joukon tärkeimmät elossa olevat miehet läpi vänrikki Jalovaaralle:

-Rahikaine on kauppamies. Millo teil tulloo nälkä ni pane hänet asial, siint syntyy jotakii. Ja nälkähä teil on ain. Nii se on olt tähäkii ast. (TS, 427.)

Tässä paikassa Rahikainen saa sen arvon kuuluvasti, joka hänelle tässä ravinnonhankinta-asiassa kuuluu. Kaikki ovat tienneet tämän, mutta Rokka pystyy tuomaan kuuluville Rahikaisen ansiot asiassa. Rokka ei kehu Rahikaisen sotataitoja kuten esimerkiksi Määtän ja Vanhalan taitoja. Toisaalta Rokka tietää, että Rahikainen ei yksin pysty nälkää poistamaan. Tässä ravinnonhankinta-asiassa Rahikainen nousee teoksen keskushenkilöiden joukkoon, vaikka muissa yhteyksissä hän on jäänyt taustalle. Rokan tokaisukin todistaa tämän.

4.4 Muu kaupankäynti

Rahikainen tekee luonnollisesti kauppaa myös muilla tarvikkeilla kuin ravinnolla. Rahikaisen Petroskoissa (Äänislinnassa) olo on luku sinänsä. Tuo kaupunki on kuin häntä varten tehty. Kaupungissa on lähes kaikkea, mitä Rahikainen saattaa kuvitella, monenlaista romua, nälkäisiä asukkaita, naisia ja suuria armeijan varikoita. Rahikainen osaa pelata kuin suurliikemies. Hän ei tee sitä vain ansaitakseen, vaan koska tämä on hänen tapansa elää. Hän ei saanut aikaansa kulumaan, ellei hänellä ollut jotain tekeillä. Koska Petroskoissa on mahdollisuuksia suurempiin liiketoimiin, käy hän niihin käsiksi. Petroskoissa hänen tärkein toimensa on kuitenkin elintarvikkeiden hankkiminen asukkaille, heidän nälkänsä hyväksi käyttäen. Pääasiassa hän tekee tätä nuorien tyttöjen suorittamaa maksua vastaan. Vanhemmat ja saamattomammat miehet voivat huoletta kääntyä Rahikaisen puoleen naisasioissa. Hän tuntee paljon naisia, jotka olivat halukkaita vaihtamaan itsensä leipään. Oman seitsemäntoistavuotiaan lempivaimonsa äidin hän myy kahdesta tupakka-askista eräälle lääkintäkomppanian miehelle. Petroskoissa Rahikainen hankkii eräälle taiteentuntija-sotilasvirkamiehelle ikoneja. Rahikainen pitää miestä hulluna, kun tämä maksaa rahaa sellaisista homehtuneista kuvista.(TS, 229 - 230). Rahikainen on vilpittömän tyytyväinen, kun Mäkilä on heittänyt nämä ikonit pois kuormasta:

-Sinne män ensimmäisen joukkueen johtajankin ikoninkuvat. Mokoma hyypiö mitä kerräil. Noilla nyt ei oo pennin arvo...(TS, 360.)

Rahikainen hankkii ihmisille lähes mitä vain, mitä on saatavilla, jos hinnasta sovitaan ja Petroskoista löytyy rihkamaa, mitään kunnollista kaupungista ei löydy (TS, 229).

Eräällä tauolla Rahikainen alkaa unelmoida "lanteita" katsellessaan ilotalon pidosta. Hän saa vastaansa naurahduksia:

-Mie jos oisin kenraal, niin tyttötalon järjestäisin noista, jatkoi Rahikainen. -Päivärahojen mukana laput jaettaisiin. Rahikainen viehättyi ajatukseen ja sanoi melkein tosissaan: -Niillä lapuilla kaupanteko kävis. -Rahikainen käymässä kauppaa niillä lapuilla. Meinaan, ostamassa. Myyvän te ette sen näkisi niitä milloinkaan. (TS, 98.)

Sotaromaanissa Rahikainen kertoo tarkemmin, miten tyttötalo järjestettäisiin. "Yksi

lippu tulisi kolmea päivää varten. Suuri teltta hankittaisiin ja väepeli ja Mäkilä ovelle lippuja keräämään". Se olisi "soma peliä ja lätke kävisi". Vanhala epäilee, että Rahikaiselta menisivät niin omat kuin vieraat laput ja on tikahtua nauruun. Mutta Rahikainen ei anna periksi:

-Elkäähän, minä sitä kipinävahiks. Ja saahan sitä kauppapuksukin syödä karamellejä mielensä mukaan. Mutta tuo Riitaoja myö silloin kanssa naitettais ensi kerran eläissään. (*Sotaromaani*, 134.)

Riitaoja punastelee ja hymyilee lapsellisesti tälle huomautukselle (*Sotaromaani*, 134). Tämä "naisaarre" olisi myös taloudellinen aarre, ei vain seksuaalisen nautinnon tuottama mielihyvä (Siltala 1996, 271). Ilotalon perustaminen jää aikomukseksi. Tämä voidaan määritellä ainutkertaiseksi toteuttamattomaksi suunnitelmaksi (Rimmon-Kenan 1999, 80). Petroskoissa Rahikainen pääsee toteuttamaan haaveilemansa ilotyttöverkoston. Täällä moni mies löytää naisen. Mutta Rahikainen löytää tietysti ensimmäisenä. (TS, 229.)

Asemasodan aikana Rahikainen perustaa yhtiön Rokan kanssa. Osakkaista Rokka tekee ja Rahikainen myy. Tämä ei varmaan ole yllätys. Se kannattaa Rokalle, vaikka hän tietää Rahikaisen "lyövän retkuun" hinnoissa. Rokka ei puhunut tästä mitään, koska suurista rahoista ei ole kysymys. Lisäksi Rokka tietää kaupanteon viehätysten Rahikaisen mielestä olevan juuri tässä pienessä petkutuksessa. Rokka on hankkinut sormusainetta pudonneesta vihollisen hävittäjästä. Vaikka paikalla on ollut vihollisen varmistuspartio, on Rokka ampunut tämän johtajan ja säilyttänyt muut pois. Hän ottaa itse suurimman saaliin eli kolmilapaisen hävittäjän potkurin. Rokka kehuu, että hänen "sotataloutta ei raaka-ainepula uhkaa". Naapuripataljoonan miehet olivat saaneet rangaistuksen tästä pudonneen viholliskoneen luokse tehdystä retkestä, mutta Rokka ei. Rokka epäilee, että Lammio ottaa häneltä potkurin pois, mutta Koskela kieltää tämän. (TS, 298 - 299.)

Myöhemmin asemasodan aikana Rokka vaihtaa sormushomman lampunjalkatoimeksi. Rahikainen toimii silti Rokan "myyntipäällikkönä" koko ajan. Rokka on myös itse hyvä kauppias, mutta tällä järjestelyllä hänelle jää enemmän aikaa sormusten tekoon. (TS, 319). Kun tappio alkaa hämmöttää, ehdottaa Rahikainen

Rokalle, että he alkaisivat tehdä ruumisarkkuja, mutta Rokka ei innostu tällaisesta huumorista. Hän väittää, että "ruumiit kuopataan" muutenkin. Lampunjalkakauppa tyrehtyy, sillä kukaan ei enää osta lampunjalkoja. Vanhala jaksaa vielä vitsailla tällaisessa asiassa. (TS, 348.) Rahikainen puhuu ironia mielessä, hän tuskin voisi aloittaa ruumisarkkukauppaa. Hänelle kaupanteko on kuitenkin tärkeää ja hän voisi myydä melkein mitä tahansa, että kauppa kävisi. Mielestäni tämän todistaa erityisesti naiskauppa.

Tulevaisuutta ajatellen hän käy kauppaa Rokan tekemillä sormuksilla, vaikka hänellä ei ole perhettä kuten Rokalla, yrittää hän saada rahaa säästöön (TS, 298). Rahikaisen puuhailu Petroskoissa (Äänislinnassa) (TS, 229) kuvastaa hänen toimeliasta luonnettaan. Hän haluaa tehdä kauppaa hyvin monissa paikoissa.

Rahikaisen ja Rokan tapaiset puuhakkaat toverit erottuvat omaksi ryhmäkseen, ja heidän kauttaan jatkuvat monet sellaiset tekemiset, joista sodasta ei tavallaan ole tietoaakaan ja joiden kautta elämisen arvoinen elämä jatkuu. Tällaisissa tilanteissa hengissä selviytyjien akseli toimii (von Bagh, 1992, 342.) Rokka ja Rahikainen pystyvät poikkeavissa sodan olosuhteissa liiketoimintaan. Sodan arkea on yrittää selvitä hengissä.

5 NAISTENMIES

Rahikaisen eräs suurimpia taitoja on seikkailut naisten keskuudessa. Kertoja ei kuvaa näitä matkoja ollenkaan. Näissä asioissa hän on teoksen keskeinen henkilö. Purnaamisen lisäksi Rahikaisen elämä on keskittynyt seksuaalivietin tyydyttämiseen ja kaupantekoon eli kaikki nämä ominaisuudet oikeuttavat luokittelemaan hänet hedonistiksi (Siltala 1996, 271). Rahikainen menestyy naismaailmassa, koska hänen ulkoinen olemuksensa antaa siihen mahdollisuuden. Siltala taas kuvaa Rahikaista "leuhkijaksi" naisasioissa (Siltala 1996, 271). *Sotaromaanista* löytyy hieman tarkempia viitteitä näistä naismatkoista.

Rahikaisen mielenkiinto naisiin tulee esiin heti teoksen alkusivuilla, kun on tullut käsky lähteä Paloaukealta. Lahtinen epäilee, että siitä tulee kahina. Hän uskoo

naapurimaassa riittävän "amisooni" eli ampumatarvikkeita ja miinoja olevan tiellä. Rahikainen sen sijaan näkee heti silmissään Katjuusan. (TS, 11.) *Sotaromaanissa* Rahikainen pääsee ajatuksissaan pidemmälle:

-Ajatus tuntui hänestä mielenkiintoiselta joten hän kehitteli sitä edelleen: -Piesisköhän tuota naapurin tyttöä koittaa. Minkälainen sillä lie se lintunen. Ne kun siellä Venäjällä ovat kaikki epäkohat korjanneet niin jokohan ne on saaneet siellä tavaran sijaansa ylemmäs. Se tässä ois niitä tärkeimpiä uutistuksia. (*Sotaromaani*, 40.)

Pian tämän jälkeen kapteeni Kaarna saapuu parakkiin. Rahikainen uskaltaa puhutella leikillisesti tässä asiassa Kaarna, kun tämä ehdottaa, että ylimääräiset kirjoituslehtiöt jätetään pois matkasta:

-Kaikki liika kama pois, kuten tarpeettomat kirjoituslehtiöt ja sensellaiset.[...] -Herra kapteeni. Ei nyt sentähän kirjoituslehtiöitä. Tytöt ne lakkaa antamasta, ellei lemmestä lurita.[...] -Kuulkaas sitä. Kuulkaapas mitä mies puhuu. (TS, 12.)

Kaarna ei hätkähdä kysymystä, vaan on tyytyväinen puheiden saamasta käänteestä. Vain vaivoin Kaarna pystyy pidättelemään hyvää tuultaan. Rahikaisen kysymys ei ole viaton. Rehvastelijana hän haluaa osoittaa uskallustaan ja taitoaan lohkaista hyvin esimiehelle. Samalla hän testaa esimiestään. Kaarnan huumorintaju ja sanavalmius, miesten puheperinteen tuntemus, hänen kykynsä keskustella alaisten kanssa asetetaan koetteelle. Vaikka Kaarna kuuluu herroihiin, niin hän selviää testistä osoittamalla hallitsevansa "oikeat lähteet" ja kykenemällä vuoropuheluun. (Nummi 1993, 72 - 73.) Kaarna päällikkönä seuraava Lammio ei pysty tällaiseen vuoropuheluun miesten kanssa. jonka hän osoittaa useissa kohdissa.

Tällaiset keskustelun aiheet tulevat jatkumaan läpi teoksen lähes aina kun Rahikainen saa vähän jonkinlaista virikettä tai näkee naisia. Lilja antaa Rahikaiselle sutenöörin "tittelin". (Lilja 1984, 86).

Rahikainen on selvästi *Tuntemattoman* eros, joka siis jo sotaan lähdetäessä paljastaa tavallista voimakkaamman viehtymyksensä naisiin. Nainen asettuu *Tuntemattomassa* jo tässä alkukohtauksessa pääasiassa seksiobjektin asemaan.

Tästä on poikkeuksena vain Kariluodon Sirkka. Teoksessa käsitellään yllättävän vähän suhdetta naisiin, varsinkin kun huomioidaan, että sotilaat ovat asevelvollisuusikäisiä nuorukaisia. Pääosin kertoja kuvaa seksuaalisuutta Rahikaista kuvatessaan. Kertoja antaa ymmärtää, että Rahikainen onnistuu aikeissaan naisten suhteen. (Lilja 1984, 42.)

Rahikainen muistaa huomauttaa Paloaukealta lähettäessä:

-Yöllä kuletaavat. Ei ies yhtään tyttöä tienvarressa. (TS, 37).

Muut miehet eivät osaa tällaista edes ajatella. He ovat niin innoissaan ja jännittyneitä, että eivät ajattele muuta kuin tulevia tapahtumia. Rahikainen on todennäköisesti huomattavasti kehittyneempi tällä osa-alueella kuin muut nuorukaiset. Rahikaisen kommentti on luultavasti myös:

-Mie jos parin viikon loman saisin, niin ikäluokka neljäkymmentäyksi oli vahva. Siitä riittäis rekryyttiä (TS, 146).

Tässä tilanteessa Rahikainen ei havaitse raskausajan kestoa, lapsen mahdollinen syntyminen menisi seuraavalle vuodelle.

Sotaromaanissa Rahikaisen unelmointi naisista jatkuu, ja hän miettii, olisiko kylässä naisia. Hän vertaa itseään tuskaiseen kollinkissaan, jonka on "mouruttava" kuuta päin. Hietanen ärähtää jälleen, että pitäisi saada nukkua. (*Sotaromaani*, 187 - 188.) Hietanen näkee unen tarpeellisemmaksi tulevia taisteluja ajatellen.

Kun taistelun jälkeen majuri Sarastie kiertelee miesten keskuudessa lotta Raili Kotilaisen kanssa, josta kertoja antaa varsin huonon kuvan lukuisten miessuhteiden vuoksi (TS, 96, 402 - 403), Rahikainen saa heti mielikuvituksensa liikkeelle:

-Kahtokee noita lantioita, sanoi Rahikainen. -Mikä oarre se tuolla männä keikkuu, mut mitteepä siitä sotamies. Sitä on pojat moalimassa kallista tavaroo tuossa metrin ja kuenkymmenen sentin välillä paljo. Mut ilimahan sitä Rahikainen tässä voan kipristellöö. Veärin on jaettu sekkii. Toisilla ylenmeärin, toisilla ei mittään. (TS, 98.)

Miesten on pidettävä mielialaa korkealla myös unelmoimalla, Rahikaisen mielestä herroilla on naisia ylenmäärin, nimittäin lottia (Heinonen 1997, 121). Tässä tilanteessa annetaan Rahikaiselle oikeus muotoilla yhteinen arvio monia nuoria miehiä polttavasta ongelmasta.

Lyhyeen tilannereplikkiin on joukkueessa oikeus kenellä tahansa, mutta pitempiin puheisiin saavat tilaa vain taiturit. Pitkästyttävät ja kankeat puhujat keskeytetään armottomasti tai heidän puheitaan häiritään pilkallisin huomautuksin. Naistenmieheksi tunnetulle Rahikaiselle suodaan pitemmätkin puheet, koska hän hallitsee aihepiirinsä sanallisestikin. Osuvalla tilannearviollaan Rahikainen osoittaa aihepiirin ylivoimaisen hallinnan, eikä hänelle nouse kilpailijoita tällä alueella. Sen sijaan joukkueen hölmönä pidetty Salo ei saa vastaavanlaisia mahdollisuuksia puheisiin. (Nummi 1993, 71.)

Tähän edellä mainittuun Rahikaisen kommenttiin on Hietanen sanonut jo kanttiinissa saman ajatuksen hieman eri sanoin:

-Ei tullu siit flikast teijä laste äitti, tuumi Hietanen. -Siin täyty ol knapei kaulukses kans. -Mie nyt en ole sen tarpeessa. -Nyt sää vast oikee suuri valhei juttele. Sää ole semmone miäs, et jos täält henkis selvitä niin mää viä sun mejjän kulmal sonniks. (TS, 26.)

Tällaisen sanominen on monelle miehelle ”kunniamaininta”, ja kun asian sanoo Hietanen, sen arvostus nousee entisestään.

Rahikainen on varmaan harmissaan, ettei ole sotilasarvoltaan Lammion arvoinen sotilas. Toisaalta lukija voi kuulla Hietasen sanoissa kehumista ja kunnioitusta Rahikaisen naistaidoille, jopa hieman kateutta.

Sotaromaanissa Rahikainen jatkaa puheitaan seuraavasti:

-Minä jos oisin likka, niin en välittäis siitä mitä takinkauluksessa on. Kunhan vain ois housunkauluksen alla jotakin... Siellä se nyt öhöttää pöydän päällä. No, miun puolesta menköön. Minä nyt en ole sen tarpeessa. Leipää ja perunankuorivettä kun kaatelee leiliinsä, niin ei tarvita seerumia jäykkäkouristusta vastaan. (*Sotaromaani*, 56.)

Ja vastaa vielä Hietaselle "pirullisesti":

-No, selvität se sinäkin yhen pitäjän lehmät. (*Sotaromaani*, 56.)

Mutta ei onnistu myöskään Lammio aikeissaan naisen suhteen (TS, 27).

Sotaromaani antaa konkreettisen esimerkin Rahikaisen "naistaidoista", Eräänä iltana, kun hän, Lehto ja Määttä ovat olleet ruuan hankintamatkalla, alkaa hän iloisena kertoa:

-Siellä oli pesula järven rannalla... naisil... Yhen kyttyrän mie teurastin keskellä päivää pusikossa. Hätäinen tuo oli peliin. Niin ruma oli ettei ollut liikaa pyrkijöitä. Mitä sitä siinä valikoimaan, mie otin kun sain. -Valehtelet. -Tiijätkösei mitkä ne nämä ovat? Rahikainen veti taskustaan naisen vaaleanpunaiset housut ja riiputteli niitä ilmassa. -Olet varastanut jostakin narulta. -Eikä oo. Määttäkin oli huvittunut ja jatkoi puhettaan niin kuin itsekseen: -Vaan kiire sieltä tuli, kun se housujaan alkoi kaivata. Lehtokin hymähti, ja tuon hymähdyksen sävy sekä Lehdon ilme sai toiset uskomaan, ettei Rahikainen valehdellut. Ja tämä näytteli housuja jokaiselle: -Haistahan... Vieläkö muistat? Tuo kohta sitä on ollu lähellä mailman napaa. Silittää oikein pitää sitä. Siinä on, etten tuohon pusua pistä. Voi voi sitä... Silu silu kissua... -Pan helvettiin ne housut ja pidä suus kiinni. Ei tässä kiinnosta mailman navat, kun jalaat on kun paleltuneet perunat. -Elä, elä hermostu. (*Sotaromaani*, 164 - 165.)

Tässä tilanteessa jopa Määttä ottaa osaa keskusteluun. Hietanen keskeyttää jälleen kerran mielenkiintoisen tarinan äkäisellä huomautuksellaan, joka palauttaa keskustelun arkisempiin asioihin. Hietasella on vaikeuksia kuunnella Rahikaisen selostuksia.

Hietanen on tässä naisasiassakin Rahikaisen vastakohta. Hän löytää Petroskoissa itäkarjalaisen opettajattaren, Veran. Tämä on hyvin kaunis nainen ja vakaumuksellinen kommunisti. Hietanen tuntee alemmuudentuntoa hänen seurassaan. Siksi hän pyytää aina Rokan ja Vanhalan mukaan vieraillessaan naisen luona. Hietasen ja Veran kanssakäyminen ei johda mihinkään seksuaaliseen suhteeseen. (TS, 236.) Linna esittää Liljan mielestä Veran positiivisessa valossa, tämä on monien mielestä ihmeellistä, koska toisaalta lotta Kotilainen esitetään moraalisesti alas vajonneena. Lukijan on kuitenkin huomattava, että nämä naiset eivät ole ainoat lajinsa edustajat teoksessa. (Lilja 1984, 87.)

Hietanen on naisen seurassa herrasmies, kun häntä verrataan Rahikaiseen.

Petroskoissa hän kiusaa myös vanhoillista Mäkilää naisasioissa. Mäkilä väittää varastolla Rahikaisen varastaneen varastosta sokeria. Rahikainen sanoo, että hän ei ole *"pikku varastojen vaivainen, ja että hänellä on toiset hankinta-alueet"*. Mäkilä väittää tietävänsä Rahikaisen. Rahikainen kääntää puheen naisiin:

-Jos siulla kateeksi käyp, niin hommoonhan mie. Tiijossa on. Ummikko tuo on, mut eihän siinä kieltä tarvihe. Ja rinnat sillä on ennennäkemättömät.

Hiljainen ja uskonnollinen Mäkilä rykii ja punottaa vetäytyen varastoonsa hyvin loukkaantuneena. (TS, 234.) Rahikainen tekee selvästi pilaa Mäkilän kustannuksella. Humoristit eivät yleensä teoksissa ole koomillisen näköisiä, mutta pilan kohde voi olla hieman poikkeavan näköinen. Kinnusen mukaan voidaan poimia jokin fyysinen ominaisuus tai piirre, jota voidaan painottaa. (Kinnunen 1994, 87.) Mäkilä on ehkä hieman erinäköinen, koska on tukevampi, ja erikäytöksinen kuin "tavallinen" sotilas. Rahikainen uskoo, että Mäkilä ei pysty hankkimaan naista ulkoisilla avuillaan.

Hietanen on myös varastolla pyytämässä leipää, viedäkseen sitä lapsille. Mäkilä purnaa jotain ruuanjakoajoista, mutta antaa Hietaselle hänen oman osansa leivästä. Rahikainen alkaa kysellä Hietasen naisasioista, joka kehuu "Veraansa" estoitta. Mutta Rahikainen ei jää yhtään huonommaksi, vaan kehuu:

-Elä... On miullai. Mutta totta mie haastoin Mäkilälle. Jos sie tarvihet tai tiijät jonkun tarvihtevan niin mie toimitan. Enkä mie tuosta paljon välitystä. Lyllerö se on mutta ne rinnat. Niin on kuin kaksi pientä porsasta ois takapuol pystyssä. (TS, 234.)

Nämä repliikit Lilja kuvaa teoksen mehevimmiksi (Lilja 1984, 86). Rahikaiselta löytyy myös monia muita hyviä repliikkejä, kuten lukija huomaa. Hietanen ei kuitenkaan myönnä tarvitsevansa Rahikaisen naisia ja Rahikainen alkaa arvioida muita vaihtoehtoja (TS, 235). Tässä kohdassa ei voida nähdä väheksymistä tai halveksuntaa valloitetun alueen naisia kohtaan, Rahikainen on yhtä toimielias myös suomalaisten naisten keskuudessa (Lilja 1984, 86).

Rahikainen osaa kääntää huumoriksi asioita myös naisten avulla. Kun miehet epäilevät viholliselta miehien loppuvan, sanoo Lahtinen sieltä vastaan tulevan naissotilaita. Tähän Rahikainen sanoo heti asian huomioiden, että "*Sillohhan sitä hyvä on tarkata. Pilikka kun on tuttu*". Vanhala lisää tähän virnuillen, että: "*Tulis kauheita lähitaisteluita. Sais Rahikainenkin Mannerheiminristin*".(TS, 206.) Tässä Vanhala antaa ironisen tunnustuksen Rahikaisen maineelle naisasioissa, ehkä hän on jopa kateellinen Rahikaiselle.

Kun miehet keskustelevat panssarikiiloista, sanoo Lahtinen, että ne ovat muut "kiilat", jotka tunkeutuvat Venäjän turvattomaan naiseen. Tähän Rahikainen heittää takaisin omalla tyylillään:

-Kyllähän tuo tunkeutuu, mutta hyvin tuo poisikin tulee.

Rahikainen arvelee Lahtisen "pistelevän" häntä. Joku toteaaakin tämän koskevan Rahikaisen "hermoon". Tämä tyrmää jälleen kerran Lahtisen "hengennon". (*Sotaromaani, 296 - 297.*)

Rahikainen on joukon miehistä ainoa, joka päättää Mannerheimin syntymäpäivänä karata naisiin. Rahikainen tietää, että naisia on lähistöllä. Jälleen Hietanen epäilee Rahikaisen retkiä. Hän epäilee, että Rahikaisen on mentävä Syvärin toiselle puolelle. Rahikainen vastaa päättävästi:

-Ajelevathan nuo kolonnat yhtenä. Ja lähempänä on suuri leiri. Siellä naisii on tienteossa. Lomalaiset hoastoivat. Mitä sie sanot, esmies? (TS, 276 - 277.)

Rahikainen kysyy Koskelalta luvan, joka siihen myöntyy sanoin: "*Mies menee ja mies tulee ja mies vastaa itse kulkemisistansa*". Samalla Koskela sanoo Rahikaisen "olevan luvalla puntaamassa", hän ei virallista lupaa myönnä. Hän kertoo Rahikaiselle ajan, milloin lähdetään, ja jos Rahikainen ei ole lähtöpaikalla, kärsii hän kymmenkertaisen vartion linjassa. Koskela käyttää sanontaa "asialliset hommat suoritetaan, muuten ollaan kuin Ellun kanat". (TS, 277.)

Rahikainen lupaa olla paikalla, jos on hengissä. Hän on pyytänyt oman osuutensa kiljusta pulloihin. Kun miehet annostelevat juomaa pulloihin, Rahikainen käärii

samalla huopaa reppuunsa:

-Mitä hitto sie tiet huoval? -Pitäähän sitä peti. Paljaalla moalla nyt kuka! (TS, 277.)

Tämä Rahikaisen naiseen lähtö on miehistön keskuudessa teko, joka Rimmon-Kenanin määritelmän mukaan on henkilön suorittama ainutkertainen toiminto (Rimmon-Kenan 1999, 80).

Kun Rahikainen on mennyt, alkavat miehet arvioida Rahikaisen sotataitoja. Rokka kehuu Rahikaisen selviän sodasta kieroutensa avulla. Sen sijaan Hietanen on toista mieltä:

-Se täyty kyl sanno, vaik mä en sil mittän paha tarkota, et Rahikaine ei kans ol kovi mont kertta ittiäs kuuln tiäl pannu. (TS, 277.)

Tässä kohdassa Hietanen arvostelee varsinkin Rahikaisen taistelusuorituksia. Vaikka Hietanen yrittää sanoa mielipiteensä kohteliaan hienovaraisesti, lukija huomaa selkeästi Hietasen negatiivisen äänensävyn.

Myös Salo yhtyy tähän Hietasen mielipiteeseen. Sihvonen sen sijaan on sanoo jokaisen pelkäävän. (TS, 277.) Salon puheet ovat aivan turhia, koska hän on joukon heikoimpia ja huonoimpia miehiä. Sihvonen ymmärtää, että he kaikki ovat sotilaina melko samanlaisia. Joukon parhaimmat sotamiehet Määttä ja Vanhala ovat hiljaa.

Vanhala sen sijaan kaivaa soittopelinsä esiin ja alkaa sormella pyörittää levyä. (TS, 277.) Hän tajuaa, että tällaisessa tilanteessa on turha arvostella poissaolevia, vaan ottaa ilo irti poikkeavasta olosta. Pian muut yhtyvät ilonpitoon. Rahikainen näkee naiset paljon tärkeämpänä kuin miesten metelöinnin. Muita miehiä kiinnostaa kiljunjuonti enemmän kuin naiseen lähtö, koska halukkaita lähtijöitä ei löydy.

Rahikainen palaa aamulla sovittuun aikaan mennessä. Hän herättää kahistelullaan miehet ja hieman ihmettelee, kun he eivät ala kysellä hänen retkistään. Vanhala ei ole kateellinen ja kysyy hetken kuluttua matkasta, *"aukaisitko villtikäärön"*? Tätä Rahikainen on odottanut ja vastaa salaperäisesti hymyillen ja asian merkityksellisemmäksi tehden:

-Mie nukun ruokailuun asti. Elkää herättäkö ennen! Toinen pullo män vartiomiehelle, mutta ruohtalaista vanikkaa sain välillä. (TS, 290.)

Rahikainen on halunnut ansaitsemansa huomion ja nyt hän saa sen. Tämän jälkeen hän vetää peitteen korviinsa ja nukahtaa. Rahikainen ei enää kuule, kun Mäkilä tulee kyselemään, kuka on varastanut kiljuastian. (TS, 290.) Tässä naismatkassa yhdistyvät Rahikaisen kaksi mielihalua selvästi. Rahikainen käy mielellään kauppaa, kun siihen on tilaisuus, kuten hän käy myös naisissa, kun tilanne on sopiva. Yleisesti miehet eivät ole kateellisia Rahikaisen matkoista. *Sotaromaanissa* Rahikainen väittää naisen silitelleen hänen "törkyistä" niskaansa ja sanoneen "*Voi miun kukkoain*" (*Sotaromaani*, 348). Rahikaisen sana "törkyinen", kertoo, että "niskavillat" ovat päässeet kasvamaan ja Rahikainen ei ole päässyt huolehtimaan ulkonäöstään.

Asemasodan aikana Rahikaisen vuoteen yläpuolelle on kiinnitetty kuvasarja. Se on leikattu "Signaalista". Näissä kuvissa esiintyy "*Sabine ennen kylpyä, Sabine kylvyssä, ja Sabine kylvyn jälkeen*". (TS, 301.) Muiden vuoteiden yläpuolella ei tällaisia kuvia esiinny. Kun miehet joutuvat lähtemään korsusta venäläisten hyökkäyksen takia, tiedustelee joku mies:

-Meinaakkos jättää Sabinen tänne sotamies Venäläisen raikattavaksi? - Jääköön. Kulunuthan tuo jo on. (TS, 349.)

Rahikainen ei sure yhden naisen kuvan takia. Muut miehet ovat allapäin, mutta Rahikainen suunnittelee jo uusia "metkuja". Rahikaisen kommenteista kuulee, että hän uskoo naisia löytyvän myös peräytymisvaiheessa.

6 POHJOISKARJALAINEN HUUMORIMIES

6.1 Rahikaisen huumori

Pääsääntöisesti teoksessa esiintyvä huumori on lähtöisin Itä-Suomesta. Sen parhaimmat edustajat ovat Rahikainen ja Rokka. He molemmat ovat iloisia ja

heidän tarinansa ovat eläviä. Länsisuomalaisista huumorin viljelijöistä voi mainita vain Hietasen, ja hänenkin huumorinsa on enemmän ironista ja *Vänrikki Stoolin tarinoihin* pohjautuvaa. Lisäksi Honkajoki on humoristi, hän on asunut eri puolilla Suomea (TS,302). Pohjalaiset Mäkilä ja Salo ovat melkoisia tosikkoja, eikä hämäläinen Koskelakaan huumoria viljele. Toisaalta savolainen Sihvonen ja karjalainen Susi ovat melko hiljaisia.

Teoksessa esiintyy toki joka puolelta Suomea tulevaa huumoria. Kuusen mielestä mitään suomalaista huumoria ei ole olemassa. Huumori pitää luokitella alueen mukaan, kuten esimerkiksi viipurilais-kannakselainen tai Turun puolen huumori. Näitä riitasointujen sekamelskaa ei pidä nimittää suomalaiseksi huumoriksi. Hämettä ympäröi tämä joka suunnasta tuleva huumori. Ja Linna on hämäläinen. Linnan tie yleissuomalaiseksi huumorin profeetaksi on ollut ovela. Hän piiloutui varusmiesporukkaan, jossa miehet tulivat eri puolilta Suomea. Hän kuunteli esimerkiksi näitä Rahikaisen ja Rokan esikuvien tarinoita. Tällainen itäsuomalainen huumori jää kuitenkin usein vahvojen hämäläisten varjoon. Tavanomainen itäsuomalainen leikinlasku kärsii länsisuomalaisista rotusortoa. (Kuusi 1988, 49, 51, 54 - 55.) Rahikaisen ja Hietasen välisessä keskustelussa on havaittavissa tällaista rotusortoa, joka johtuu osittain Hietasen korkeammasta sotilasarvosta. Tähän sanailuun Vanhala tuo usein väliin hihittelynsä ja jonkin sopivan sutkautuksen.

Kinnunen sanoo tutkimuksessaan, että kun henkilö on asetettu koomilliseen valaistukseen, henkilö on objektiivisesti koominen. (Kinnunen 1994, 71). Tapauksessa, jossa on sopiva konteksti ja sitä osataan käyttää hyväksi, riittää yksi teko luomaan koomisen tilanteen. On osattava valita konteksti ja hetki. Kiinnostavaa on lähes aina ja kaikkialla, muuallakin kuin huumorin alueella se, miten vähällä voi saada aikaan paljon. Koominen voi olla ja koomiseksi voi tulla vain sellainen, joka on yhteisön sisällä, relevantissa yhteisössä. Sanallisessa viestissä tarvitaan vain lause tai sana laukaisemaan koominen tilanne. Pilkkallisen eleen tai sanan tulee olla tuttu, jotta sitä käytettäessä syntyisi komiikkaa. Kinnusen luokittelee keinot, jolla luodaan komiikkaa. (Kinnunen 1994, 77, 80, 82 - 83, 87.) Teoksessa Salon vakavat pohjalaismurteelliset kommentit aiheuttavat usein koomisen tilanteen. Rokka ja Rahikainen osaavat valita oikeat sanat näissä tilanteissa. Sotatilanne itsessään on harvoin koominen, sillä tilanne on lähes aina vakava.

Poikkeavaa huumoria teokseen tuo täydennysmies Honkajoki. Nummi nimittää häntä tyyllitaituriksi ja parodian hallitsijaksi (Nummi 1993, 88). Honkajoen huumori kuuluu monissa tilanteissa, joista esimerkkejä ovat hänen saapumisensa korsuun, iltarukous miehille sekä luutnantti Lammion kanssa keskustelu (TS, 301, 345 - 346). Sihvo sijoittaa Klappin luokittelun mukaan Honkajoen narreihin ja veijareihin. Honkajoki on puhdas narri, enemmän kuin pelle tai klovní. (Sihvo 1990, 37.) Honkajoki eroaa Rahikaisesta ja muista teoksen henkilöistä klovnimaisuutensa takia.

Rahikaisen huumori tulee esille lähes joka tilanteessa ja kaikissa edellä kuvatuissa kappaleissa. Rahikaisen lähes jokaiseen repliikkiin voi sisältyä jonkinlainen pieni huumorin pilkahdus. Näitä pieniä ironisia kommentteja eivät aina kaikki ymmärrä. Savolaisperäinen murre lisää huumorin vaikutusta.

Kun miehet löytävät ensimmäisissä taisteluissa kaatuneita venäläisiä, miehet katselevat totisina, kunnes Rahikainen laukaisee tilanteen irvokkaalla tavalla. Hän koputtaa kaatuneen vihollisen kypärää ja sanoo:

-Haloo. Sanohan onko siellä ryssän helevetissä kylmä? (TS, 64.)

Miehet eivät uskalla hymyillä, vain Vanhalaa naurattaisi, mutta hänkin pysyy vakavana. (TS, 64). Rahikainen on ainoa, joka uskaltaa ja kykenee viljelemään huumoria tällaisessa muita hirvittävässä tilanteessa. Mutta se on Rahikaiselle ja muillekin ainoa keino selvitä sodan kauheuksista. Pian tämän jälkeen myös muut uskaltavat nauraa ja alkavat leikkiä venäläiseltä luutnantilta löytämällään hajuvedellä (TS, 65). Tässä tilanteessa Rahikaisen terapeuttinen rooli korostuu. Vanhala naureskelee vielä jälkeinpäin vartiossa Rahikaisen huumorille (TS, 68).

Sotaromaanissa Rahikainen menee vielä pitemmälle viholliselle nauramisessaan:

-Katohan Latimiriä. Niin on vino silmä, että näkköö keskiviikkona molemmat sunnuntait. (*Sotaromaani*, 98.)

Kun miehet tapaavat jääkäreitä, Rahikainen virittää tunnustelevan keskustelun

näiden kanssa:

-Teillä sitä ei taida olla ollenkaan kenttäreittiä? -Kuinka niin? -
Kun joka miehellä näkyy olevan erikseen pata piässä. -Eikö
teillä sitten ole kypäreitä ollenkaan. -Eihän meillä. Meillä ei oo
muuta kuin näläkä. Teillä sitä taitaa leipeekin olla? (TS, 116.)

Kun jääkäri kertoo leipää olevan, aloittaa Rahikainen kaupan teon hankkimillaan
kokardeilla. Hän yrittää alkuun alemmilla merkeillä, mutta jääkäri on myös
onnistunut saamaan näitä merkkejä ja Rahikainen joutuu tokaisemaan: *"Katohan.
Mie sitä en oo joutanu noin paljoo kerreemään. Tapella on pitäny välillä"*.
Rahikainen joutuu ottamaan esille upseerin laatan. Tästä jääkäri innostuu, mutta
Rahikainen osaa kaupanteon ja neuvottelee huumoria äänessään vielä lisää
leipää. Kun kauppa on tehty, sanoo hän kuin katuen *"hyvän merkin menneen liian
ohuista leivistä"*. (TS, 116.)

Rahikainen ei malta olla hiljaa, kun Lahtinen kehuu, että venäläiset on pitänyt
kuoppaansa tappaa. Rahikaista huvittaa Lahtisen totinen aatteellisuus ja lisäksi
hän haluaa kehua jääkäreille:

-Mitä tuo nyt on jos yhen kerran. Meidän eessä sitä on ollu
sellaisii, jotka on pitäny tappoo pariin kertaan. Niin on sitkeitä.
Kissallahen ne sannoo olevan yheksän henkee. Takkoomaan
mie en tuota kuitenkaan mäne. (TS, 117.)

Rahikainen "heittää" Lahtiselle vielä toisen mehevän lauseen, kun tämä haukkuu
reserviläisiä vanhoiksi, että voi vielä suussa juuri sulaa:

-Elä veikkonen. Riittää, kun saa puuroo purtuu, voita tiällä nyt
sulatettavana. (TS, 120.)

Nämä lauseet kertovat Rahikaisen huumorista ja siitä, että hän uskaltaa "piikitellä"
Lahtiselle, joka ei huumoria oikein tajua. Samassa yhteydessä hän kutsuu vankeja
ryssiksi, kun nämä nauravat tshuna-sanalle (TS, 122).

Hietasen ja Rahikaisen kinastelu on jo unohtunut Petroskoihin saavuttaessa.
Molemmat haastelevat leikkisästi täistä, joita tuntuu molemmilta löytyvän. Hietanen
pitää Petroskoille puhetta, lopuksi hän toteaa täiden kutiavan "perkelest".
Rahikainen ei malta olla panematta paremmaksi ja vähättelee Hietasen täitä:

-Mitä ne siun täit tässä ovat! sanoi Rahikainen väheksyen. Miulla sitä on ollu yks navanpielessä liekanarussa ja pari viikkoo. Oskar on nimeltään. Puolsenttinen on valehtelematta ja vapauvenristi selässä. (TS, 223.)

Teoksen loppupuolella Hietanen keksii, että heidän pitäisi pyydystää rottia elävältä ja laittaa niiden kauloihin lappuja, joita toisten korsujen miehet voisivat lukea. Rahikainen jaksaa vielä lisätä tähän:

-Elä, mie kun keksin, sanoi Rahikainen. -Toisessa komppaniassa on muuan Salmin poika joka osaa venäjää. Pannaan se kirjoittamaan venäjäksi ja sitten lähetetään postia.(TS, 295.)

Vanhala on heti jutussa mukana, mutta Koskela lopettaa tarinoinnin asiallisella tokaisulla (TS, 295). Rahikainen haluaa päästä ääneen tässäkin tilanteessa.

Rahikaisen huumorintajua kuvaa hyvin se, että hän suree harvoin. Kun sodan onneton loppu alkaa hahmottua miehille, Rahikainen ottaa tilanteen huumorilla. Lähes kaikki miehet alkavat kieltäytyä turhista tehtävistä. Vain Koskela on alusta asti ollut valmiimpi mahdolliseen tappioon. Jopa Rokka masentuu, kun huomaa, että oma koti ja kotiseutu menetetään. Vanhala yrittää naureskella entiseen malliin, vaikka hänelläkin on välillä mieli maassa. Rahikaiselle kaupanteon loppuminen on pahempi asia kuin yleinen tilanne. (TS, 348.)

Kun joukkoon tulee täydennystä peräytymisvaiheessa, sanoo Rahikainen ivaa ja varmaan myös katkeruutta äänessään, mutta kuitenkin huumorilla:

-Suomi-äiti se roastaa lapset rinnoiltaan ja lähettää puolustamaan ihtiään. (TS, 365.)

Rahikainen muistaa isänmaan ja sen heikon tilanteen. Rahikainen ei ole tämänkään takia erityisen masentunut.

Eräs alokkaista sanoo Hietasta kersantiksi. Hietanen kuulee tämän ensimmäisen kerran ja se huvittaa häntä. Hietanen huomauttaa muille kuinka suuri herra hän on. Tähänkään Rahikainen ei malta olla vastaamatta:

-Koulutuskeskuksessa peloteltuja alokkaita. (TS, 365.)

Vanhala väittää, että "urhojansa kansanvalta esiin työntää kaikkialta" ja hihittelee (TS, 365). Rahikaisen äänessä voi kuultaa lievä kateus Hietasen korkeasta asemasta. Hän mielellään kuulisi itseään kutsuttavan herraksi.

Pian tämän jälkeen Hietanen haavoittuu ja menettää näkönsä. Hän yrittää pelastaa erästä alokasta pois tykkitulesta. (TS, 369.) Vain Koskela puhuu haavoittuneen Hietasen kanssa ja sekin on erittäin vaikeaa. Koskela ei osaa kuvitella Hietasta sokeana. Hietanen haluaisi saada pistoolin, että voisi ampua itsensä. Tätä hän ei tietenkään saa. Hietanen yrittää väkikäsiä sukkauttaa (TS, 371):

-Silmi ei ol. Ei käy poramine (TS, 372).

Muut miehet ovat järkyttyneitä eikä kukaan sano sanaakaan. He kättelevät Hietasen, koska tilanne sen sallii. (TS, 369 - 373.) Myös Rahikainen on vaiti ja tällä hiljaisuudella kunnioittaa Hietasta. Tästä tapahtumasta ei mene pitkää aikaa kun sairasauto, jossa Hietanen lähtee, joutuu vihollisen tulitukseen ja kaikki autossa olevat kaatuvat (TS, 378).

Sodan loputtua Mielonen huutelee miehiä kuuntelemaan ministerin puhetta. Tähän jaksaa Rahikainen vielä väsyneenä muotoilla lauseen hyvin humoristisesti, vaikka äänessä on kiukkua:

-Heijän perkeleijen puhheista. Puhheilla ei asiat parane. Kun kerran loppu ruuti niin on parempi pittee kita kiinni. Poasaa nyt siellä pienten kansojen oikeuksista. Niijen peälle nostaa koira jalan. (TS, 443.)

Nummen mielestä Rahikainen häpäisee "herrat" viimeisen kerran viittaamalla virtsaukseen (Nummi 1993, 155). Jokainen jäljellä oleva yrittää viisastella jotain, vaikka mielet ovat matalalla. Vanhala naureskelee Honkajoen viisauksille. Virallisen "Suursuomen" edustaja Jalovaara itkee kauempana Suomen kohtaloa (TS, 444). Rahikaisen puhe jättää paljon avoimia kysymyksiä, jotka jäävät lukijan mietittäväksi, joskin historia on antanut niihin vastauksen. Jalovaaran pettymys kuvaa hyvin

päälystön näkemystä sodan lopputuloksesta. Sodasta ensikädessä vastuussa olevat henkilöt joutuvat kokemaan vielä raskaampana Suomen kohtalon. Näillä henkilöillä on ollut halu tehdä Suomesta suurvalta. Vanhala naureskelee, koska hänen ja muiden sotamiesten tehtävä on jatkossakin kuunnella ja totella korkeampi arvoisia, jotka antavat määräykset ja tehtävät, joita miehistö suorittaa.

6.2 Rahikaisen arvomaailma

Miesten suhtautuminen uskontoon on melko yhdentekevää. Miehet eivät ole kiinnostuneita virallisesta uskontonormistosta. Virallista isänmaallisuutta miehiin lietsovat myös armeijan hierarkian edustajat, kuten sotilaspastori. Virallisen normiston edustajien aiheuttama epäluulo on vaihtunut jo suoranaiseksi vihamielisyydeksi. (Lilja, 1984, 20 - 21.) Rahikainen käyttää komppanian pastorista nimitystä "varis", joka liittää paikalle. Pastori kuvataan heikoksi tyypiksi. Pastorin ääni on heikko ja hän ei saa miehien kunnioitusta. (TS, 27.) Sotilaspappi muistuttaa sotilaita uhrautumisesta kotien ja isänmaan puolesta. Salo puolustelee pastoria, Rahikainen näkee isänmaallisessa hengessä kuolemalla uhkailemista. (Lilja, 1984, 21.) Rahikainen edustaa enemmistön kantaa uskontoon suhtautumisessa, joka on jos ei vihamielinen niin ainakin välinpitämätön "pakkouskonnon" suhteen (Lilja 1984, 35). Miehistä vain Mäkilän voidaan katsoa olevan uskonnollinen ja hän veisaa kauniilla äänellä hartaudessa. Toinen ääripää on Lehto, joka on yhtä kivettynyt kuin aina muulloinkin. (TS, 28.)

Rahikainen arvosteleo pastorin saarnaa ivallisesti:

-Jopa pit soarnan. Millä iliveellä sitä tuollaisesta lähtöö ies tuonlainen eän. Mutta hirveitä tuo hoasteli. Myö jouvutaan pojat kalamistoihin. Sellaisia uhkauksia latel niin että karvat sitä vielä törrottää niskassan pystyssä. (TS, 29.)

Suurin osa miehistä ei kiinnitä Rahikaisen sanoihin mitään huomiota. Sotamies Salo pitää kuitenkin puhetta hyvänä. Salo on miehistä ainoa, joka suhtautuu positiivisesti viralliseen uskonto ja isänmaa normistoon. (TS, 29.) Hieman myöhemmin Salo on innokas kuulemaan ministerin puheen ja intoutuu ylistämään vanhanaikaisia tykkeitä (TS, 40, 41).

Rahikainen ei kuolemaa kunnioita, vaikka on Ukkolan haudan äärellä arvokkaan vakava. Toisaalta hän lausuu Mäkilälle muutaman kunnioittavan sanan, jossa hän arvostaa Mäkilää:

-Oli tuo siinä mies että painoi herrojen sälyt kuormista mehtään.
(TS, 360.)

Tässä tulee esiin Mäkilän demokraattisuus ja oikeudenmukaisuus.

Sotamies Kaukonen kaatuu hyökkäyksessä, jossa Koskela tuhoaa vihollisen bunkkerin kasapanoksella. Konekiväärimiehet saapuvat katsomaan hänen ruumistaan, ja äänessä ovat Lehto ja Rahikainen. Lehto pitää nopeaa kuolemaa hyvänä, Rahikainen käyttää tilanteessa hieman eri termejä vaikka häntä kuolema ei liikuta paljon Lehtoa enempää, silti Rahikainen sanoo totisena:

-Siihen loppui Kaukosenpojan sota. (TS, 85.)

Kaukosesta puhutaan vielä hieman myöhemmin ruokailussa, kun Riitaoja sanoo nähneensä hänen ruumiinsa tiepuolella. Riitaoja kauhistelee ruumiita ja haavoittuneiden huutoja. Lehto kääntyy vihaisesti pois päin ja muut sotilaat eivät ilkeä ivailta Riitaojan lapsenomaisuudelle, mutta Rahikainen yrittää keventää tilannetta puhumalla Riitaojan kanssa huolettomasti:

-Mittee rumia? -En ilikiä sannoo. -Jos kuoleva ilkeää niin mikset sinä? -Jeesuksen Ristuksen perkele.[...] -Kaipa tuo varmuuven vuoks pyytel anteeks molemmilta. -Ei soa puhua. Läekintämiehilläi veet silmissä. (TS, 98 - 99.)

Rahikaisen sanoista on tässä anteeksi pyytämiskohdassa kohdassa poistettu sanat "*Jeesus sekä perkele ja se, että ei tiedetä kumman joukkoon sitä joutuu*". (Sotaromaani, 135.)

Tähän Lehto vastaa miehekkään raa'asti:

-Ei täällä itku auta. Saatanallinen ralli päälle vaan. Se on raakaa peliä kun hevoset nai, siinä tanner jyskää ja aittaa kaatuu. (TS, 99.)

Vaikka Lehdon sanoihin sisältyy rehentelyä, hän määrittelee raa'alla sanonnallaan ne ahdistavat olosuhteet, joihin miehet on tuomittu. Kuten lukija huomaa, ohjeen sisältämä repliikki saattaa olla yllättävän tyly. (Nummi 1993, 74.) Nummi väittää tämän puheen olevan Rahikaisen kommentti (Nummi 1993, 74), mutta todennäköisesti se on Lehdon puhetta. Lehto on tässä keskustelussa mukana. Lisäksi puheessa käytetty puhetyyli on Lehdolle ominaista.

Sokerin löydön yhteydessä löytyy myös venäläinen sotilas, joka yrittää ampua miehiä. Rahikainen ehtii vielä viisastella ennen maahan syöksyään:

-Tuo piru se myös osille pyrkii. (TS, 90.)

Tässä tilanteessa miehet eivät saa vankia. Vihollinen räjäyttää itsensä käsikranaatilla. Miehet katselevat inhoten sisälmyksiä ja Salo sanoo: *"venäläisiä pelotellun, että omaiset ammutahan jos antautuu"*. Nämä sanat tulevat merkitseviksi, kun miehet saavat hieman myöhemmin vangin, miehet keskustelevat tällöin kuolemasta ja moraalista. (TS, 91, 111 - 114.) Lehto kuitenkin ampuu tämän vangin kansainvälisten ohjeiden vastaisesti. Tästä syntyy kiistaa, kun esimerkiksi Koskela ja Hietanen eivät hyväksy ampumista. Rahikainen saapuu paikalle myöhemmin vartiosta ja laukaisee tilanteen koomisella huomautuksella, kun miehekkäänä esiintyvä Salo ja muut ovat pienessä sanaharkassa:

-Kun pelotellahan, että ammutaan, jos antautuu, sanoi Salo. -No, eikös tuota sitten ammuttu! Eipä tuo turhaan pelänny, sanoi Rahikainen.[...] -Mutta ei sentään silmiä puhkota eikä kieltä revitä. Ja sanoihan Lehto, että tuo karkuhun yritti. Sotalaki antaa sillon luvan ammuta. (TS, 114.)

Toisia Salon sanat huvittavat. He tietävät Salon yksinkertaisuuden ja Salo nielee myös virallisen Suomen propagandan helposti, jota sota-aikana pyrittiin jakamaan sotilaille taistelumoraalin ylläpitämiseksi. Miehet pitävät kuitenkin tilannetta erityisen hauskana. (TS, 114.) Koskelan sisältä löytyy niin suuri henkisen elämän määrä, että sota ja tappaminen ei käynyt häneltä luontojaan (*Sotaromaani*, 150). Tämäkin tilanne kertoo hyvin Rahikaisen nokkeluuden ja sanavalmiuden. Varsinkin kun häntä verrataan pohjalaisen jäykkään Saloon. Samalla Rahikainen on keksinyt paikan, jossa sokeri säilyy kuivana eli kaasunaamarin sisällä (TS, 114).

Teoksen ehkä vaikuttavin kohta, jossa rukoilulla on huomattava osa, esiintyy, kun vänrikki Kariluoto rukoilee lähettinsä pyynnöstä. Rukoilu ei tässäkään tilanteessa auta, vaan lähetti kuolee Kariluodon käsivarsille. (TS, 163.) Kun joukkoon tulee täydennystä asemasodan kuluessa, kyselee nuori sotamies Hauhia, onko "mennyntä paljon miehiä". Rahikainen ehtii ensimmäisenä vastamaan:

-Harva se päivä joku heittää veivinsä. (TS, 304.)

Rahikainen yrittää hieman leikkisästi säilyttää Hauhiaa, käyttäen melko "ronkia" sanontaa. Tämä kuvaa myös Rahikaisen suhtautumista elämään ja kuolemaan. Rokka käskyy Hauhia olla uskomatta, mutta varoittaa samalla paikan vaarallisuudesta (TS, 304). Hauhian kuolema hieman myöhemmin järkyttää myös Rahikaista (TS, 316).

6.3 Elokuviin Rahikainen

Tuntemattomasta sotilaasta on tehty kaksi elokuvaversiota. Nämä sovitukset ovat osaltaan olleet luomassa kuvaa suomalaisista sotilaista. Varsinkin Edvin Laineen *Tuntematon sotilas* on suomalaista kansallisomaisuutta. Katsoja ei voi sivuuttaa näissä elokuvissa olleita hahmoja. Ne tulevat väistämättä silmiemme eteen, kun puhutaan esimerkiksi sotamies Rahikaisesta henkilökuvasta. Juuri tällaiset omakohtaiset kokemukset ja muistot ovat tärkeitä, ne lisäävät meidän fantasioitamme henkilöistä (Hochman 1985, 39).

Kasvot Rahikaiselle on antanut Kaarlo Halttunen. Hän oli Laineen *Tuntemattomassa* jo kaljuuntuva keski-ikäinen mies, jonka kasvoilla uurteet alkoivat näkyä. Ulkoisesti hän ei vastannut kiharatukkaista komeaa nuorukaista, minkälaiseksi Rahikainen on *Tuntemattomassa sotilaassa* kuvattu. (Laine 1955.) Rahikaisen puheet ja teot jäivät Laineen ohjauksessa melko vähäisiksi, monet hänen loistavat sukkautuksensa on jätetty pois. Ohjaaja Laine ei nähnyt tätä ikäkysymystä oleellisena. Hän näki, että sodassa oli nuoria ja vanhoja. Roolijako oli vaikea tehtävä. Se suoritettiin pitkällisen pohdinnan jälkeen. (Laine 1983, 42.) Halttunen oli jo tuolloin kokenut näyttelijä. Ohjaaja Laineen mukaan tarkoitus on ollut saada Linnan parhaat repliikit todella iskuvoimaisiksi ja tässä suhteessa Kaarlo Halttunen ei tuota pettymystä sen enempää ohjaajalle kuin yleisöillekään (Terttula

1956, 3). Useat ihmiset ovat nähneet elokuvaversiot ennen kirjan lukemista, joten he ovat muodostaneet oman mielikuvansa henkilöistä elokuvien perusteella. Vanhat sukupolvet ovat voineet muodostaa mielikuvansa pelkän kirjan perusteella, joten elokuvissa henkilöahmot eivät välttämättä vastaa heidän mielikuviaan.

Rauni Mollberg ohjasi vuonna 1985 uuden version *Tuntemattomasta sotilaasta*, niin sanotun uuden *Tuntemattoman*. Tässä elokuvassa Rahikaisen roolissa näytteli Halttusta tuntemattomampi Mika Mäkelä. Mäkelä oli Linnan teoksen kaltainen salskea ja kiharatukkainen nuorukainen. (Mollberg, 1985.) *Tuntemattoman* kuvausten aikaan Mäkelä oli aloitteleva näyttelijä, jota ei oltu paljon elokuvissa nähty. Hän toi tuoreen näkemyksen roolityöhön, koska nuorella näyttelijällä ei ole rasiitteena aiempia näkyviä rooleja ja maneeereja. Mollberg tuo Mäkelän kautta paremmin esiin Rahikaisen parhaimmat ominaisuudet. Näitä ovat ulkonäkö, perushuumori ja kauppamiestaidot, esimerkiksi Rahikaisen ravinnonhankintamatkat tulevat paremmin esille. Kuitenkin Laineen ohjaus on suomalaisen elokuvan todellinen "ikoni" ja sitä kautta myös Halttunen on monille se ainoa "oikea" Rahikainen. Rahikaisen kuva Laineen ohjauksessa poikkeaa paljon Mollbergin versiosta.

Elokuvaversiot ovat osaltaan nostaneet Rahikaisenkin erääksi *Tuntemattoman sotilaan* sankariksi. Kun Linnan teosta lukee, niin Kaarlo Halttunen tulee väistämättä silmiimme. Tarinan lopussa meidän on jopa vaikea luopua hänestä. Tässä voimme puhua mimeettisen illuusion valtavista mittasuhteista ja ne on hyvä ajatella näin konkreettisesti. Kaunokirjallisuudella itselläänkin on kyky tuottaa todellisuuden kaltaisuus, jäljitellä ihmisen ja hänen maailmansa siten, että me samaistumme ja menemme mukaan illuusioon. (Kantokorpi 1990, 119.)

Elokuvien lisäksi teatterisovitukset varsinkin Tampereen Pyynikille ovat antaneet omat kasvonsa Rahikaiselle ja juurruttaneet hänet suomalaisten mieliin. Eero V. Kosteikko näytteli itsensä uutena Rahikaisena ihmisten mieliin 1960-luvulla. (Rajala 1980, 358.) Vuonna 1997 *Tuntematon sotilas* palasi Kalle Holmbergin ohjaamana Pyynikille. Silloin Rahikaisen roolin tulkitsi Tommi Eronen. *Tuntemattomasta* on tehty myös oopperasovitus, jonka on säveltänyt Tauno Pyykkänen.

7 PÄÄTÄNTÖ

Teoksesta voidaan huomata, että Rahikainen nousee teoksen yhdeksi keskeiseksi henkilöksi. Hän on sotamiehistä eniten esillä teoksen sivuilla, koska hän on puheliaampi ja vilkkaampi kuin muut sotamiehet. Hän nousee päällystään kuuluvien Koskelan, Hietasen ja Rokan rinnalle päähenkilöiden joukkoon. Tämä johtuu Rahikaisen erityistaidoista ja avuista, joita toisilta sotamiehiltä puuttuu. Useat tutkijat ovat arvostelleet Rahikaisen sodankäyntitaitoja negatiivisesti, mutta ne ovat aivan samanlaiset kuin tavallisella sotamiehillä. Suuresta joukosta voi löytyä joitain poikkeavia sotilaita, jotka ylenevät tai ovat hullunrohkeita. Esimiehet huomaavat hyvät taistelijat, mutta miehistö osaa arvostaa toisenlaista tarmokkuutta. Esimerkki tällaisesta tarmokkuudesta on Rahikaisen kauppamieskyvyt.

Rahikaisen fyysinen kunto on hyvä, sen hän osoittaa monissa paikoissa. Hän ei valita pitkillä marsseilla tai haavoittuneiden kantamisessa ja hän suoriutuu tehtävistään kuten muutkin. Rahikainen ei hermostu vähällä taistelutilanteissa. Usein hänelle tuottavat päänsärkyä aivan muut asiat ja purnaus liittyy usein ravintoon tai kuriin, ja se on aivan aiheellista. Esimerkiksi Lahtisen purnaus nähdään jollain tavoin luonnollisempana. Rahikainen sopeutuu hyvin monien sotilaiden kanssa. Hän tulee hyvin toimeen ryhmänjohtajiensa kanssa. Tämän todistaa ravinnonhankintamatkat Lehdon kanssa sekä lamppukaupat Rokan kanssa. Rahikaisen ja Koskelan suhde on myös hyvä. Tästä kertoo se, että Koskela hyväksyy Rahikaisen lähetikseen. Rahikaisella ei ole ristiriitoja myöskään miehistöön kuuluvien kanssa. Rahikaiselle tulee erimielisyyksiä vain Hietasen ja Lammion kanssa. Hietanen näkee Rahikaisen pinnarina ja Lammion kanssa erimielisyyksiä on usealla. Miehet pitävät Rahikaisen laulelusta sekä hänen murteellisista sutkautuksistaan, ainoastaan Hietasella on vaikeuksia ymmärtää Rahikaisen laulelujia. Rahikaiselle kehittyikin tietynlainen terapeutin rooli huumorinsa ansiosta. Hänen savolaismurteiset kommenttinsa laukaisevat monta jännittyneitä tilannetta ja piristävät yleistä mielialaa. Rahikainen pystyy yhdistämään huumorin joka tilanteeseen niin taisteluun kuin tauoille sekä myös vakavaan paikkaan. Tämä korostuu asemasodan hiljaisina aikoina. Hän uskaltaa irvalla myös ylempiä arvoisten edessä. Hänen pilailunsa ja irvailunsa on loistava esimerkki

suomalaisen rivisotilaan kestävyydestä tiukassa tilanteessa. Rahikainen osaa kuitenkin olla arvokkaasti, kun tilanne sitä vaatii esimerkiksi pahojen haavoittumisien ja kuoleman yhteydessä. Tämä kertoo hänen tunne-elämänsä laajuudesta.

Tutkimuksessani Rahikaisen erikoisosaamisesta nousee esiin erityisesti kaupantekijän taidot. Näitä taitoja hän käyttää lähes joka tilanteessa ja paikassa. Koskela antaa Rahikaiselle melko vapaat mahdollisuudet tehdä kauppamatkoja. Koskela huomaa näiden matkojen koituvan koko joukkueen hyväksi. Rahikainen käyttää tilaisuudet hyväkseen hankkia ravintoa. Hän varastaa ja ostaa ravintoa monista paikoista. Välillä hän löytää myös muita tarvikkeita ja yrittää kaupata näitä muille sotilaille. Rahikainen möisi mieluusti myös elintarvikkeita, mutta muut estävät tämän usein. Lehto on tässä roolissa tärkeä. Rahikainen on tärkeä mies lisäravinnonhankinnassa. Sota-aikana ravinnon määrä on pieni ja ruoka on tarpeellista vielä voimistuville ja koko ajan paljon kuluttaville miehille. Kun joukon nälkää pystytään pienentämään ja varusteita parantamaan, niin sen toimintateho on huomattavasti parempi. Rahikainen aloittaa kaupan teon kokardeista ja arvomerkeistä. Petroskoissa Rahikaisen kaupanteko huipentuu, siellä hänellä on lähes rajattomasti erilaisia tarvikkeita ja aineita tehdä kauppaa. Varsinkin Petroskoissa oleskelu osoittaa Rahikaisen todellisen yritteliäisyyden ja tulevaisuuden uskon, kun hän uskaltaa luoda kauppaketjut sodan aikana. Naiskauppa Petroskoissa osoittaa Rahikaisen pystyvän tekemään kauppaa millä tahansa. Rahikainen pystyy hankkimaan naisen miehelle, joka tätä tarvitsee. Taitavalla vaihtokaupalla hän saa naiset suostumaan tällaiseen kauppaan. Rahikainen sopeutuu asemasotavaiheessa Rokan "myyntipäälliköksi" tämän sormuskaupoissa. Tästäkin työstä Rahikainen nauttii ja saa vastineeksi myös rahaa.

Toinen Rahikaisen erityinen taito muihin päähenkilöihin verrattuna on ylivertaisuus naisten kanssa. Tämä nousee teoksesta selkeästi esiin. Rahikainen on lähes aina äänessä, kun naisista puhutaan jollain tavoin. Hän on tämän aiheen ehdoton taitaja ja miehet hyväksyvät tämän. He antavat Rahikaisen johtaa keskusteluja tästä aiheesta, koska huomaavat Rahikaisen hallitsevan sen parhaiten. Hietanen on ainoa, joka ei aina hyväksy Rahikaisen naisjuttuja. Hietanen on selkein vastakohta Rahikaiselle. Rahikainen on hanakin hakemaan naisia. Selkein esimerkki tästä

saadaan Mannerheimin syntymäpäivänä, kun Rahikainen ainoana miehenä lähtee naisiin. Muita rohkeita ei löydy. Rahikaisella on hyvät valmiudet naisten valloitukseen. Hän on salskea mies ja ennen kaikkea hänen puhelajansa ovat vertaansa vailla. Näistä puhelajhoista löytyy monia todisteita. Vain Rokka nousee kielenkäytössä Rahikaisen rinnalle loistavana sanankäyttäjänä. Rahikaisen savolaistyyppinen kielenkäyttö on humoristista ja länsisuomalaiset sotilaat jäävät hänen varjoonsa. Rahikainen joutuukin mielenkiintoisiin keskusteluihin esimerkiksi pohjalaisen Salon kanssa. Puhetaito auttaa häntä myös kauppasioissa.

Rahikaisen yhdeksi tärkeimmistä arvoista nousee itsekeskeisyys, mutta hän sopeutuu hyvin joukkoon ja erilaisten ihmisten seuraan. Rahikainen on hyödyntavoittelija. Hän pyrkii hyötymään kaupoistaan, tekipä hän kauppaa millä tahansa hyödykkeillä. Rahikainen on myös pragmaatikko. Hän on älykäs teoissaan ja sanoissaan. Hän ei anna huijata itseään. Rahikainen osaa tarvittaessa nauraa itselleen ja myös tämä on eräänlaisen älykkyyden osoitus. Tavallisia sotamiehiä on paljon, mutta Rahikaisen kaltaisia löytyy harvoin. Aikamoinen Velikulta vai mitä?

LÄHTEET

Linna, Väinö, 1956 (1954), *Tuntematon sotilas*, Porvoo: WSOY.

Linna, Väinö, 2000, *Sotaromaani, Tuntemattoman sotilaan käsikirjoitus*, Helsinki: WSOY.

Laine, Edvin, 1955, *Tuntematon sotilas*, elokuvaohjaus.

Mollberg, Rauni, 1985, *Tuntematon sotilas*, elokuvaohjaus.

von Bagh, Peter, 1992, *Suomalaisen elokuvan kultainen kirja*, Keuruu: Otava.

Eskola, Katariina, 1984, "Tuntematon sotilas - kansallisesta terapeutista ihmisten toiminnan tulkiksi", *Sosiologia* 4/1984, Helsinki: Westermarck-seuran julkaisu.

Heinonen, Jari, 1997, *Katseita suomalaisuuteen, Vastarinta ja luopuminen suomalaisessa kansanomaisessa kulttuurissa, esimerkkeinä Aleksis Kivi, Väinö Linna, Juha Vainio ja Irwin Goodman*, Helsinki: Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy.

Hietala, Veijo, 1991, "Savolaisuus suomalaisen elokuvan utopiana", *Lähikuva* 1/1991, Turku.

Hietala, Veijo, 1992, *Kulttuuri vaihtoi viihteelle, johdatusta postmodernismiin ja populaarikulttuuriin*, Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Hochman, Baruch, 1985, *Character in literature*, Ithaca and London: Cornell university press Ltd.

Jokipii, Mauno (toim.), 1991, *Tuntemattoman sotilaan rykmentti -JR 8, jalkaväkirykmentti 8:n historia*, Juva: WSOY.

Järv, Harry, 1980, "Antero Rokka ja kurin funktio", teoksessa *Väinö Linna -toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

Kantokorpi, Mervi - Lyytikäinen, Pirjo - Viikari, Auli, 1990, *Runousopin perusteet*, oppimateriaaleja, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kettunen, Lauri, 1930, *Suomen murteet, 1. murrenäytteitä*, Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 188. osa, Helsinki: SKS.

Kinnunen, Aarne, 1994, *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys*, Juva: WSOY.

Kurjensaari, Matti, 1980, "Tuntematon ja kansakunta", teoksessa *Väinö Linna - toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

Kuusi, Matti, 1988, "Suomalainen huumori - onko sitä"? teoksessa *Toisen tasavallan kirjallisuus. keskusteluja Pentinkulman päivillä 1978 - 1987*, toim. Iris Tenhunen, Juva: WSOY.

Laine, Edvin, 1983, *Tuntematon sotilas ja pylvässänkky, elämäni esirippuja ja valkokankaita*, Helsinki: Tammi Oy.

Laurila, Aarne, 1980, "Toivolan Juha ja Riitaoja, avuttomat", teoksessa *Väinö Linna -toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio Porvoo: WSOY.

Lappalainen, Pekka, 1955, "Sodan todelliset kasvot "(arvosteltuja kirjoja), *Parnasso 1/55*, Helsinki: Suomen kulttuurirahasto.

Lilja, Pekka, 1984, *Väinö Linnan Tuntematon sotilas konfliktromaania, normistojen taistelu*, Jyväskylä studies in the arts 21, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lilja, Pekka, 1991, "Tuntematon sotilas ja todellisuus", teoksessa *Tuntemattoman sotilaan rykmentti -JR 8, jalkaväkirykmentti 8:n historia*, toim. Mauno Jokipii, Juva: WSOY.

Linna, Väinö, 2000 (1946-1984), *Esseitä, Kootut teokset VI*, Helsinki: WSOY.

Länsimäki, Maija ja Koivusalo, Esko, 1993, "Miksi alikersantti Lehto ja sotamies Honkajoki puhuivat kirjakieltä", *Kieliposti 2/1993*, Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Painatuskeskus OY.

Manninen, Pauli, 1996, "Tuntemattomat sotilaat", teoksessa *Rillumarei ja valistus, kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa*, toim. Matti Peltonen, Suomen historiallinen seura: SHS Helsinki.

Matson, Alex, 1969, *Mielikuvituksen todellisuus, esseitä ja arvosteluja 1951 - 1963*, Helsinki: Otava.

Niemi, Juhani, 1988, *Viime sotien kirjat*, Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 475: SKS Helsinki.

Nummi, Jyrki, 1993, *Jalon kansan parhaat voimat, Kansalliset kuvat ja Väinö Linnan romaanit Tuntematon sotilas ja Täällä Pohjantähden alla*, Juva: WSOY.

Nyman, Aarre (toim.), 1975, *Sotasavotta, korsuelämää 1939 - 1944*, Helsinki: Otava.

Peltonen, Matti (toim.), 1996, *Rillumarei ja valistus, kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa*, Suomen historiallinen seura: SHS Helsinki.

Penttinen, Yrjö, 1960, "Kolme sodan kuvausta", teoksessa *Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirja, juhlakirja Lauri Viljasen täyttäessä 60 vuotta (6.9.1960)*, toim. Eino Krohn, Eino E. Suolahti, Pentti Lyly, Porvoo: WSOY.

Pipping, Knut, 1978, (1941 - 1944), *Komppania pienoisyhdistyksenä, sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941 - 1944*, Suom. Heikki Vilen. Keuruu: Otava. (alkuteos *Kompaniet som samhälle - laktagelser i ett finskt frontförband 1941 - 1944*: Acta Academiae Aboensis, Humaniora XVI.1)

Pipping, Knut, 1980, "Kaksi konekiväärikomppaniaa", teoksessa *Väinö Linna - toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

Raittila, Hannu, 2000, "Jätkäpojan linja", teoksessa *Väinö Linna Kootut teokset I, Päämäärä/Musta rakkaus*, Helsinki: WSOY.

Rajala, Panu, 1980, "Väinö Linna draaman mainingeilla, kirjailija ei ole historian kellotaulun sekuntiosoitin", teoksessa *Väinö Linna - toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

Rimmon-Kenan, Shlomith, 1999 (1983), *Kertomuksen poetiikka*, Suom. Auli Viikari, Tietolipas 123: SKS Helsinki. (Alkuteos *Narrative fiction: Contemporary Poetics*: Methuen, London and New York.)

Runeberg, J.L., 1927 (1860), *Vänrikki Stoolin tarinat*, suom. Paavo Cajander, Helsinki: Otava.

Ruoppila, Veikko, 1981, "Tuntematon sotilas ja murteet", *Virittäjä 1981*, Helsinki: Kotikielen seuran aikakauslehti.

Saario, Tapio, 1996, *Kuka kukin oikeasti on, hakemisto fiktiivisten henkilöiden esikuvista kotimaisessa kaunokirjallisuudessa*, Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Salmi, Hannu, 1993, *Elokuva ja historia*, Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Sihvo, Hannes, 1990, "Hullu kirjoissa", teoksessa *Hullun kirjoissa, näkökulmia suomalaiseen kylähulluuteen*, toim. Pekka Laaksonen, Ulla Piela, Pirkko Lahti, Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 508: SKS Helsinki.

Siltala, Heikki, 1996, *Kolmen rintaman konfliktit, Väinö Linnan Tuntemattoman sotilaan, Norman Mailerin The Naked and The Deadin ja Willi Heindrichin Das geduldige Fleischin tekstien välisyys*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 654: SKS Helsinki.

Stormbom, N-B, 1992 (1963), *Väinö Linna, kirjailijan tie*, Porvoo: WSOY.

Talvio, Pirjo (toim.), 1995, *Väpi, Linnan Väinöstä kerrottuna*, Juva: WSOY.

Terttula, Eugen, 1956, "Tuntematon sotilas elokuvana" –teoksessa *Tuntemattoman sotilaan elokuvapainos*, Porvoo: WSOY

Topelius, Zachris, 1981, (1899), *Maamme kirja*, suom. Paavo Cajander, Porvoo: WSOY.

Turkka, Jouko, 1980, "Tuntemattoman sotilaan dramatisointi", teoksessa *Väinö Linna -toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

Turunen, Aimo, 1956, *Pohjois-Karjalan murreopas*, Helsinki: Otava.

Tuuri, Antti, 1985, *Pohjanmaa*, Helsinki: Otava.

Varpio, Yrjö, 1979, *Pentinkulma ja maailma, tutkimus Väinö Linnan teosten kääntämisestä, julkaisemisesta ja vastaanotosta ulkomailla*, Juva: WSOY.

Varpio, Yrjö (toim.), 1980, *Väinö Linna -toisen tasavallan kirjailija*, Porvoo: WSOY.

Varpio, Yrjö, 1988, "Väinö Linna ja lukijat", teoksessa *Toisen tasavallan kirjallisuus*, keskusteluja Pentinkulman päivillä 1978 - 1987, toim. Iris Tenhunen, Juva: WSOY.

Vilkuna, Kustaa, 1996, *Etunimet*, Helsinki: Otava.

Willner, Sven, 1980, "Tuntematon sotilas työläiskuvauksena", teoksessa *Väinö Linna -toisen tasavallan kirjailija*, toim. Yrjö Varpio, Porvoo: WSOY.

LIITE 1

Baruch Hochmanin henkilöiden luonteenpiirteiden kahdeksan muuttujan luokittelu:

Stylization

Coherence

Wholeness

Literalness

Complexity

Transparency

Naturalism

Incoherence

Fragmentariness

Symbolism

Simplicity

Opacity

Dynamism

Closure

Staticism

Openness

(Hochman 1985, 89.)